

T.C.

ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**HASAN KALLİMCİ'NİN “BALASAGUNLU YUSUF”, “BİLGİN ŞEHZADE”,
“ANADOLU'DAN YÜKSELEN SES” KİTAPLARININ SÖZ VARLIĞI VE
OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Eray NERGİZ

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nermin ER AYDEMİR**

**ALANYA
2025**

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

HASAN KALLİMCİ'NİN “BALASAGUNLU YUSUF”, “BİLGİN ŞEHZADE”,
“ANADOLU'DAN YÜKSELEN SES” KİTAPLARININ SÖZ VARLIĞI VE
OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Eray NERGİZ

Ana Bilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Program Adı: Türkçe Eğitimi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nermin ER AYDEMİR

ALANYA
2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını” ve “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

.....
Eray NERGİZ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında değerli bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan, kıymetli zamanını esirgemedi daima yanımda olan, çalışma azmimi sürekli canlı tutarak sürece katkı sağlayan ve birlikte çalışmaktan büyük onur duyduğum danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nermin ER AYDEMİR'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, destekleriyle her daim yanımda olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR'e; bana daima inanan ve güvenen Prof. Dr. Elif AKTAŞ'a; aktardığı bilgilerle hayatta emin adımlarla ilerlememe yardımcı olan Doç. Dr. Bora BAYRAM'a; desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Doç. Dr. Yavuz UYSAL'a ve üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma teşekkürlerimi borç bilirim.

Bugünlere ulaşmamda büyük katkıları bulunan, yaşamını çocuklarının geleceğine adayan kıymetli annem Züleyha NERGİZ'e; her koşulda desteğini hissettiren değerli babam İbrahim NERGİZ'e; verdikleri maddi ve manevi destekle daima yanımda olan abilerim Erhan ve Erdal NERGİZ'e, saygılarımı sunarım.

Mayıs,2025
Eray NERGİZ

ÖZET

HASAN KALLİMCİ'NİN “BALASAGUNLU YUSUF”, “BİLGİN ŞEHZADE”, “ANADOLU'DAN YÜKSELEN SES” KİTAPLARININ SÖZ VARLIĞI VE OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Eray NERGİZ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,

Mayıs, 2025 (88 Sayfa)

Türkçe dersinde öğrencilerin, okuduklarından ve dinledikleri/izlediklerinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevkine ulaşmaları hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda araştırmada, Hasan Kallımcı'ya ait Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarının söz varlığı ve okunabilirlik açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın inceleme nesnesini bu üç çocuk kitabı oluşturmaktadır.

Bu araştırmada, betimsel nitelikteki tarama modeli tercih edilmiş olup, çalışmanın verileri nitel veri toplama araçlarından olan doküman incelemesiyle elde edilmiştir. Araştırmada Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses kitapları; deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, terimler ve ikilemeler açısından incelenmiş; TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Semra Bayraktar'ın Kalıp Sözler kitabı ve Hürriyet Gökdayı'nın Türkçede Kalıp Sözler makalesiyle söz varlığı tespiti yapılmıştır. Okunabilirlikleri ise Çetinkaya–Uzun ve Ateşman'ın okunabilirlik formüllerine göre belirlenmiştir. Söz konusu kitaplardan elde edilen söz varlığı bulguları, tablolar hâlinde frekanslarıyla birlikte sunulmuş; kitaptan rastgele seçilen cümlelerle örneklendirilmiştir. Her bir kitabın okunabilirliği ise kitaptaki cümle, sözcük ve hece sayıları tablolar hâlinde verilerek, ilgili formüllere göre hesaplanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde, en fazla söz varlığının Anadolu'dan Yükselen Ses adlı kitapta; en az söz varlığının ise Balasagunlu Yusuf kitabında olduğu belirlenmiştir. Söz varlığı unsuru olarak en fazla deyimlerin, en az ise atasözü ve kalıplaşmış sözlerin kullanıldığı görülmüştür. Deyimleri sırasıyla terimler, kalıp sözler ve ikilemeler takip etmiştir. Her üç kitapta, Çetinkaya–Uzun ve Ateşman'a göre 8 ve 9.

sınıflar seviyesinde ve kolay okunabilir düzeyde yer aldığı belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda ulaşılan bulgular, alan yazınındaki ilgili çalışmalarla karşılaştırılıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, Hasan Kallimci, söz varlığı, okunabilirlik, Türkçe eğitimi.

ABSTRACT

EVALUATION OF HASAN KALLİMCİ'S "BALASAGUNLU YUSUF", "BİLGİN ŞEHZADE", "ANADOLU'DAN YÜKSELEN SES" BOOKS IN TERMS OF VOCABULARY AND READABILITY

Eray NERGİZ

Department of Turkish Language and Social Sciences Education

Graduate School of Alanya Alaaddin Keykubat University,

May, 2025 (88 pages)

Turkish language courses aim to help students expand their vocabulary through reading, listening and watching as well as to cultivate an appreciation for the aesthetic qualities of the language. In alignment with this goal, the present study aims to analyze the vocabulary and readability levels of three children's books by Hasan Kallimci: Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, and Anadolu'dan Yükselen Ses. These three books serve as the primary materials examined in this research. Employing a descriptive survey model, the study adopted document analysis as a qualitative data collection method.

The books were examined with regard to idioms, proverbs, set phrases, formulaic expressions, technical terms, and reduplications. Vocabulary elements were identified through reference to sources such as the Turkish Language Association's (TDK) Dictionary of Proverbs and Idioms, Ömer Asım Aksoy's Dictionary of Proverbs and Idioms, Semra Bayraktar's Formulaic Expressions, and Hürriyet Gökdayı's article Formulaic Expressions in Turkish. Readability levels were determined using the formulas developed by Çetinkaya–Uzun and Ateşman. The findings regarding vocabulary were presented in frequency tables and exemplified with randomly selected sentences from the texts. Likewise, the readability analysis was presented in tabular form based on sentence, word, and syllable counts, and calculated using the respective formulas.

The results revealed that Anadolu'dan Yükselen Ses contained the highest number of vocabulary elements, while Balasagunlu Yusuf had the lowest. Idioms were the most frequently used vocabulary element, followed by technical terms, set phrases, and reduplications, whereas proverbs and formulaic expressions appeared least frequently. According to both the Çetinkaya–Uzun and Ateşman readability formulas, all three books were determined to be suitable for 8th and 9th grade readers and classified as easy to read. The findings were compared with relevant studies in the literature and evaluated accordingly.

Keywords: Children’s literature, Hasan Kallimci, vocabulary, readability, Turkish education.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	1
1.2 Araştırmanın Önemi	1
1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları	2
2. ALAN YAZINI.....	3
2.1 Çocuk	3
2.2 Çocuk Edebiyatı	3
2.3 Söz Varlığı	5
2.3.1 Temel söz varlığı	7
2.3.2 Yabancı sözcükler.....	8
2.3.3 Deyimler	8
2.3.4 Atasözleri	11
2.3.5 Kalıp Sözler	14
2.3.6 Kalıplaşmış sözler	17
2.3.7 Terimler	17
2.3.8 Çeviri sözcükler.....	18
2.3.9 İkilemeler	19
2.4 Okunabilirlik	20

2.4.1 Ateşman okunabilirlik formülü	22
2.4.2 Sönmez okunabilirlik formülü.....	22
2.4.3 Bezirci-Yılmaz okunabilirlik formülü	23
2.4.4 Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü.....	24
2.5 Hasan Kallimci	24
2.6 Alan Yazını Taraması	26
2.6.1 Yüksek lisans tezleri.....	26
2.6.2 Doktora tezleri	29
2.6.3 Makaleler	30
2.6.4 Bildiri	30
3. YÖNTEM	31
3.1 Araştırmanın Deseni.....	31
3.2 İncelenen Doküman	31
3.3 Verilerin Çözümlemesi	31
4. BULGULAR	32
4.1 Deyimler	32
4.1.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan deyimler	32
4.1.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan deyimler.....	36
4.1.3 Anadolu'dan Yükselen Ses romanında yer alan deyimler	40
4.2 Atasözleri	46
4.2.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan atasözleri.....	46
4.2.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan atasözleri.....	47
4.2.3 Anadolu'dan Yükselen adlı romanda atasözleri	48
4.3 Kalıp Sözler	48
4.3.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan kalıp sözler	48
4.3.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan kalıp sözler	50
4.3.3 Anadolu'dan Yükselen Ses romanında yer alan kalıp sözler.....	51

4.4 Kalıplaşmış Sözcükler	53
4.4.1 Balasagunlu Yusuf adlı romanda kalıplaşmış sözcükler	53
4.4.2 Bilgin Şehzade adlı romanda kalıplaşmış sözcükler	53
4.4.3 Anadolu'dan Yükselen Ses romanında yer alan kalıplaşmış sözcükler	53
4.5 Terimler	54
4.5.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan terimler	54
4.5.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan terimler	56
4.5.3 Anadolu'dan Yükselen Ses romanında yer alan terimler	57
4.6 İkilemeler	59
4.6.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan ikilemeler	59
4.6.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan ikilemeler	60
4.6.3 Anadolu'dan Yükselen Ses romanında yer alan ikilemeler	62
4.7 Okunabilirlik	64
4.7.1 Balasagunlu Yusuf adlı romanında okunabilirlik	64
4.7.2 Bilgin Şehzade adlı romanında okunabilirlik	66
4.7.3 Anadolu'dan Yükselen Ses adlı romanında okunabilirlik	67
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	68
5.1 Sonuç, Tartışma	68
5.2 Öneriler	73
6. KAYNAKLAR	75
7. EKLER	80
Ek 1: Hasan Kallimci İle Yapılan Söyleyişi	81
Ek 2: İncelenen Çocuk Kitaplarına Ait Kapak Resimleri	87
ÖZ GEÇMİŞ	88

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 Ateşman Formülüne Göre Türkçe Okunabilirlik Aralıkları	22
Tablo 2 Sönmez'in Anlaşılabilirlik Oranları ve Anlaşılabilirlik Düzeyleri.....	23
Tablo 3 Bezirci-Yılmaz Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri.....	23
Tablo 4 Çetinkaya-Uzun Formülünde Okunabilirlik Düzeyleri	24
Tablo 5 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Deyimler	32
Tablo 6 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Deyimler	36
Tablo 7 Anadolu'dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Deyimler	40
Tablo 8 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Atasözleri.....	46
Tablo 9 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Atasözleri.....	47
Tablo 10 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Kalıp Sözler.....	48
Tablo 11 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Kalıp Sözler.....	50
Tablo 12 Anadolu'dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Kalıp Sözler.....	51
Tablo 13 Anadolu'dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Kalıplaşmış Sözler	53
Tablo 14 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Terimler	54
Tablo 15 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Terimler	56
Tablo 16 Anadolu'dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Terimler.....	577
Tablo 17 Balasagunlu Yusuf Romanda Yer Alan İkilemeler.....	5959
Tablo 18 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan İkilemeler	600
Tablo 19 Anadolu'dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan İkilemeler.....	622
Tablo 20 Balasagunlu Yusuf Adlı Romanının Sayısal Verileri	644
Tablo 21 Bilgin Şehzade Adlı Romanının Sayısal Verileri	666
Tablo 22 Anadolu'dan Yükselen Ses Adlı Romanının Sayısal Verileri	677

KISALTMALAR

akt.	Aktaran
Ar.	Arapça
DGC	Denizli Gazeteciler Cemiyeti
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Holl.	Hollandaca
İng.	İngilizce
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
T.	Türkçe
TDK	Türk Dil Kurumu
TDÖP	Türkçe Dersi Öğretim Programı
TMC	Turkish Media Corporation
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amaç cümlesi Hasan Kallimci'nin Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarının söz varlığı ve okunabilirliği hangi düzeydedir? Bu temel amaca bağlı belirlenen alt amaçlar ise şunlardır:

1. Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarında yer alan deyimler nelerdir?
2. Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarında yer alan atasözleri nelerdir?
3. Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarında yer alan kalıp sözler nelerdir?
4. Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarında yer alan kalıplaşmış sözler nelerdir?
5. Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarında yer alan terimler nelerdir?
6. Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarında yer alan ikilemeler nelerdir?
7. Bilgin Şehzade adlı çocuk kitabının okunabilirlik düzeyi nedir?
8. Balasagunlu Yusuf adlı çocuk kitabının okunabilirlik düzeyi nedir?
9. Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitabının okunabilirlik düzeyi nedir?

Bu doğrultuda, söz konusu eserlerde yer alan deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, terimler ve ikilemeler belirlenmiş; ayrıca bu üç çocuk kitabının okunabilirlik düzeyleri tespit edilmiştir.

1.2 Araştırmanın Önemi

“Ataların bize miras bıraktığı en güzel iki şeyden biri bugünkü Türk vatanı ise, ikincisi Türkçedir. Şu fani dünya saadetleri içinde hiçbir şey, aziz Türk çocuklarına Türk dilini öğretmek kadar güzel bir hizmet değildir” (Banarlı, 2020, s. 15-25).

Türkçenin savunucularından biri olan Nihad Sâmi Banarlı'nın sözünü bir görev bilerek yola çıktığımız bu araştırmada amacımız, Türkçenin zenginliğini ortaya koymanın yanı sıra bu zenginliği Türk çocuklarına aktarmaktır. Çünkü çocuklar, ana dille ilgili ilk öğrenmelerini ailelerinden ve yakın çevrelerinden edinirler. Bu süreçle birlikte çocukların söz dağarcığı gelişir. Okullarda verilen Türkçe dersleriyle bu söz dağarcığı daha düzenli

ve sistemli bir yapıya kavuşur. Bu nedenle Türkçe dersleri, çocuklara dilin öğretilmesinde ve ana dil eğitiminin kazandırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Türkçe dersi, öğrencilerin “Türkçeyi doğru ve etkili kullanmalarına, söz varlıklarını ve dil becerilerini geliştirmelerine özen gösterirken; okuduklarından, dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevkini geliştirmeleri ve dil bilincine ulaşmalarını” amaçlamaktadır (MEB, 2024). Bu amaçlara ulaşmanın araçlardan biri ise çocuk edebiyatı ürünleridir. Nitekim çocuklar, ana dillerine ait söz varlığı unsurlarını çocuk edebiyatı eserlerinden de faydalanarak öğrenir ve geliştirirler.

“Çocuk kitapları, sahip oldukları türlere göre söz varlığı açısından değerlendirilmeli ve çocukların yaş seviyelerine göre sahip olmaları gereken kelime hazineleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır” (Baş, 2006, s. 150). Nitelikli bir kitapla buluşamama durumu, yetişkinler için olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilse de bu, onlar açısından ciddi bir sorun teşkil etmez. Çünkü yetişkin bireyler, kitabı anlama yetisine ve kitapla bağ kurma kararlılığına sahiptir. Ancak çocukların okuyacağı eserlerin, bu alanda uzman kişiler tarafından özenle hazırlanması ve planlanması gerekmektedir (Çiftçi, 2013, s. 126). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, çocuk kitaplarının söz varlığı açısından zengin olması hem MEB (2024)’ün temel yaklaşımı ve özel amaçlarına hem de çocukların dil gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır.

Çocuklar için hazırlanan kitaplarda, nitelik açısından içeriğin anlaşılabilirliği önemli bir unsurken; nicelik açısından ise metnin okunabilirliği önem arz etmektedir. Anlaşılabilirlik, metnin içeriğiyle ilgiliyken; okunabilirlik, hece, sözcük ve cümle sayıları gibi metnin niceliksel özelliklerine dayanmaktadır. Bir kitabın çocukların yaş düzeyine uygunluğu ise, büyük ölçüde okunabilirlik düzeyinin belirlenmesiyle tespit edilmektedir.

1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallımcı’nın Balasagunlu Yusuf, Bilgin Şehzade ve Anadolu’dan Yükselen Ses adlı üç çocuk romanı ile sınırlı tutulmuştur.

Söz varlığı açısından inceleme; deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, terimler ve ikilemeler ile sınırlandırılmıştır. Okunabilirlik boyutu ise Çetinkaya ve Uzun’un (2010) ile Ateşman’ın (1997) geliştirdiği okunabilirlik formülleri kapsamında ele alınmıştır.

2. ALAN YAZINI

2.1 Çocuk

En genel tanımıyla çocuk, 0-18 yaş aralığındaki bireyler olarak kabul edilmektedir. Güncel Türkçe Sözlük'te çocuk şu şekilde tanımlanmaktadır:

1. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet.
2. Soy bakımından oğul veya kız; yavru, bala, döl, evlat, zürriyet.
3. Genç erkek.
4. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi.
5. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse.
6. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse (TDK, 2023).

Şahin'e (2007, s. 3) göre çocuk, "doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insan" olarak tanımlanmaktadır. Yalçın ve Aytas (2016, s. 13) ise çocuğu, "iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme evresinde olan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine ulaşmamış kız ve erkek çocuk" olarak tanımlar. Ciravoğlu'na (2000, s. 11) göre ise çocuk, "günden güne, yavaş yavaş olgunlaşan, büyüyen, eğitilen insan, yurttaştır."

2.2 Çocuk Edebiyatı

Çocuk, yetişkinlerin "tecrübe" olarak adlandırdığı yaşantı zenginliğine yeterince sahip olmadığından, çocuk dünyasında her şey mümkündür; onun için imkânsız yoktur. Çocuğa her şeyin olamayacağını öğreten ve onun topluma uyum sağlamasına yardımcı olan ise yetişkinlerdir (Baş, 2015, s. 4). Yetişkinler bu öğretim sürecini gelişigüzel sürdürebilecekleri gibi planlı ve sistemli bir biçimde de gerçekleştirebilirler. Arapçada "edep" kelimesi, "toplumun töresine uygun davranma, iyi ahlak, incelik, terbiye" anlamına gelmektedir (TDK, 2023). Bu bağlamda, çocuk edebiyatı da çocuğun terbiyesi sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Günümüze kadar uzanan süreçte çocuk edebiyatı, farklı görüş ve yaklaşımlarla tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaların başında, edebiyatın çocuk, genç, yaşlı gibi kategorilere ayıramayacağı, herkesin genel edebiyat içinden kendisine uygun olanı seçmesi gerektiği düşüncesi yer almaktadır. Buna karşıt görüşte olanlar ise çocuklara özel bir edebiyat anlayışının gerekliliğini savunmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük'e (TDK, 2023) göre çocuk edebiyatı, "çocukların hayatı kavramasına yardımcı olan, hayal gücünü geliştiren, okuma sevgisini aşılayan, eğitici bir edebiyat türü; çocuk yazını" olarak

tanımlanmaktadır. Şirin (1994), çocuk edebiyatını “çocukların büyüme ve gelişim süreçlerine, hayal, duygu ve düşünce dünyalarına, zevklerine hitap ederken aynı zamanda eğlenmelerine katkı sağlamak amacıyla oluşturulan, çocuksu bir edebiyat” olarak tanımlar. Şirin’e (2007, s. 4) göre ise çocuk edebiyatı, “temel kaynağını çocuk ve çocukluktan alan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun şekilde; çocuk bakış açısını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; içeriği, dili, düşünce yapısı ve karakterleriyle çocuğa hitap eden, yalın ve içten bir biçimde sunulan; aynı zamanda çocuğa okuma alışkanlığı kazandırırken, edebiyat, sanat ve estetik gelişimine katkı sağlayan; çocuğu duyarlı bir biçimde yetişkinliğe hazırlayan, geçiş dönemi edebiyatıdır.”

Sever (2003, s. 9) çocuk edebiyatını, “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını, sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı” olarak tanımlar. Yalçın ve Aytaş’a göre (2016, s. 19) ise çocuk edebiyatı, “çocukların gelişimlerine, duygu ve düşüncelerine, yeteneklerine, hayallerine, zevklerine hitap eden; eğitirken eğlenmelerine katkı sağlayan sözlü ve yazılı eserlerdir.” Oğuzkan (2000, s. 3) ise çocuk edebiyatını, “çocukluk döneminde bulunan kimselerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarına yönelik sözlü ve yazılı eserlerin bütünü” olarak tanımlamaktadır.

Tüm bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere çocuk edebiyatı; odağına çocuğu, çocuğun ilgisini, yaşını, zevkini, merakını ve hayal dünyasını alan; edebî nitelik taşıyan, didaktik olmayan ve yetişkinler tarafından da ilgiyle okunabilen çocuksu eserler bütünüdür.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (MEB, 2024), öğrencilerin;

- dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- okuduklarını, dinlediklerini/izlediklerini anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilmeleri,
- okuduklarından ve dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevkini geliştirmeleri ve dil bilincine ulaşmaları,
- duygu ve düşüncelerini Türkçenin zengin ifade olanaklarından yararlanarak etkili biçimde anlatabilmeleri,
- okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığı kazanmaları,
- okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri,
- millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel ve sosyal değerlere önem vermeleri ve bu doğrultuda millî duygu ve düşüncelerini geliştirmelerini hedeflemektedir.

Bu amaçlara ulaşmadaysa çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılmaktadır. Aslan (2019, s. 20) çocuk edebiyatının, çocuğun gelişim sürecindeki yerini ve önemini şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocukların dil gelişimi ve anlama düzeyleri ile eğitim ihtiyaçlarına uygun olarak şekillendirilmiş ürünlerdir.
- Çocukların duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal değeri olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirir.
- Çocukların beğeni düzeylerini artırır.
- Yazınsal ve düşünsel nitelikleri bulunmaktadır.
- Ana noktası çocuk ve çocukluktur.
- Çocuğun ilgi, duygu ve düşünce dünyasına uygun kurgulardır.
- Çocuk gerçekliğini ve bakışını yansıtır.
- Çocuğa okuma alışkanlığı kazandırarak estetik açıdan gelişmesine katkı sağlar.
- Çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.

2.3 Söz Varlığı

Söz varlığı, bireyin konuşma ve yazı dilinde etkin biçimde kullanabildiği; maddi ve manevi kültürü yansıtan sözcüklerin tamamını ifade eden bir kavramdır (Er Aydemir, 2023). Söz varlığı alanında yapılan çalışmalarda bu kavram; söz dağarcığı, sözcük dağarcığı, sözcük hazinesi, söz hazinesi, kelime hazinesi, kelime serveti gibi çeşitli terimlerle karşılık bulmaktadır.

Sözcük dağarcığı için Vardar (1980, s. 134), Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü'nde “bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü” tanımını verirken; Korkmaz (1992, s. 100) ise “bir topluluğun ya da kişinin söz dağarcığındaki kelimelerin tamamı” şeklinde bir tanım yapmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük'te ise söz varlığını, “bir dildeki sözlerin bütünü; söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2023). “Filoloji ve dilbilim alanındaki çalışmalarda bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden alınan unsurları, atasözleri, deyimleri, toplumda gelenek hâline gelmiş kalıp ifadeleri ve belirli özdeyişleri söz varlığı başlığı altında bütüncül biçimde ele alınmaktadır” (Aksan, 2014, s. 13). Aksan'ın bu ifadesi, söz varlığının yalnızca sözlük anlamıyla sınırlı olmadığını; kelimenin temel anlamının ötesine geçen kullanımlarının da bu kapsamda değerlendirildiğini göstermektedir.

Söz varlığı, yalnızca seslerin birleşmesiyle oluşan simgeler ya da göstergelerden ibaret değildir. Aynı zamanda, o dili konuşan toplumun kavram dünyasını, maddi ve manevi kültürünü yansıtan, dünya görüşünü ortaya koyan bir yapıdadır (Aksan, 2016). Örneğin, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan aile yapısında “amca oğlu”, “teyze kızı”, “dayı oğlu” gibi her biri farklı ilişkileri tanımlayan akrabalık bildiren sözcükler varken; İngilizcede bu kavram kuzen (cousen) sözcüğü adı altında tek bir sözcükle anlatım bulmuştur. Bu durum, Türkçenin yazı ve konuşma dilindeki ifade gücünü ortaya koymakta; aynı zamanda Türk milletinin toplumsal yapısını ve kültürel zenginliğini göstermektedir.

Aksan (2018, s. 51) Türkçenin söz varlığının temel niteliklerini şöyle belirtmiştir:

1. Türkçenin yapısal özelliklerinden kaynaklanan güçlü türetme ve birleştirme yeteneği hem somut hem de soyut pek çok kavramın kolayca oluşturulmasını sağlamış; aynı zamanda dili, ayrıntılı bir kavram sistematığı kurabilecek bir derinliğe kavuşturmuştur. Bu özellik, Köktürk metinlerinden günümüze dek varlığını kesintisiz biçimde sürdürmüştür.
2. Türkler, farklı toplumlarla temas kurdukları dönemlerde, yabancı etkiler karşısında oldukça açık bir tutum sergilemiş ve çoğu zaman kendi dilsel unsurları yerine yabancı kökenli sözcükleri tercih etmişlerdir. Bu durum, zamanla birçok yerli unsurun unutulmasına ve yerlerini yabancı öğelere bırakmasına neden olmuştur.
3. Türkçe, kavram oluştururken çoğunlukla somut varlıklardan ve doğa unsurlarından yararlanmakta; bu sayede anlamları daha canlı ve etkili bir biçimde ifade edebilmektedir.
4. Türkçede ikilemelerin kullanılışı, anlatıma güç veren bir yol olarak çok yaygındır. Bu nitelik ona, tek tek sözcüklerin yanı sıra ayrı bir “kalıplaşmış öğelerden oluşmuş söz varlığı” kazandırmıştır.
5. Köktürkçe döneminden itibaren Türkçe sözcüklerin çok anlamlılık özelliği taşıdığı dikkat çekmektedir. Bu özellik, Türkçenin yazı dili olarak köklü ve eski bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.
6. En eski belgelerde bile eşanlamlıların sayıca çokluğu dikkati çekmekte, asıl ilginç olan, bunların bir bölümünü, birbirine anlamca çok yakın eşanlamlılar oluşturmaktadır.
7. Bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde unutulmuş, yitirilmiş birçok öge –başka dillerde de benzerleri görüldüğü gibi- Türkçenin değişik lehçelerinde ve bugünkü Anadolu ağızlarında yaşamlarını sürdürmektedir.

Bu maddelere bakıldığında, Türkçenin Köktürk metinlerinden günümüze kadar geçen süreçte güçlü bir türetme ve birleştirme yeteneğine sahip olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, zamanla öz Türkçe sözcüklerin yerini yabancı kökenli sözcüklerin aldığı; somut kavramların fazlalığı, ikilemelerin ve eş anlamlı sözcüklerin Türkçenin dilsel zenginlikleri arasında yer aldığı söylenebilir. Ayrıca Türkçede birçok sözcüğün çok anlamlılık gösterdiği; yazı dilinde unutulmuş bazı dil öğelerinin ise Türkçenin farklı lehçelerinde ve Anadolu ağızlarında yaşamaya devam ettiği gözlemlenmektedir.

Ana dil edinimi sürecinde birey, erken yaşlardan itibaren tek tek sözcükleri öğrenerek söz varlığını oluşturmaya ve zamanla bu birikimi geliştirmeye başlar. Eğitim-öğretim süreci, mesleki yaşam ve günlük hayat içerisinde karşılaşılan yeni kavramlar, bireyin söz varlığının daha da zenginleşmesine katkı sağlar (Aksan, 2017).

Çocuklar, ana dillerine ilişkin ilk öğrenimlerini ailelerinden ve yakın çevrelerinden edinirler. Çocuğun gelişimine bağlı olarak çevresi ve ihtiyaçları değiştikçe, kullandığı söz dağarcığı da giderek genişler. Bu gelişen söz dağarcığının düzenli ve sistematik biçimde öğretilmesi ise okul ortamında verilen ana dil eğitimiyle mümkün hâle gelir. Bu noktada, Türkçe dersi önemli bir işlev üstlenmektedir. Nitekim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2024), öğrencilerin okuduklarından, dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevklerini geliştirmeleri ve dil bilincine ulaşmaları amaçlanmaktadır.

2.3.1 Temel söz varlığı

Temel söz varlığı, bir dilin en eski ve en temel kavramlarını ifade eden; bireylerin günlük yaşamlarında sıkça kullandıkları, kültürel ve sosyal ihtiyaçlardan doğmuş sözcüklerin bütünüdür. Aksan (2018), temel söz varlığına dâhil olan kelimelerin; bireylerin temel ihtiyaçlarından, yaşam tarzlarından ve maddi-manevi kültürlerinden türediğini belirtmekte; insanın organları, yeme, içme, uyuma, alma, verme gibi doğal ihtiyaçlarını karşılayan eylemler; akrabalık adları, sayılar ve kültürel yaşantıyı oluşturan çeşitli kavramlar, temel söz varlığının kapsamını belirlemede önemli göstergeler olduğunu ifade etmektedir.

Hengirmen'e (2002, s. 413) göre ise temel söz varlığı, “insan yaşamında birinci dereceden önem taşıyan, sıkça kullanılan ve tarihsel süreçte az değişikliğe uğrayan sözcükler” olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardan hareketle; zaman içinde çok az değişime uğrayan, günlük yaşamda sıklıkla kullanılan kelimeler (sayılar, temel araç-gereçler, akrabalık adları vb.) temel söz varlığı ya da çekirdek sözcükler olarak adlandırılmaktadır.

2.3.2 Yabancı sözcükler

Bir milletin diğer milletlerle kurduğu ticari, siyasi, kültür, sanat vb. ilişkileri sonucunda diller arasında sözcük alışverişi olmaktadır. Kimi zaman bu durum bir dili tümüyle yabancılaştıracak kadar fazla olabilmektedir. (Aksan, 2018).

Aksan'a göre (2018, s. 37-38) yabancı dilden alınan ögeler iki bölümde incelenmektedir.

1. Dilin ses kurallarına uymuş, yabancılığı belli olmayan ögeler.

Duvar (<Far. Divar), kalıp (<Ar. kâlib), sandık (<Ar. Sadûk), ortanca (<Holl. hortensia)

2. Dilin ses kurallarına uymayan, yabancılığı hemen belli olan ögeler.

Türkçedeki oksijen, lokomotif, devalüasyon gibi ögeler örnek verilebilir.

2.3.3 Deyimler

Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2023) deyimler, “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği.” olarak tanımlanmaktadır.

Kültürel ögelerin taşınmasında önemli bir yer tutan söz varlığı ögelerinden biri olan deyim, "en az iki sözcükten kurulan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır" (Çotuksöken, 1988, s. 7). Korkmaz ise deyimleri şu şekilde açıklamaktadır: "Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeğidir" (Korkmaz, 1992, s. 43).

Aksan, deyimleri; “dildeki söz varlığı bütünü içinde yer alan, dili oluşturan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını ortaya koyan, benzetme ve nüktedanlığa eğilimi olan önemli ögeler” olarak ifade etmiştir (Aksan, 2018, s. 39). Yine Aksan'a (2014, s. 95) göre deyim, “bir durumu, karşılaşılan olayların özelliklerini, insanların davranışlarını, ruhsal ve fiziksel niteliklerini betimlemek amacıyla birden fazla sözcükle oluşturulan; atasözlerinden farklı olarak yargı içermeyen, ancak benzetmelerden ve anlam olaylarından yararlanan ifadeler bütünüdür.” Hengirmen'e (1995) göre deyimlerin ortaya çıkışıyla ilgili literatürde pek bir bilgiye rastlanmasa da deyimler, toplumumuzun ortak kültür ürünleridir. Deyimlerin kullanımı, toplumu oluşturan bireylerin kültürel birlikteliğini sürdürebilmelerine olanak sağlamakta ve kültürel ortaklığın bir göstergesi olmaktadır. Zaman içinde deyim kullanımının azalması, bu deyimlerin kaybolmasına ve

dolayısıyla ortak kültür bağlarının zayıflamasına, anlatım zenginliğinin erimesine yol açacaktır.

Doğan Aksan, deyimleri sözdizimi ve anlambilim açısından şu şekilde sınıflandırmıştır:

“1. Sözdizimi Açısından

1. Ad tamlamaları

Kuyruk acısı, sokak süpürgesi, şamar oğlanı, fındık kurdu, çocuk oyuncağı vb.

2. Sıfat tamlamaları

İyi kalpli, cebi delik, eli sopalı, gözü kara, çenesi düşük vb.

3. Yüklemsel olmayan sözcük bağdaştırmaları

Çat kapı, tepesi üstü, yok yer, ne demeye, kaşla göz arasında, üstüne üstlük.

4. Eylemlikle kalıplaşmış yüklemsel sözcük bağdaştırmaları

Saçını başını yolmak, deveye hendek atlatmak, etek öpmek, tadı damağında kalmak.

5. Yüklemler, tümce biçiminde kalıplaşmış deyimler

Öküz öldü, ortaklık bozuldu, eski çamlar bardak oldu, vb.

6. Deyimleşmiş ikilemeler

Yerli yersiz, eğri büğrü, derli toplu, yorgun argın, er geç vb.

2. Anlambilim Açısından

1. Benzetmeler

Filinta gibi, baston utmuş gibi, nalıncı keseri gibi, çakı gibi vb.

2. Deyim aktarmaları (somutlaştırma türü)

İğneyle kuyu kazmak, baltayı taşa vurmak, kılı kırk yarmak, taşı gedğine koymak vb.

3. Ad aktarmaları

Dünyaya gelmek, bir yastıkta kocamak, dili tutulmak vb.

4. Çeviri yoluyla, kavram aktararak oluşturulanlar

Güneşi balçıkla sıvamak, aslan payı, rekor kırmak, sokaktaki adam vb.

5. Sözcükleri göndergesel anlamda kullanılan, aynı zamanda deyimleştirme gösteren kalıplaşmış anlatım birimleri

Hizaya gelmek, hesap görmek, icabına bakmak, işini bitirmek vb.”

Bu sınıflandırmadan da anlaşılacağı üzere Türkçede yaşamın her noktasına değinen ve Türkçenin anlatım zenginliğini, gücünü ortaya koyan, söz varlığı içerisinde ehemmiyetli bir yer teşkil eden birçok deyim varlığından söz etmek mümkündür. Aksoy’a göre, deyimlerin özelliklerini şu şekildedir:

1. Deyimlerin en önemli bölümü; kavramları, değişmece (mecaz) yoluyla, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirten kalıplaşmış sözcük öbekleri ya da tümcelerdir. Abayı yakmak, bit yeniği, cebi delik, dört elle sarılmak, eli uzun, gönlü akmak.
2. Kimi deyimlerin yan özelliği, iki yargılı ve uyaklı olmasıdır. Bunların bir bölümünde anlamca gerekli olmayıp sadece uyak hatırı için getirilmiş bir parça vardır. Bu çeşit deyimler anlatım güzelliği taşırlar.
Ayvaz kasap hep bir hesap, babamın adı Hıdır elimden gelen budur, ya herrü ya merrü.
3. Kimi deyimlerin yan özelliği öykücük ya da konuşma biçiminde olmasıdır. Deveye “boynun eğri” demişler; “nerem doğru ki” demiş.
Kestane kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş.
4. Kimi deyimlerin yan özelliği, bir öyküye ya da bir olaya dayanmasıdır. Altından Çapanoğlu çıkmak, çalı idi, çırpı idi, evim idi ya..., Halep ordaysa arşın burda.
5. Kimi deyimlerin yan özelliği âdetleri, inanışları, gelenekleri bildirmesidir. Ağzından yel alsın, büyük sözüme tövbe, dağlara taşlara, pir aşkına, vebali boynuna
6. Kimi deyimler (anlatım güzelliği düşünülmeyle) bir kavramı belirtmek için kurulan, kalıplaşmış söz topluluğudur. Âdet yerini bulsun diye, bir bu eksikti ne var ne yok, para ile değil sıra ile, olan oldu.
7. Kimi deyimlerin özelliği, belli dilbilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulmuş olmasıdır. Aç acına, ara sıra, boş yere, pisi pisine, sırt üstü, tek başına, uzun uzadıya, yanı sıra.
8. Kimi deyimler, eksiltili anlatım biçimidir. Yani bir ya da birkaç sözcüğü söylenmemiş söz öbeğidir. Akşama sabaha, az çok, buyur etmek, göze göz dişe diş, laf aramızda, söz bir Allah bir.
9. Deyimlerin bir türü de ikilemelerdir. Abuk subuk, boy bos, cart curt, değiş tokuş, eski püskü, zırt pırt.
10. Kimi deyimler, bir sözcüğün özel bir yardımcı eylemlikle (mastarla) kurulmasından oluşmuştur. Bunların deyim sayılmasının nedeni, o sözcüğün ancak o eylemlikle bir araya gelmesinden belli bir anlamın ortaya çıkması, başka bir eylemlikle o anlamın belirmemesidir. Sözcük yalın ya da takılı olabilir
Abayı yakmak, başvurmak, çekip gitmek, dil dökmek, güzüne gitmek, hataya düşmek, nikâh kıymak, borca girmek. (Aksoy, 2020, s. 498-508).

2.3.4 Atasözleri

Güncel Türkçe Sözlük'te Atasözü, “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz; deme, mesel, sav, darbimesel” (TDK, 2023).

Aksan (2018, s. 41), atasözünü; “dil in söz varlığı unsurları arasında yer alan, toplumun bilgeliğini, dünya görüşünü, deneyimlerini ve anlatımdaki gücünü yansıtan, kuşaktan kuşağa hiç değişmeden aktarılabildiği gibi zamanla değişikliğe uğrayıp yitip giden sözler” olarak tanımlamaktadır. Korkmaz'a (1992, s. 43) göre ise atasözü, “anonim nitelik taşıyan, nesilden nesile aktarılan ve toplumun yüzyıllar boyunca edindiği deneyimlerden, ortak düşünce, tutum ve dünya görüşünden şekillenen, genel kural niteliğinde kısa, özlü ve kalıplaşmış sözlerdir.” Çobanoğlu (2004, s. 1) ise atasözünü, “dünya üzerindeki tüm milletlerin atalarından miras kala, yol, yöntem gösteren, öğüt veren sözler” olarak tanımlamaktadır..

Yaşadığı coğrafyanın özelliklerinden ötürü Türk milletinin söz varlığında at ile ilgili birçok atasözü bulunurken, aynı şekilde çöllerde yaşamını sürdüren Araplarda da deve ile ilgili atasözleri yüksek oranda yer almaktadır. Üç yanı denizlerle çevrili olan Kore Yarımadası'nda konuşulan Korece'de ise güçlülerin çatışmasında zararı küçük ve güçsüzlerin çekeceğini anlatan “balina kavgasında karidesin sırtı patlar.” şeklinde bir atasözü bulunmaktadır. Bu örnekler de gösteriyor ki, atasözleri tıpkı deyimler gibi, o dili oluşturan toplumun maddi ve manevi kültürünü, yaşadığı coğrafyayı, inancını ve yaşam koşullarını yansıtır. (Aksan, 2014)

Atasözleri de deyimler gibi Türkçenin birçok lehçesinde ortaklık gösterir. “XI. yüzyılda, Divan'da (II, 53) geçtiğini gördüğümüz tag tagka kavuşmas, kişi kişiye kavuşur, bugün dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur biçiminde yaygın olarak kullanılan bir atasözümüzdür. Tıpkı, deyimlerde olduğu gibi atasözleri de aynı dilin değişik lehçelerinde yaşamını sürdürmekte, böylece bir ulusun, değişik lehçeleriyle aynı dilin öz malı olduğunu göstermektedir. Örneğin gülme dostuna gelir başına atasözümüzü bugün Türkiye Türkçesinden çok uzaklaşmış olan Kazak lehçesinde hemen hiç değişmeden kalmış biçimiyle buluyoruz: Külme dosuña, keler başına” (Aksan, 2018, s. 41).

Aksan (2018, s. 195-198) atasözlerini sözdizimi ve anlambilim açısından şu şekilde sınıflandırmıştır:

“A) Sözdizimi Açısından

1. Yalın Tümce Biçimindeki Atasözleri

Öfke baldan tatlıdır, Balık baştan kokar, Çivi çiviye söker, Aç köpek fırın deler vb.

2. Girişik Tümce Biçimindeki Atasözleri

Eğri ata binen çabuk iner, Göz görmeyince gönül katlanır, vb.

3. Sıralı Tümce Biçimindeki Atasözleri

Tatlı ye, tatlı söyle, Geçmişe mazi, yenmişe kuzu derler, Gönün yazı var kışı var vb.

4. Sorulu-Yanlı, Öykü İçeren Atasözleri

Eşek hoşaftan ne anlar? Suyunu içer, tanesini bırakır. Arsız neden arlanır? Çul da giyer sallanır, Öksüz neden güler? Yanılır da güler.

B) Anlam Açısından

1. Sözcükleri Göndergesel Anlamlarında Olan Atasözleri

Eski dost düşman olmaz, Herkes kendi ölüsü için ağlar, Yemeyenin malını yerler, İş, olacağına varır. vb.

2. Deyim Aktarmaları (Somutlaştırma türü)

Minareyi çalan kılıfını hazırlar, Et tırnaktan ayrılmaz, Ummadığın taş baş yarar, Mızrak çuvala sığmaz, vb.

3. Ad Aktarmaları

Bir dirhem et bin ayıp örter, Kaşla göz, gerisi söz, Beylik çeşmeden su içme, Çalma elin kapısını, çalarlar kapını, vb.

4. Eksilteli Anlatıma Yönelen Atasözleri

Bir inat, bir murat, Beyazın adı var, esmerin tadı var, Ağanın gözü, yiğidin sözü, vb.

5. Şiir Ögelerinden Yararlanan Atasözleri

Yaş kesen baş keser, Azıcık aşım, ağrısız başım, Nerede hareket orada bereket, Sona kalan dona kalır, vb.”

Aksoy’a (2020, s. 13-14) göre atasözlerinin biçim özellikleri şu şekildedir:

1. Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerine (aynı anlamda da olsa) başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. Böyle değiştirmeler yapılırsa ortaya çıkan söz, (anlam değişmese dahi) atalar sözü diye anılamaz.

“Derdini saklayan derman bulamaz.” sözündeki derman yerine ilâç denilemez.

“Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.” sözü de sözcüklerin sırası değiştirilerek “elin kapısını çalma, kapını çalarlar.” biçiminde söylenemez.

2. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır.

Dikensiz gül olmaz, Alet işler el övünür, taşıma su ile değirmen dönmez... gibi.

3. Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir daha uzun olanları azdır.

Vakit nakittir, balık baştan kokar, görünen köy kılavuz istemez, son pişmanlık fayda etmez.

Aksoy'a (2020, s. 15-17) göre atasözlerinin kavram özellikleri şu şekildedir:

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini – uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- yansızca bildiren atasözleri vardır.

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür, minareyi çalan kılıfını hazırlar,

2. Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini –uzun bir gözlem sonucu olarak- belirten atasözleri vardır.

Mart yağar nisan övünür, nisan yağar insan övünür, mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

3. Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatan atasözleri vardır.

Öfke ile kalkan ziyan ile oturur, mahkeme kadıya mülk değil, sona kalan dona kalır.

4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri vardır.

Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar, ayağını yorganına göre uzat, bugünün işini yarına bırakma.

5. Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşüncelere bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri vardır.

Bal bal demekle ağız tatlı olmaz, can bostanda bitmez, korkunun ecele faydası yoktur.

6. Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır. 7. Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır.

Dost başa bakar, düşman ayağa, bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var, kız beşikte, çeyiz sandıkta.

7. Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır.

Ananın bahtı kızma, akacak kan damarda durmaz, baykuşun kismeti ayağına gelir.

Atasözleri, atalarımızın geçmiş yaşamlarındaki deneyim ve gözlemlerine dayanan, nesilden nesile aktararak günümüze ulaşan, Türkçenin anlatım gücünü zenginleştiren kalıplaşmış söz öbekleridir. Bu yönüyle atasözleri, bireyin sözlü ve yazılı anlatımını daha etkili, anlamlı ve estetik kılarak iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Nitekim MEB (2024) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda; 5., 6., 7. ve 8. sınıf seviyelerinde yer alan “konuşmasını zenginleştirecek biçimde söz varlığını kullanabilme”

ve “yazısını zenginleştirecek biçimde söz varlığını kullanabilme” öğrenme çıktıları, atasözleri gibi söz varlığı öğelerinin öğretimdeki önemini açıkça ortaya koymaktadır.

2.3.5 Kalıp Sözler

"İlişki sözü" olarak da adlandırılan kalıp sözler, belirli bir durumun ardından söylenen ve zamanla Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelerek Türkçenin anlatımına zenginlik katmıştır. Çotuksöken (1994, s. 8), kalıp sözleri “az iki sözcükten oluşan, içindeki kelimelerin temel (düz) anlamlarını koruyarak yeni bir kavramı, durumu veya eylemi ifade eden söz öbekleri” olarak tanımlarken, Sever (2003, s. 155) söz varlığı öğelerinden biri olan kalıp sözleri, toplumsal ilişkilerde bireylerin duygu ve düşüncelerini kısa ama etkili bir şekilde ifade etmek için kullandıkları sözcükler bütünü olarak tanımlamıştır. Aksan’a (2018, s. 42) göre kalıp sözler, dilin söz varlığı unsurları arasında yer alan ve toplumdaki insanların ilişkileri sırasında kullandıkları âdet olan birtakım sözlerdir. Güne başlarken söylenen günaydından başlayarak bir toplumda farklı durumlarda söylenmesi gerekli hale gelmiş olan teşekkür ederim, özür dilerim, afiyet olsun, güle güle gibi kalıp sözler, bir toplumun kültürünün ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir.

Kalıp sözler: önceden belirli bir biçimde şekillenen ve hafızada saklanan, söylenme anında yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak, gerektiğinde ekleme veya çıkarma yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten veya ardışık ya da aralıklı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlar için toplum tarafından benimsenmiş ve iletişimin kurulmasına ya da sürdürülmesine yardımcı, kullanım alanı sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir (Gökdayı, 2008, s. 106). Bayraktar ‘a (2022, s. 28) göre kalıp sözler, “en az iki sözcükten oluşup tek bir anlamı karşılamak üzere kalıplaşan, ancak vurgulanan ana kavramı koruyarak tek bir sözcüğe indirgenebilen ve aynı bağlamda toplum tarafından sıkça ve geleneksel olarak kullanılan, sosyal etkileşimde, kendini ifade etme ve söylem işlevlerinde önemli rol oynayan, hızlı ve akıcı iletişimin anahtarı olan sözcüklerdir.”

Türkçedeki çeşitli deyim sözlüklerine bakıldığında, bazı kalıp sözlerin deyim olarak kabul edildiği görülmekte, bu da iki kalıp birim arasında net bir sınır çizmenin oldukça zor olduğunu ortaya koymaktadır. Aksoy (2020, s. 39) bu durumu, “atasözleri arasına da alınsa, deyimler arasına da alınsa yanlış sayılamayacak sözler vardır. Bu, atasözleriyle deyimleri birbirinden ayıran özelliklerin iyice belirlenmemiş olmasından değil, bu çeşit sözlerin iki anlam taşımasından ya da iki türlü yorumlanmasından ileri gelir.” şeklinde açıklamaktadır. Benzer şekilde Yüceol Özezen (2001, s. 873) deyimler

üzerine yapılan çalışmaların incelendiğinde “araştırmacıların deyim olarak adlandırdıkları birçok kullanımın atasözü, kalıp söz veya sıradan birleşik fiil olduğu hatta birçok girdinin hiçbir biçimde deyim sözcüklerinde yer almaması gerektiğini ifade eder.”

Kalıp sözlerle ilgili, ilişki sözleri, bağlamsal sözler, kültür birimleri gibi farklı adlandırmalar olsa da çoğu alan uzmanının gerek yapı gerekse anlamca kalıplaşmış özelliğinden hareketle “kalıp sözler” terimini kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. (Bayraktar, 2022)

Gökdayı (2008, s. 101-102) kalıp sözleri, anlamlarına göre kavram alanı temelli alt gruplara şu şekilde ayırmıştır:

1. Hayırdüa ve iyi dilek bildirenler.

Güle güle oturun, Allah razı olsun, Allah ne muradın varsa versin, mutlu yıllar, doğum günün kutlu olsun, iyi bayramlar.

2. Küfür, beddua-ilenç bildirenler.

Lanet olsun, Allah cezasını versin, Allah kahretsin, Allah bela(sı)nı versin.

3. Duygusal tepkileri dile getirenler. (Korku, sevinç, şaşkınlık, acıma, çağrı, buyruk, yasaklama, vb.)

Güler misin ağlar mısın?, Allah aşkına, Aklına şaşayım, Allah çarpsın, Güleriz ağlanacak halimize.

4. Selamlaşma bildirenler.

Günaydın, iyi akşamlar, iyi sabahlar, selamünaleyküm, iyi günler, merhaba.

5. Ayrılık bildirenler.

Hoşça kal, görüşmek üzere, iyi yolculuklar, görüşürüz, Allah’a ısmarladık, elveda.

6. Batıl inançları bildirenler.

İyi saatte olsunlar, şeytan kulağına kurşun, elemtere fiş kem gözlere şiş, nazar değmesin.

7. Bir istek bildirenler.

Saatiniz var mı?, ateşiniz var mı?, sadede gelelim, bize de buyurun, gereğini arz ederim, durakta incek var, bana müsaade.

8. Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler.

Senden (sizden) iyi olmasın, sözünü balla kestim, estağfurullah, rahatsız ediyorum, rica ederim.

9. Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler.

Baş üstüne, eyvallah, amenna, Allah derim, âmin, emredersiniz, maalesef, maatteessüf.

10. Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler.

Ben sana gösteririm, benden günah gitti, benden söylemesi, dikkat, dikkatli ol, kendine dikkat et, ağzına acı biber sürerim, alacağın olsun, allah'tan korkmaz kuldan utanmaz.

11. Genel bir davranış veya düşünce bildirenler.

Korkunun ecele faydası yoktur, tarih tekerrürden ibarettir, tebdil-i mekânda ferahlık vardır, her şey olacağına varır.

12. Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar.

Elçiye zeval olmaz, yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin gördüğün yerleri anlat, ölülerin ardından kötü söz söylenmez, ellerinizden öperim, küçüklerin gözlerinden öperim, ayıptır söylemesi.

13. Dini inançları bildirenler.

Allah bilir, günah, Allah kerim, kadere meydan okunmaz, Allah'tan geldi, takdir-i ilahi.

14. Soru sorup cevap isteyenler.

Eş olarak kabul ediyor musunuz?, hemşe(h)rim memleket nere?, merhumu nasıl bilirdiniz?

15. Özür dileme bildirenler.

Pardon, affedersin, kusura bakma, kusura kalma, özür dilerim.

16. Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler.

Aferin, bravo, berhudar ol, su gibi aziz ol, el öpenlerin çok olsun.

17. Minnet, teşekkür bildirenler.

Teşekkür ederim, teşekkürler, sağ ol(un), elin (iz)e sağlık, zahmet oldu.

Bayraktar (2022, s. 19) kalıp sözleri gündelik iletişimdeki yerini dikkate alarak bağlam ve işlevlerine göre dört temel başlık altında şu şekilde sınıflandırmıştır:

Sosyal İlişki Kalıpları	Duygu İfade Etme Kalıpları	Tutum Kalıpları	Söylem Kalıpları	Düzenleme
1. Gündelik iletişim	Acıma/üzüntü	Bireyci/toplumcu	Konu giriş	
Selamlaşma	Beğeni/memnuniyet	tutum	Konu değiştirme	
Hâl hatır sorma	Belirsizlik /çaresizlik	Cinsiyetçi tutum	Konu toparlama	
Tanışma	Endişe/korku	İkna		
2. Kutlama	Minnet	İroni (Tersinleme)		
Bayram	Öfke	İtiraz-ret		
Doğum	Özlem	Nezaket		
Doğum günü	Pişmanlık	Onaylama		
Evlilik, nişan	Sevgi	Övme		
Kandil	Şaşkınlık	Özür		
Sünnet		Sabır		
Öylesi bir şey yapma		Söz verme		

Özel günler

Yeni başlangıçlar

3. Sosyal hayat

Alışveriş

Banyo, saç kestirme

Eğlence

Mücadele (ders, iş,

sınav, yarış)

Sıkıntı, hastalık

Yeme içme

4. Taziye

Başsağlığı dileme

Teşekkür

Umursamama

Uyarma

2.3.6 Kalıplaşmış sözler

Kalıplaşmış sözler anlam ya da durumu ifade eden, zaman içinde tekrar tekrar kullanımıyla anlamı pekişmiş, iletişimde duygu ve düşünceleri etkili bir şekilde ifade etmeye yarayan herkes tarafından kabul görmüş sözlerdir. Aksan'a (2018, s.43) göre her dilde rastlanan kalıplaşmış sözler, “ünlü kişilerin, hükümdarların, düşünürlerin, sanatçıların, belli bir durumdan, olaydan sonra söyledikleri evrenselleşmiş sözlerdir. Bir dilin söz varlığında özgün biçimiyle veya çeviri yoluyla yerleşmiş durumda görülür. J. Caesar’ın “Sende mi Brutus?” Sinoplu Diogenes’in “Gölge etme başka ihsan istemem (istememez)”, Shakespeare’in ünlü Hamlet yapıtında geçen “olmak ya da olmamak” özdeyişi gibi örnekler Türkçeye çeviri yoluyla geçmiştir.”

2.3.7 Terimler

Terim sözler; belirli bir alana, disipline özgün ve çoğunlukla teknik anlam taşıyan, anlamları kişiden kişiye değişmeyen sözcüklerdir. “bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime” bütünüdür (TDK, 2023). Zülfıkar (1991, s. 20-21) “terimler, bir bilimsel kavrama tek karşılığı bulunan kelimelerdir. Terimlerin anlamları sabittir ve cümle içinde de olsa değişik anlamlarda kullanılamazlar. Terimlerin bildirdiği anlam yoruma açık değildir ve karşıladıkları kavramı net, açık ve kesin bir biçimde bildirirler.” şeklinde tanımlıyorken Korkmaz’a (1992, s. 149) göre terimler; “bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad.” “Dilcilikte bilim, teknik, sanat, zanaat ve spor gibi değişik alanlarla ilgili özel kavramları karşılayan öğelere terim

adı verilmektedir” (Aksan, 2014, s. 175). Futboldaki penaltı, askerlikteki inzibat, geometrideki açı gibi sözcükler terim sözcüklere örnek olarak verilebilmektedir.

Bilim, felsefe ve teknik alanlardaki ilerlemelerle yeni kavramlar ortaya çıktıkça, dildeki sözcüklere ya yeni anlamlar eklenir ya da başka dillerden alınarak terim ihtiyacı karşılanır. Terimlerin dilde günlük kullanımı arttıkça, bu terimler zamanla özgün terim özelliklerini yitirip, dilin diğer sözcükleriyle benzer bir kullanım haline gelir. Örneğin radyo, telefon, televizyon, enflasyon, demokrasi gibi günlük yaşamın birer kavramı olan terim sözcükler böyle bir duruma geçmiştir. Ancak ilgili oldukları özel alanda yine terim olarak yer alırlar (Aksan, 2014).

Aksan (2018, s. 171) terimlerin özelleştirilmesi sırasında şu altı yola başvurduğunu belirtmektedir:

- a. Türetme
- b. Birleştirme
- c. Canlandırma
- ç. Genel Dilden Yararlanma
- d. Halk Ağzlarından Alma
- e. Çevirme

2.3.8 Çeviri sözcükler

Çeviri sözcükler, özgün dillerdeki anlamlarını koruyarak ya da anlam kaymalarına uğrayarak dilimize uyum sağlamış, dilin bir parçası haline gelmiş sözcüklerdir. Korkmaz’a (2007, s.59) göre çeviri sözcükler; bazı kavramların adlandırılmasında, başka dillerden çeviri yoluyla elde edilen ve anlam bakımından o dildeki karşılıklarına paralel olan isimlerdir. Aksan (2015) çeviri sözcükleri de söz varlığının bir parçası olarak kabul etmekte ve bunları tam çeviri, yarı çeviri, bağımsız çeviri, anlamı etkilenenler olmak üzere dörde ayırmaktadır.

Çeviri Sözcükler	Tanım	Örnek
Tam Çeviri	Yabancı dildeki sözlerin her üyesinin, aslına uygun olarak, dildeki karşılıklarıyla çevrilmesi sonucunda ortaya çıkar.	Fr. morte saison T. ölü mevsim İng. Round table meeting T. yuvarlak masa toplantısı
	İki ögeli bileşik sözcük, tamlama, deyim gibi sözlerin bir sözcüğünün	İng. iron curtain T. demir perde İng. to break record T. rekor kırmak

çevrilerek, ötekinin olduğu gibi aktarılmasıyla oluşur

Bağımsız Çeviri	Yabancı öğelerin, dilde onları aşağı yukarı karşılayan sözcüklere çevrilmesi sonucunda doğar.	Fr. chef T. başkan, baş Fr. oeuvre T. yapıt Fr. chef d'oeuvre T. başyapıt
Anlamı	Yabancı bir örneği ile	İng. star T. yıldız (tanınmış, parlak
Etkilenenler	karşılaştırıldığında yerli öğelerdeki anlamın başkalaşması ya da çeşitlenmesi.	sinema sanatçısı) Ar. mahluk, halik T. yaratılmış, yaratan

2.3.9 İkilemeler

Türkçede ikilemeler, anlamı zenginleştirmek veya pekiştirmek amacıyla sözcüklerin tekrar edilmesiyle oluşturulan söz varlığı unsurlarındandır. Türk Dil Kurumu'na (2023) göre ikileme; “biçim veya anlamca birbirleriyle ilgisi bulunan aynı, yakın veya zıt anlamlı kelimelerin art arda getirilmesiyle oluşturulan kelime grubu: aşağı yukarı, birer birer, delik deşik, hısım akraba, irili ufaklı, kaba saba, koşa koşa, köşe bucak, yavaş yavaş” gibi yapılar örnek verilebilir. Korkmaz (1992, s. 9) ise ikilemeyi, “aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin, bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi” olarak tanımlamaktadır. Cümlede anlamı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılan ve çeşitli kelime grupları arasında yer alan ikilemelerin başlıca türleri şunlardır:

1. Aynı kelimelerin tekrarı ile kurulanlar.
2. Eş veya yakın anlamlı kelimelerle kurulanlar.
3. Zıt anlamlı kelimelerle kurulanlar.
4. Aynı kelimenin önsesinin değiştirilerek tekrarlanması ile kurulanlar” şeklinde sınıflandırmakta ve tanımlamaktadır.

Hatiboğlu (1981, s. 9) ikilemeleri “anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” şeklinde tanımlıyorken, Aksan (2014, s. 81) göre ikilemeyi, Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, ana dilimizin biçim, söz dizimi, sözcük bilim ve anlam bilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğeler olduğunu söylerken ikilemelerin, dinleyicide diğer anlatım biçimlerine göre daha güçlü ve etkili bir izlenim bıraktığını, kavramın algılanmasında zihinde pekiştirme sağladığını ifade etmektedir.

Örneğin, "Sabahleyin çok erken kapıma geldi" veya "Sabahleyin erkenden kapıma geldi" cümleleri yerine, "Sabah sabah kapıma geldi" cümlesi, diğer iki cümleye göre daha güçlü bir anlatım sağlar.

Aksan (2018, s. 206-208) ikilemelerin beş türü olduğunu belirtmiştir:

1. Değişik sözcük türlerinden aynı sözcüğün yinelendiği örnekler

Ad: kapı kapı, sokak sokak; Sıfat: koca koca, sıcak sıcak; Belirteç: zaman zaman, yavaş yavaş; Ulaç: geze geze, durup durup; Eylem vay: durdu durdu, oturur oturur; Ünlem: of of, vay vay.

2. Değişik sözcük türlerinden eş anlamlı kurulanlar

Ad: çarşı pazar, ev bark; Sıfat: derme çatma, bölük pörçük; Belirteç: açık seçik, sarmaş dolaş; Ulaç: ezile büzüle, evirip çevirip; Ortaç: bitmiş tükenmiş, yenilir yutulur; Eylem: yazdı çizdi, sorar soruşturur.

3. Değişik sözcük türlerinden ters anlamlılarla kurulanlar

Ad: en boy, ölüm kalım; Sıfat: büyük küçük, erkekli kadınlı; Belirteç: ileri geri, er geç; Ulaç: bata çıka, gidip gelip; Eylem: olur olmaz, gelen giden, geldi gitti.

4. Yansımali ikilemeler

a. Yalnızca bir eylem, bir oluş, bir durum için kullanılanlar: horul horul (uyumak), tıpış tıpış (yürümek).

b. Derece gösteren farklı biçimleri olan yansımali ikilemeler: çıtır çıtır-çatır çatır-çatır çutur; kıtır kıtır-katır katır-katır kutur.

c. İki ögesi aynı seslerden kurulu yansımali ikilemeler: şırıl şırıl, ciyak ciyak.

ç. Bir ögesi farklı ün ya da ünsüzlerden kurulu yansımali ikilemeler: gacır gucur, şangır şungur.

d. Yansımali eylemlerden oluşmuş ulaçlarla kurulu ikilemeler: hıçkıra hıçkıra, ıkına sıkına, oflaya puflaya.

5. Ön sesi "m" ile değiştirilerek yüklenen ikilemeler: okul mokul, araba maraba; özel adlarla kurulabilirler: Ayşe Mayşe, Ankara Mankara.

2.4 Okunabilirlik

Okunabilirlik, bir metnin ne kadar kolay anlaşıldığını belirten bir ölçüdür. Başka bir deyişle, bir metnin okuyucu tarafından anlaşılma kolaylığıdır. "Okunabilirlik, geçmişte daha çok kurumlar arası yazışmalarda, askerî teşkilatlarda, sağlık şirketlerinde kullanılmış olsa da şimdilerde araştırmacı dilcilerin ve bilim adamlarının kullandığı,

üzerinde çalışmalar yaptığı bir kavram haline gelmiştir” (Goldbort, 2001; akt. Temur, 2003).

Okunabilirlik, "metindeki dilsel özelliklerin bütünüün okur tarafından az ya da çok kabul edilir olması durumu" olarak tanımlanırken (Klare, 1963, akt. Çetinkaya, 2010), aynı zamanda sözcüklerin ve tümcelerın okuma kolaylığı olarak açıklanmakta ve metnin açıklığının bir özneliğı olarak belirtilmektedir (Dubay, 2007, akt. Çetinkaya, 2010). MEB (2021), okunabilirliği "metnin anlaşılma düzeyi" olarak tanımlarken, Ateşman (1997) ise bu kavramı "metni okuyanlar tarafından kolay veya zor anlaşılması" olarak tanımlamıştır. "Bir metinde birey için bilinmeyen sözcük sayısı çoksa ve bu sözcükler metnin diğer bölümlerinde de tekrarlanıyorsa, metin okuyucu için zor bir metin haline gelir" (Chall, 1988, akt. Temur, 2003).

Metnin zor okunabilir olması okumayı zorlaştırırken, metnin kolay okunabilir olması da okumaya karşı olan ilgiyi azaltmaktadır. Bu sebele yetişkinler çocuklara kitap seçiminde nasıl yardımcı olacakları, hangi kitapların çocuklar için daha rahat okunabilir olacağı düşüncesine tam anlamıyla yanıt verebilmek amacıyla okunabilirlik üzerine birçok çalışma yapılmış ve formüller geliştirilmiştir. Bugüne kadar diğer toplumlarda ve Türkiye’de okunabilirlik üzerine geliştirilen formüller şu şekildedir.

- a) Dale-Chall Formülü
- b) Gunning Fog Index
- c) Fry Okunabilirlik Grafiğı
- d) Flesch-Kincaid Formülü
- e) Raygor Formülü
- f) Ateşman Okunabilirlik Formülü
- g) Sönmez Formülü
- h) Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik Formülü
- i) Çetinkaya - Uzun Okunabilirlik Formülü

Yukarıda bahsedilen formüllerin birçoğı farklı dillerde geliştirildiğınden ve her dilin kendine özgü sözcük yapısı, cümle yapısı ve söz varlığı bulunduğından, bu formüllerin Türkçeye bire bir uygulanması sağlıklı sonuçlar vermemektedir. Bu nedenle, Türkiye’de okunabilirlik alanında yapılan ilk çalışma olan ve Flesch’in okunabilirlik formülünü Türkçeye uyarlayan Ateşman’ın (1997) araştırması, okunabilirliğıın güvenilir bir biçimde ölçülmesine imkân tanınası açısından bu araştırmada tercih edilmiştir.

2.4.1 Ateşman okunabilirlik formülü

Ateşman, Türkçe metinlerin okunabilirliğini hesaplamak amacıyla Flesch okunabilirlik formülünü Türkçeye uyarlamıştır.

$$O.S: 198,825 - (40,175x1 - 2,610x2)$$

O.S: Okunabilirlik sayısı

$x1$: Hece olarak sözcük uzunluğu

$x2$: Sözcük olarak cümle uzunluğu

Bu formüle göre

Bu formül Türkçe metinlere uygulandığında metinler kolaydan zora aşağıda belirtilen aralıklarda yer almaktadır.

Tablo 1 Ateşman Formülüne Göre Türkçe Okunabilirlik Aralıkları

Düzy	Düzy Okunabilirlik Aralığı
Çok Kolay	90-100
Kolay	70-89
Orta Güçlükte	50-69
Zor	30-49
Çok Zor	1-29

Ateşman okunabilirlik formülünde okunabilirlik sayısı 90 ile 100 arasında olduğunda metnin okunabilirlik düzeyi çok kolay, 70 ile 89 olduğunda kolay, 50 ile 69 olduğunda orta güçlükte, 30 ile 49 olduğunda zor ve 1 ile 29 olduğunda çok zor düzeydedir.

2.4.2 Sönmez okunabilirlik formülü

Sönmez Formülü okunabilirlik düzeyi belirleme yöntemi aşağıdaki bilgiler doğrultusunda yapılmaktadır (Sönmez, 2003).

$$\text{Sözcük Oranı} = \frac{\text{Metindeki Kelime Sayısı}}{\text{Metindeki Cümle}}$$

$$\text{Güçlük Oranı} = \frac{\text{Metindeki Bilinmeyen Kelime Sayısı}}{\text{Metindeki Sözcük Sayısı}}$$

$$\text{Anlam Oranı} = \frac{\text{Metindeki Sözcük Sayısı}}{\text{Metindeki Cümle}}$$

$$\text{Anlaşılrlık Oranı} = \frac{\text{Anlam Oranı}}{\text{Sözcük Oranı}} \times \text{Güşlük Oranı}$$

Tablo 2 Sönmez'in Anlaşılrlık Oranları ve Anlaşılrlık Düzeyleri

Anlaşılrlık Oranı	Anlaşılrlık Düzeyi
1.00 – 0.99	Metin tümüyle anlamsız
0.98 – 0.26	Metin anlamsız
0.25 – 0.16	Metin bulanık
0.15 – 0.09	Metin zor anlaşılır
0.08 – 0.04	Metin yardım alınarak anlaşılabilir
0.03 – 0.001	Metin anlaşılabilir
0.00099 – 0.0001	Metin açık ve anlaşılır
0.000001- 0	Tam iletişim sağlanır

2.4.3 Bezirci-Yılmaz okunabilirlik formülü

Bezirci ve Yılmaz (2010) tarafından geliştirilmiş olan okunabilirlik formülü, bir bilgisayar programı üzerinde metinlerin değerlendirilmesini içermektedir. Yani okunabilirlik düzeyinde bir cümledeki ortalama üç, dört, beş, altı ve daha fazla heceli kelime sayısı belirlenerek okunabilirlik değerleri oluşturulmakta ve sınıflandırılmaktadır. Yeni okunabilirlik düzeyi metinde yer alan çok heceli kelime oranını göz önüne alması ve sınıf düzeylerini belirleme hassasiyeti bakımından Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerinden farklılaşmaktadır (MEB, 2021).

YOD: Yeni okunabilirlik değeri

OKS: Cümlede yer alan ortalama kelime sayısı

H3: Cümledeki üç heceli kelimeler

H4: Cümledeki dört heceli kelimeler

H5: Cümledeki beş heceli kelimeler

H6: Cümledeki altı heceli kelimeler

$$YOD = \sqrt{OKS(H3 \times 0.84) + (H4 \times 1.5) + (H5 \times 3.5) + (H6 \times 26.35)}$$

Bezirci- Yılmaz formülüne göre bulunan sonuçların sınıflandırılması şöyle yapılmıştır:

Tablo 3 Bezirci-Yılmaz Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri

Yeni Okunabilirlik Değeri	Sınıf Seviyesi
1-8	İlköğretim
9-12	Lise
13-16	Lisans
16+	Akademik

2.4.4 Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü

Çetinkaya -Uzun okunabilirlik formüllerinin iki değişkeni olan ortalama kelime ve cümle uzunluğunun çıkartma puanıyla anlamlı bir ilişkiye sahip olması sonucu çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanarak aşağıda yer alan okunabilirlik denklemi elde edilmiştir. İncelenecek metinlerde formülün kullanılması için şu yönergelerin izlenmesi gerektiği belirtilmiştir:

1. Kelime Sayımı: Boşlukla aralanmış sayılar, semboller, yazı birimler kelime olarak kabul edilmiştir.
2. Cümle Sayımı: Nokta (.), soru işareti (?), iki nokta (:) ve parantez () ile bitirilmiş bölümler cümle olarak kabul edilir.
3. Hece Sayımı: Kelimelerin hecelenmesi ve sayılması yoluyla yapılır.
4. Ortalama Cümle Uzunluğunun Bulunması: Toplam kelime sayısı toplam cümle sayısına bölünerek yapılır.
5. Ortalama Kelime Uzunluğunun Bulunması: Toplam hece sayısı toplam kelime sayısına bölünerek yapılır.
6. Formülün Hesaplanması: Verilen denkleme gerekli değerler girilerek hesaplanır.

OKU: Ortalama Kelime Uzunluğu

OCU: Ortalama Cümle Uzunluğu

OP: Okunabilirlik Puanı

OP: $118.823 - (25.987 \times O.K.U) - (0.971 \times O.C.U)$

Gerekli işlemlerin uygulanması sonucu elde edilen okunabilirlik puanı üç kategoride sınıflandırılmıştır. (MEB, 2021)

Tablo 4 Çetinkaya-Uzun Formülünde Okunabilirlik Düzeyleri

Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi	Eğitim Seviyesi
0-34	Yetersiz Okuma Düzeyi	10, 11 ve 12. Sınıf
35-50	Eğitsel Okuma Düzeyi	8 ve 9. Sınıf
51+	Bağımsız Okuma Düzeyi	5, 6 ve 7. Sınıf

2.5 Hasan Kallımcı

1949 yılında, Denizli'nin Sarayköy ilçesinde doğmuştur. İlk ve ortaokulu Sarayköy'de, öğretmen okulunu Aydın'ın Nazilli ilçesinde yatılı okumuştur. 1967 yılında Sarayköy'ün Aşağı Tırkaz köyünde sınıf öğretmenliğine başlamıştır. Eskişehir Anadolu Üniversitesinde ön lisans eğitimini tamamlamıştır. Çeşitli köy, kasaba ve ilçe ilkokullarında öğretmenlik yaptıktan sonra 1994 yılında Denizli Halk Eğitimi Merkezi Müdür Yardımcılığı görevinden emekli olmuştur. Çocuk edebiyatı alanında, ilk ve

ortaokul öğrencileri seviyesinde hikâye, roman, masal, şiir kitapları yazmıştır. Türk destanlarını çocuklar için romanlaştırmıştır. Gençlere ve kitap dostlarına hitap eden eserleri de vardır. Ulusal ve yerel çeşitli dergi ve gazetelerde yazı, şiir ve hikâyeleri yer aldı. Beş bölüm hâlinde ve radyo tiyatrosu formunda yazdığı Keloğlan’la Seyahat adlı eseri, TRT Erzurum Radyosu’nda yayımlandı. TMC firmasında, çocukların hastalıklarla mücadele konusunda bilgilendirilmesini amaçlayan, “Bitmeyen Savaş” adıyla her biri 18-20 dakika süreli, 13 bölüm olarak üretilen çizgi filmlerin hikâye ve senaryolarını da yazdı. Çeşitli üniversitelerde, yazarın eserleriyle ilgili lisans ve yüksek lisans tezleri yapılmıştır.

Yazarın destan romanları serisi olarak 22 eseri mevcuttur. Türk destanlarını çocuklara yönelik olarak roman haline getirirken isimlerini değiştirmiştir. Yazar eserlerine konu olarak eğitim, millî değerler, cesaret, kahramanlık, dostluk, okul hayatı, kötü alışkanlıklar, sosyal hayat, aile ve vatan sevgisi, yardımseverlik gibi konuları seçmiştir. Bilgin Şehzade, A Benim Çakır Oğlum, Çanakkale İçinde, Kayadaki Kurt, Balasagunlu Yusuf, Anadolu’dan Yükselen Ses, Ya Ben İstanbul’u Alacağım başlıca eserlerindendir. Kallimci’nin ömrü boyunca süren yazı hayatı çeşitli ödüllerle karşılık bulmuştur:

- Dünder Taşer Tiyatro Eserleri Yarışması’nda “Düşünme Odası” adlı eserle mansiyon ödülü (1974);
- 32. Türkçüler Bayramı Tiyatro Eserleri Yarışması’nda “Cemiloğlu” adlı eseriyle birincilik ödülü (1976);
- Dünder Taşer Roman Yarışması’nda “Önce Hürriyet” adlı eserle “Roman Teşvik Ödülü” (1978);
- Millî Eğitim Bakanlığının tertiplemediği çocuk romanları yazma yarışmasında “Sihirli Dürbün” adlı eseriyle ikincilik ödülü (1992);
- Yayımladığı çocuk romanlarıyla Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliğinin “Çocuk Romanları Ödülü” (2001);
- Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliğinden “Türk Kültürüne Hizmet Ödülü” (2002);
- Avrasya Yönetici Sanayici ve İş Adamları Derneğinden çocuk edebiyatı sahasında verdiği eserler sebebiyle “Kültüre Hizmet Ödülü” (20 Mart 2007);
- Karaçay Çerkes ve Kabardin Malkar Özerk Cumhuriyetlerinde yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinden “İsmail Semenov Gümüş Madalya Ödülü” (2012);
- Millî Düşünce Merkezinden “Yahya Kemal Fikir Sanat Edebiyat Armağanı” (2018);

• Denizli Gazeteciler Cemiyetinden, 1970-2020 yılları arasında Denizli'nin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişimine verdiği destekten dolayı “DGC 50. Yıl Onur Ödülü” (2021). (Kallimci, 2024, s. 7-8)

2.6 Alan Yazını Taraması

Çocuk edebiyatı eserlerini söz varlığı ve okunabilirlik açısından ele alan birçok yüksek lisans, doktora tezi, makale ve bildiri, alan yazınında mevcuttur. Bu nedenle bu bölümde, çocuk edebiyatına ait eserlere yönelik söz varlığı ve okunabilirlik çalışmaları taranmış ve çeşitli araştırmalara yer verilmiştir.

2.6.1 Yüksek lisans tezleri

Şen (2009), “1980’den günümüze çocuk edebiyatı alanında yazılmış yerli çocuk tiyatrosu metinlerinin söz varlığı üzerine bir inceleme” adlı çalışmasında, 1980’den günümüze çocuk edebiyatı alanında yazılmış yerli çocuk tiyatroları söz varlığı unsurları arasında yer alan sözcüklerin, özel isimlerin, deyimlerin, ikilemelerin ve atasözlerinin kullanım sıklıklarının, oranlarının, yüzdelerinin tespit edilmiştir. Çalışmada söz varlığı unsurları olarak 3099 özel isim, 2289 deyim, 566 ikileme, 16 atasözü tespit etmiş çocuk tiyatrosu metinlerin özel isim ve deyimler açısından zengin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özbaşı (2016), “Zeynep Cemali’nin çocuk edebiyatı yapıtlarının sözvarlığı öğeleri açısından incelenmesi” adlı çalışmasında, Zeynep Cemali’ye ait dört öykü ve dört romanı sözvarlığı unsurları arasında yer alan atasözü, deyim, ikileme, ilişki sözü, yansıma sözcük ve yansıma ikilemeler açısından incelemiş ve kitapların söz varlığı öğeleri bakımından yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özdemir (2016), “Sevim Ak’ın çocuk edebiyatı romanlarının sözvarlığı açısından çözümlenmesi” adlı çalışmasında, yazara ait on iki romanı atasözü, deyim, ikileme, terimler, ilişki sözler, kalıplaşmış sözler, çeviri sözcükler, yabancı sözcükler, bilmeceler, tekerlemeler, argo sözcükler ve Anadolu ağızları açısından incelenmiş ve inceleme sonucunda eserlerde ikilemelerin sayıca fazla olduğu sonucuna ulaşırken kalıplaşmış sözlere hiç yer verilmediğini tespit etmiştir.

Degeç (2016), “Hasan Kallimci’nin Çocuk Romanlarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, yazarın çocuk edebiyatına katkılarını incelemeyi amaçlamış olup özellikle 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerine yönelik yazdığı romanları değerlendirmektedir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak doküman incelemesiyle gerçekleştirilen çalışmada, yazarın öğretmenlik deneyiminden faydalanarak çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik

eserler ürettiği, eserlerinde milli ve insani değerleri ön planda tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır

Teke (2016), “çocuk edebiyatı Yazarı Hasan Kallimci’nin öykülerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde yazarın beşinci sınıf düzeyine uygun olduğu düşünülen on öyküsünü Ateşman’ın (1997) okunabilirlik formülüne göre nitel araştırma yöntemlerine göre incelenmiş olup öykülerin hedef kitleye uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erişik (2019) “çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallimci'nin ilkokul düzeyindeki kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı tezinde, nitel araştırma tekniklerinden olan doküman incelemesi yöntemi kullanarak, Hasan Kallimci’nin ilkokul 2.3.4 ve 5. sınıf düzeyine uygun yazılmış olan çeşitli türlerden (hikâye, masal, tiyatro ve şiir) 24 adet kitabın değerlerini belirlemeyi amaçlamış olup eserlerin sosyal, ahlaki, bilimsel, dini, siyasi, ekonomik ve estetik değerler bakımından zengin olduğu sonucuna varmıştır.

Uyar (2019), “Hasan Kallimci’nin destan romanlar serisinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, yazarın destan romanlar serisinden on üç eseri, çocuk edebiyatının temel ilkeleri doğrultusunda nitel araştırma tekniklerinden olan doküman incelemesi yöntemiyle, dil ve anlatım, konu ve tema, kahramanlar, plan, kâğıt, boyut, punto, görseller, cilt ve kapak açısından incelenmiş olup eserlerin çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akdemir’in (2019), “H. Salih Zengin’in çocuk hikâyelerindeki söz varlığının türkçe eğitimine katkısı” adlı çalışmada, yazara ait “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserler söz varlığı unsurları açısından incelenmiş ve incelenen eserlerin çocukların seviyesine uygun olup, zengin söz varlığı içermesinden kaynaklı I. Kademe öğrencilerin söz varlığının gelişimine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Duran (2019), “Tarık Dursun K.’nin çocuk hikâyelerinin atasözleri ve deyimler açısından incelenmesi” adlı çalışmada, yazara ait on öykü kitabını atasözü ve deyimler açısından incelemiştir. Bu söz varlığı öğelerinin metnin anlamına ve çocukların dil gelişimine olan katkısının tespitini yapılmış ve yazara ait öykü kitapları söz varlığı açısından zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fidan (2019), “Cahit Uçuk’un Türk İkizleri ve Gümüş Kanat çocuk romanlarının söz varlığı açısından değerlendirilmesi” adlı çalışmada, yazara ait bu iki çocuk romanını söz varlığı unsurları (yabancı sözcükler, atasözleri, deyimler, kalıp sözler,

ikilemeler, terimler, argo ve yerel sözcükler) açısından ele almış ve yazarın söz konusu eserlerinin çocukların söz varlığını geliştirecek nitelikte olduğu sonucuna ulaşırken 74 adet söz varlığı ögesinin kaynaklarda tespit edilememesinden dolayı dilimizin gizli bir hazineye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ziya (2019), “Behiç Ak’ın çocuk romanlarının söz varlığı ve okunabilirlik yönünden değerlendirilmesi” isimli çalışmada, Behiç Ak’ın altı çocuk romanlarının söz varlığı (deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler, terimler, doldurma sözler ve yapancı sözler) ve okunabilirliğini tespit etmiş ve yazarın romanlarının söz varlığı açısından zengin, okunabilirlik yönünden ise orta seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kumaş (2021), “Süleyman Bulut’un çocuk romanlarında söz varlığı” adlı çalışmada, yazara ait altı çocuk romanını söz varlığını (atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, kalıplaşmış ifadeler, terimler, yabancı sözcükler, çeviri sözcükler) tespit etmiştir. İnceleme sonucunda büyük bir bölümünü terimler ve yabancı kökenli sözcüklerin oluşturduğu, 2410 tanesinin birbirinden farklı olduğu 15342 tane söz varlığı unsuru tespit etmiş ve eserlerin söz varlığı unsurları açısından zengin bir dile sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ay (2021), “Aytül Akal’ın çocuk romanlarının söz varlığı açısından incelenmesi” isimli çalışmada, yazara ait Süper Gazeteciler 27 Serisi’nden seçilen Süper Gazeteciler 1 ve Süper Gazeteciler 2 Parktaki Esrar adlı çocuk romanlarının içerdiği söz varlığı (terimler, yabancı sözcükler, atasözleri, doldurma sözler, deyimler, lakaplar, kalıp sözler, ikilemeler, argo ve kaba sözler) ögeleri açısından incelenmiştir. Çalışmada atasözü ve yabancı sözcüklere hiç rastlamamışken, deyim ve ikilemeler başta olmak üzere diğer söz varlığı ögelerinin, Türkçe eğitiminde söz varlığını zenginleştirici kaynak olarak kullanılabileceği sonucuna varmıştır.

Akay (2022), “Miyase Sertbarut’un Kırmızı Kartal ve Sislin Sakladıkları adlı eserlerinin sözvarlığı ögeleri açısından incelemesi” adlı çalışmada, yazara ait bir öykü ve bir roman türü içerdiği sözvarlığı (temel söz varlığı, deyim, atasözü, ikileme, yabancı sözcük, terim, kalıp söz, argo ve kaba söz) unsurları açısından incelemesini yapıp değerlendirmiş olup söz konusu eserlerin çocukların söz varlığını geliştirmesi konusunda önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Evler (2023), “Şermin Yaşar’ın çocuklara yönelik eserlerinde söz varlığı” adlı çalışmada, yazara ait on sekiz kitap içerdiği söz varlığı (atasözleri, deyimler, ikilemeler, pekiştirmeler, kalıp ifadeler, argo, terim, yabancı sözcükler, unsurları açısından incelemiş olup araştırmaya konu olan eserlerin söz varlığı açısından değişiklik

göstermesine rağmen çocukların dil gelişimi açısından Türkçe eğitiminde kullanılabileceği sonucuna ulaşmıştır.

2.6.2 Doktora tezleri

Baş (2006), “1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma” adlı çalışmasında, çocuklar için son 30 yılda hazırlanan 100 çocuk romanı, 100 çocuk hikâyesi ,100 çocuk masalı, 54 çocuk destanı ve 14 çocuk efsane kitabından alınan 200 efsaneden, 100.000’er kelime ve toplamda 500.000 kelimelik bir tahkiyeli metin havuzundan her türdeki çocuk kitapları söz varlığı unsurları (temel kelime hazinesi, ikilemeler, deyimler ve atasözleri) açısından kelime kullanım sıklığı ve kelime kullanım sırasına göre türler arasında karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir. Toplam kelimeler üzerinden yapılan değerlendirmelerden en fazla deyim efsane türünde, ardından ise destan türünde tespit ederken en az deyim roman türünde tespit etmiştir. Baş araştırmasında en fazla atasözüne 9 toplam kullanımla hikayelerde, 8 toplam kullanımla efsanelerde, 8 toplam kullanımla destanlarda ve 4 toplam kullanımla masalarda tespit etmiş ve bu durumu vahim bir sonuç olarak nitelendirmiş olup çocuk kitabı yazarlarına atasözleri ve bunların yanında deyimlere önem vererek kitap yazmalarını önermiştir. Ayrıca Baş’ın (2006) bu çalışması alan yazınında çocuk edebiyatı ürünleri üzerine yapılan ilk söz varlığı çalışması olarak karşımıza çıkmakta ve ayrı bir öneme sahip olmaktadır.

Bilgen (2017), “1970- 2015 yılları arasında yayımlanan çocuk şiir kitaplarındaki söz varlığı” başlıklı çalışmasında bahsi geçen yıllar arasında 45 farklı Türk şairi tarafından çocuklar için yazılmış 105 adet çocuk şiir kitabı içerisinde barındırdığı söz varlığı (temel söz varlığı, atasözü, deyimler ve ikilemeler) unsurları bakımından incelemiş olup inceleme sonucunda 917 farklı ikilem, 1640 farklı deyim, 18 farklı atasözüne ulaşmış ve bunların çocukların söz varlığını zenginleştirmede etkili olacağını düşünmektedir.

Anaz (2018), “Mavisel Yener’in çocuk edebiyatı yapıtlarının dil özellikleri, söz varlığı, anlatım teknikleri ve dış yapı özellikleri bakımından incelenmesi”adlı çalışmasında, yazara ait 22 roman, 12 masal, 25 öykü ve 18 şiir kitabı olmak üzere toplam yetmiş yedi eserini, söz varlığı (deyimler, ikilemeler ve ikileme grupları, kalıp sözler, yabancı sözcükler) unsuru açısından inlemiş olup yabancı sözcükler dışındaki diğer unsurların kullanımının söz varlığı açısından bir zenginlik göstergesi olduğunu belirtirken yabancı sözcüklerin fazlalığını olumsuz bir durum olarak değerlendirmiştir.

2.6.3 Makaleler

Aktaş (2016), “okuma eğitimi açısından Sevim Ak’ın çocuk öykülerinde söz varlığı” adlı çalışmasında, Sevim Ak’a ait “Yıldızlar Nereye?” ve “Duvarlar Resim Olsa” adlı öyküleri söz varlığı unsurları (kelimeler, deyimler, atasözleri, tekerlemeler, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, ünlemler, özel isimler, ikilemeler, yansıma sözcükler) açısından incelenmiş olup her iki öykü kitabının da barındırdığı söz varlığı öğelerince zengin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tekşan, Çinpolat, Çelenk ve Güneş (2016), “Sevim Ak’ın Eserlerinde söz varlığı unsurları” başlıklı çalışmasında, Vanilya Kokulu Mektuplar, Sıcak Çikolatalı Yolculuklar, Babamın Gözleri Kedi Gözleri, Uçurtmam Bulut Şimdi, Çilekli Dondurma adlı çocuk kitaplarında bulunan söz varlığı (atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler) unsurları belirlemiş ve 4 atasözü, 625 deyim, 501 ikileme, 72 kalıp sözler tespit ederek bunların dilimizin zenginliklerini aktarma noktasında yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aslan (2016), “Oğuz Tansel’in derlediği masalların türkçenin sözvarlığı bağlamında incelenmesi” adlı çalışmasında, altı masal kitabını incelemiş olup bu masallarda deyimlere, atasözlerine, ikilemelere ve kalıp sözlere sık sık yer verildiğini tespit etmiştir.

Duran ve Gök (2021), Hasan Kallimci’nin “ilkokul birinci sınıflar için yazmış olduğu eserlerdeki söz varlığı” başlıklı makalesinde, Hasan Kallimci’nin ilkokul birinci sınıf seviyesinde yazmış olduğu on sekiz eseri nitel araştırma yöntemlerinde doküman incelemesini kullanarak, eserlerde işlenen konuları ve söz varlıklarını ortaya koymayı amaçlamış olup kitapların da konu ve söz varlığı bakımından öğrencilerin seviyesine uygun olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Er Aydemir & Ökmen, 2024, “Hasan Kallimci’nin A Benim Çakır Oğlum Atatürk’ün Anıları adlı eserinin söz varlığı bağlamında incelemesi” başlıklı makalesinde çalışmaya konu olan kitapta, nitel yaklaşıma uygun olarak doküman incelemesi yoluyla deyimler, kalıp sözler ve atasözleri bağlamında incelemiş olup atasözlerine rastlamazken, 62 deyim ve 13 kalıp söz tespit etmiştir.

2.6.4 Bildiri

Türkmen ve Öger (2006), “Türk çocuk edebiyatında Denizlili bir yazar: Hasan Kallimci” adlı bildirisinde, yazarın çocuk edebiyatına katkılarını incelenmiş olup hayatını ve eserlerini tanıtmıştır. Özellikle, destan romanlar serisini içerik, dil, üslup ve işlev açısından değerlendirmiştir.

3. YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın deseni, incelenen dokümanlar ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, nitel bir araştırma olup çalışmada verilerin toplanması sırasında doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsadığından araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini de içine almaktadır.” (Yıldırım & Şimşek, 2013).

3.2 İncelenen Doküman

Bu çalışmada, Hasan Kallımcı'nın yazılmış olduğu:

1. Balasagunlu Yusuf
2. Bilgin Şehzade
3. Anadolu'dan Yükselen Ses

adlı üç çocuk kitabı kitabevlerinden temin edilmiştir. Bu eserler, içerdiği söz varlığı unsurları (deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, terimler, ikilemeler) açısından incelenmiş; okunabilirlik düzeyleri ise Çetinkaya-Uzun (2010) ve Ateşman (1997) tarafından geliştirilen formüller doğrultusunda belirlenmiştir. Ayrıca söz varlığına ilişkin başlıklar ve okunabilirlik formülleri, ilgili alan yazını taranarak belirlenmiştir.

3.3 Verilerin Çözümlenmesi

Her bir kitapta incelenecek söz varlığı unsurları, Doğan Aksan'ın sınıflamasına göre belirlenmiş; ancak bu sınıflamaya dâhil olan temel söz varlığı ve çeviri sözcükler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırmaya konu olan çocuk kitaplarında yer alan söz varlığı öğelerini (deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, terimler, ikilemeler) tespit edebilmek amacıyla kitaplar tek tek okunmuş; bu öğeler metin içinde işaretlenmiştir. Söz varlığı tespitinde Ömer Asım Aksoy'un Atasözü ve Deyimler Sözlüğü, TDK Güncel Türkçe Sözlük, TDK Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Hürriyet Gökdayı'nın Türkçede Kalıp Sözler adlı makalesi ile Semra Bayraktar'ın Kalıp Sözler adlı kitabından yararlanılmıştır. Okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesi için gerekli olan hece, kelime ve cümle sayıları

metinlerden tek tek sayılarak elde edilmiş; hesaplamalarda ise Çetinkaya–Uzun (2010) ve Ateşman (1997) tarafından geliştirilen okunabilirlik formülleri kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, incelenen çocuk kitaplarındaki söz varlığı unsurlarına dair elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tespit edilen unsurlar, tablolar halinde düzenlenmiş ve her bir unsurun frekansları sunulmuştur. Ayrıca, bu kitapların okunabilirlik düzeyleri hesaplanmış ve ilgili formüllerle belirlenmiştir..

4.1 Deyimler

Bu bölümde, araştırmaya konu olan kitaplardaki deyimlere yer verilmiştir. İncelenen 3 kitapta toplamda 894 deyim tespit edilmiş olup, bu deyimler tabloda frekanslarıyla birlikte gösterilmiştir. Deyimlerden rastgele seçilen 10 tanesi, sözlük anlamlarıyla birlikte, kitaplarda geçen cümlelerle örneklendirilmiştir.

4.1.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan deyimler

Tablo 5 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Deyimler

Sıra Num.	Deyimler	<i>f</i>
1.	ziyaret etmek	12
2.	tatlı dil	10
3.	karar vermek	5
4.	davet etmek	4
5.	içi dışı bir (olmak)	4
6.	teselli etmek (vermek)	4
7.	yola (yoluna) koyulmak	4
8.	düşünceye dalmak	3
9.	yakından bilmek (tanımak)	3
10.	yüzünü buruşturmak (veya ekşitmek)	3
11.	akıl vermek	2
12.	başından savmak	2
13.	canı sıkılmak	2
14.	canla başla	2
15.	ders vermek	2
16.	farkına varmak	2
17.	faydalı olmak	2
18.	gönül (gönlünü) almak	2
19.	karara varmak	2
20.	kaşlarını çatmak	2
21.	merak etmek	2
22.	örnek vermek	2
23.	sırtını dönmek	2
24.	sitemde bulunmak	2
25.	sözünü kesmek	2
26.	ümit kesmek	2
27.	yol göstermek	2
28.	zarar vermek	2
29.	hâl hatır (hâlini hatırını) sormak	2

30.	(bir şey olmaya) yüz tutmak	1
31.	(birine) nazı geçmek	1
32.	(birine) tepeden bakmak	1
33.	(birine) yük olmak	1
34.	(birinin) izinden yürümek	1
35.	ağı kulaklarına varmak	1
36.	ağına geleni söylemek	1
37.	ağını aramak	1
38.	akıl erdirmek	1
39.	akıllı olmak	1
40.	aklına düşmek	1
41.	aklından çıkarmamak	1
42.	alçak gönüllülük	1
43.	arayıp sormak	1
44.	ayak sürmek	1
45.	baş (başına) kakmak	1
46.	başının çaresine bakmak	1
47.	baştan savma	1
48.	bıyık altından gülümsemek	1
49.	bildiğini okumak	1
50.	bir dediğini iki etmemek	1
51.	boğazı düğümlenmek	1
52.	boş duramamak	1
53.	boynu bükük	1
54.	burnunu sokmak	1
55.	buyur etmek	1
56.	can sıkmak	1
57.	canını sıkmak	1
58.	davet etmek	1
59.	derde (derdine) derman olmak	1
60.	ders almak	1
61.	dikkatini çekmek	1
62.	dilini tutmak	1
63.	dillerde dolaşmak	1
64.	dirlik düzenlik	1
65.	diz çökmek	1
66.	doğru dürüst	1
67.	dolap çevirmek (döndürmek)	1
68.	donup kalmak	1
69.	dönüp dolaşmak	1
70.	dudak bükme	1
71.	dur durak (dur dinlen veya dur otur) yok	1
72.	dünya (dünyalar) birinin olmak	1
73.	düzen kurmak	1
74.	el ele vermek	1
75.	elinden geleni yapmak	1
76.	ezilip büzülmek	1
77.	eziyet etmek	1
78.	fark etmek	1
79.	fırsatı kaçırmak	1
80.	fikir edinmek	1
81.	fikir vermek	1
82.	gönül vermek	1
83.	göz kamaştırmak (almak)	1
84.	göz ucuyla süzmek	1
85.	göz yummak	1
86.	gözden geçirmek	1
87.	gözü gönlü tok	1
88.	gözü ilişmek	1
89.	gözüne çarpmak	1

90.	gözünün önüne gelmek	1
91.	günaha girmek	1
92.	haber almak	1
93.	haber göndermek	1
94.	haber vermek	1
95.	hafife almak	1
96.	hak etmek	1
97.	hasret gidermek	1
98.	hayra alamet değil	1
99.	hisse almak	1
100.	hizmet etmek	1
101.	hoşuna gitmek	1
102.	hürmette kusur etmemek	1
103.	ısrar etmek	1
104.	içinden gelmek	1
105.	idare etmek	1
106.	ilgi görmek	1
107.	ilgisini kesmek	1
108.	kafa (zihin) yormak	1
109.	kafa tutmak	1
110.	kafasında şimşek çakmak	1
111.	karşılık vermek	1
112.	karşısına dikilmek	1
113.	kayda geçirmek	1
114.	kendi kabuğuna çekilmek	1
115.	kendini toparlamak (toplamak)	1
116.	kendini yiyip bitirmek	1
117.	kılıçtan geçirmek	1
118.	kulağını çekmek	1
119.	kusur etmemek	1
120.	kuş gibi	1
121.	meram (meramını) anlatmak	1
122.	meydan vermemek	1
123.	murada (muradına) ermek	1
124.	neme (ne üstüme) lâzım (gerek)	1
125.	oralı (bile) olmamak	1
126.	ölçüp biçmek	1
127.	örnek almak	1
128.	parmakla sayılmak	1
129.	pılı pırtıyı (pılıyı pırtıyı) toplamak	1
130.	rahat etmek	1
131.	rahat olmak	1
132.	sıkıntıda olmak	1
133.	sorumluluk almak	1
134.	sözünde durmak	1
135.	sözünü bağlamak	1
136.	su gibi akmak	1
137.	surat asmak	1
138.	tası tarağı toplamak	1
139.	tekere çomak sokmak	1
140.	ter dökmek	1
141.	umut bağlamak	1
142.	umut kesmek	1
143.	üzerinden atmak	1
144.	üzerine gitmek	1
145.	vakit geçirmek	1
146.	ver elini ...	1
147.	yakışık almamak	1
148.	yanı sıra	1
149.	yas tutmak	1

150.	yer etmek	1
151.	yerine getirmek	1
152.	yerini almak	1
153.	yerli yerinde olmak	1
154.	yol almak	1
155.	yola çıkmak	1
156.	yorgunluk (veya yorgunluğunu) atmak (veya çıkarmak)	1
157.	yüreği sızlamak	1
158.	yüz çevirmek	1
159.	yüzüne vurmak	1
160.	zaman almak	1
161.	zerre kadar	1
Toplam	-	222

Tablo 5’e göre Balasagunlu Yusuf adlı romanda tespit edilen 161 farklı deyim sıklıklarıyla birlikte 222 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “ziyaret etmek” ($f=12$), “tatlı dil” ($f=10$), “karar vermek” ($f=5$), “davet etmek” ($f=4$), “içi dışı bir (olmak)” ($f=4$), “teselli etmek (vermek)” ($f=4$), “yola (yoluna) koyulmak” ($f=4$), “düşünceye dalmak” ($f=3$), “düşünceye dalmak” ($f=3$), “yakından bilmek (tanınmak)” ($f=3$), “yüzünü buruşturmak (veya ekşitmek)” ($f=3$), “akıl vermek” ($f=2$), “başından savmak” ($f=2$), “canı sıkılmak” ($f=2$), “canla başla” ($f=2$), “ders vermek” ($f=2$), “farkına varmak” ($f=2$), “faydalı olmak” ($f=2$), “gönül (gönlünü) almak” ($f=2$), “hâl hatır (hâlini hatırını) sormak” ($f=2$), “karara varmak” ($f=2$), “kaşlarını çatmak” ($f=2$), “merak etmek” ($f=2$), “örnek vermek” ($f=2$), “sırtını dönmek” ($f=2$), “sitemde bulunmak” ($f=2$), “sözünü kesmek” ($f=2$), “ümit kesmek” ($f=2$), “yol göstermek” ($f=2$), “zarar vermek” ($f=2$) deyimleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 132 deyim bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Ağzı kulaklarına varmak: Çok sevinmek (TDK, 2009).

“Şiirini överken ağzı kulaklarına varmıştı” (Balasagunlu Yusuf, s. 20).

Başının çaresine bakmak: Kimseden yardım görmeden kendi işini kendi yapmak (TDK, 2009).

“Görev verilmezse de başının çaresine bakarım” (Balasagunlu Yusuf, s. 71).

Canını sıkmak: Sözlerle veya davranışlarla kişinin neşesini kaçırmak, huzurunu bozmak (TDK, 2009).

“Aksayan işler, yerinde ve zamanında halledilmeyen ülke meselleri canını sıkıyordu” (Balasagunlu Yusuf, 2023).

Hâl hatır (hâlini hatırını) sormak: Bir kimseye “nasılsınız, ne durumdasınız” anlamında nezaket sorusu yöneltmek (TDK, 2009).

“Sık sık ziyaret etmeyi ihmal etme. Halini hatırını sor. İhtiyacı varsa temin et” (Balasagunlu Yusuf, s. 62).

Kafasında şimşek çakmak: 1. Çok üzölmek, sarsılmak.

2. Zihninde birden bir düşünce doğmak (TDK, 2009).

“O an Aytoldı’nın kafasında bir şimşek çaktı” (Balasagunlu Yusuf, s. 40).

Karar vermek: Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak (TDK, 2009).

“Bunları zerre kadar düşünmedim, kararımı vermişim. Niyetim halisti” (Balasagunlu Yusuf, s. 25).

Örnek vermek: Bir konuyu daha ayrıntılı bir biçimde anlatabilmek için örneklendirmek (TDK, 2009).

“Sözü uzatmadan bir örnek vereyim” (Balasagunlu Yusuf, s.16)

Tatlı dil: İncitmeyen, gönöl alıcı söz (Aksoy, 2020, s. 1067).

“Tatlı dilli, güler yüzlü, hoşsohbetli oluşu sayesinde zaman içinde tanıştığı kişilerin sayısı artmaya başladı” (Balasagunlu Yusuf, s. 44).

Tekere çomak sokmak: Birinin yolunda giden işini aksatan, engelleyen davranışta bulunmak (TDK, 2009).

“Halktan bir kişiyi üzmesi devlet tekerine çomak sokabiliyordu” (Balasagunlu Yusuf, s. 37).

Ziyaret etmek: Birini görmeye gitmek (TDK, 2009).

“Sonraki günlerde ata oğöl birlikte, akrabaları Odgurmuş’ı ziyaret ettiler” (Balasagunlu Yusuf, s. 62).

4.1.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan deyimler

Tablo 6 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Deyimler

Sıra Num.	Deyim	f
1.	karar vermek	10
2.	idare etmek	7
3.	merak etmek	7
4.	(birinin) hoşuna gitmemek	6
5.	fırsat bulmak	6
6.	haber vermek	6
7.	boynu bükük	4
8.	canı sıkılmak	4
9.	dizinin dibinde	4
10.	saygı duymak (beslemek)	4
11.	ziyaret etmek	4
12.	hasret gidermek	3
13.	not almak	3
14.	not etmek	3
15.	örnek vermek	3
16.	(bir işte) yer almak	2
17.	bağrına basmak	2

18.	başköşe	2
19.	birlik olmak	2
20.	dalıp gitmek	2
21.	davet etmek	2
22.	dönüp dolaşmak	2
23.	ele geçirmek	2
24.	fark etmek	2
25.	gözden geçirmek	2
26.	gözünün önüne gelmek	2
27.	haber almak	2
28.	haberi olmak	2
29.	hak etmek	2
30.	karar almak	2
31.	karşılık vermek	2
32.	vakit geçirmek	2
33.	yolcu etmek	2
34.	(bir işe) kendini vermek (vurmak veya çalmak)	1
35.	(bir işin) ipleri birinin elinde olmak	1
36.	(bir kimseye, bir şeye) ihtiyaç duymak	1
37.	(bir şeyde) gözü olmak	1
38.	(bir şeyden) zevk almak (duymak)	1
39.	(bir şeyi) ayakta tutmak	1
40.	(birine) karşı durmak	1
41.	adını koymak	1
42.	akıl etmek	1
43.	aklı fikri bir şeyde olmak	1
44.	aklına gelmemek	1
45.	alçak gönüllü olmak	1
46.	ayağa kalkmak	1
47.	ayakta tutmak	1
48.	bahtı açık olmak	1
49.	başından savmak	1
50.	boy boy	1
51.	burnunun direği sızlamak	1
52.	can vermek	1
53.	canına kıymak	1
54.	çekeceği olmak	1
55.	dediği dedik (çaldığı düdüğü)	1
56.	değer vermek	1
57.	dikkat çekmek	1
58.	dilinin ucuna gelmek	1
59.	doyum olmamak	1
60.	dünyalar onun olmak	1
61.	eksik olma!	1
62.	eline sağlık	1
63.	feryat etmek	1
64.	fırsat kollamak (gözlemek)	1
65.	fırsatı kaçırmak	1
66.	fikir yürütmek	1
67.	gelin gitmek	1
68.	geride kalanlar	1
69.	gönlü akmak	1
70.	gönlünü serin tutmak	1
71.	gönül koymak	1
72.	gönül vermek	1
73.	göz alıcı	1
74.	göz ucuyla(göz kuyruğuyla) bakmak	1
75.	gözden kaybolmak	1
76.	göze almak	1
77.	gözünün içine bakmak	1

78.	gözünün önünden geçmek	1
79.	gözyaşı dökmek	1
80.	günleri sayılı olmak	1
81.	güven vermek	1
82.	haber uçurmak	1
83.	heyecan duymak	1
84.	hırlı mıdır, hırsız mıdır?	1
85.	hizmet etmek	1
86.	hoş görmemek (karşılamamak)	1
87.	hüzün çökmek	1
88.	iç açmak	1
89.	içi içine sığmamak	1
90.	ilgi duymak	1
91.	ilgi görmek	1
92.	itişip kalkışmak	1
93.	izin almak	1
94.	kafa yormak	1
95.	kan dökmek	1
96.	karar kılmak	1
97.	karşı çıkmak	1
98.	karşı karşıya gelmek	1
99.	kenara çekilmek	1
100.	kendini vermek (bir şeye)	1
101.	kendini kaptırmak	1
102.	kendini kaptırmak	1
103.	kendini tutamamak	1
104.	kıyamete kadar	1
105.	meraktan çatlamak	1
106.	mola vermek	1
107.	muradına ermek	1
108.	müjde vermek (götürmek)	1
109.	omuz silkmek	1
110.	öç (öcünü) almak (çıkarmak)	1
111.	ödü kopmak (patlamak)	1
112.	ölçüp biçmek	1
113.	razı etmek	1
114.	razı olmak	1
115.	sağ kalmak	1
116.	sağ olsun	1
117.	söz vermek	1
118.	su yürütmek	1
119.	surat asmak	1
120.	teselli bulmak	1
121.	uzak durmak	1
122.	üzerinden atmak	1
123.	üzerine gelmek	1
124.	üzerine yürütmek	1
125.	yakışık almamak	1
126.	yem olmak	1
127.	yola çıkmak	1
128.	yuva kurmak	1
129.	yüreği sızlamak	1
130.	yüzü asık	1
131.	zaman almak	1
132.	ziyafet çekmek (vermek)	1
Toplam		209

Tablo 6'ya göre Bilgin Şehzade adlı romanda tespit edilen 132 farklı deyim sıklıklarıyla birlikte 209 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar

edenlerin; “karar vermek” ($f=10$), “idare etmek” ($f=7$), “merak etmek” ($f=7$), “(birinin) hoşuna gitmek” ($f=6$), “fırsat bulmak” ($f=6$), “haber vermek” ($f=6$), “boynu bükük” ($f=4$), “canı sıkılmak” ($f=4$), “dizinin dibinde” ($f=4$), “ziyaret etmek” ($f=4$), “hasret gidermek” ($f=3$), “not almak” ($f=3$), “not etmek” ($f=3$), “örnek vermek” ($f=3$), “(bir işte) yer almak” ($f=2$), “bağrına basmak” ($f=2$), “başköşe” ($f=2$), “birlik olmak” ($f=2$), “dalıp gitmek” ($f=2$), “davet etmek” ($f=2$), “dönüp dolaşmak” ($f=2$), “ele geçirmek” ($f=2$), “fark etmek” ($f=2$), “gözden geçirmek” ($f=2$), “gözünün önüne gelmek” ($f=2$), “haber almak” ($f=2$), “haberi olmak” ($f=2$), “hak etmek” ($f=2$), “karar almak” ($f=2$), “karşılık vermek” ($f=2$), “vakit geçirmek” ($f=2$), “yolcu etmek” ($f=2$) deyimleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 99 deyim bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Burnunun direği sızlamak: 1. Bir yerin acısı, burun direğini sızlatacak kadar aşırı olmak
2. Yakınlarından birinin durumuna çok üzülp acımak (Aksoy, 2020, s.666).

“Anasının yaptığı sıcacık, mis kokulu ekmeklerin yanı sıra yemeklerini de özlemişti. Burnunun direği sızlamıştı” (Bilgin Şehzade, s.92).

Canı sıkılmak: 1. Yapacak bir iş olmadığından içinde bir sıkıntı duymak

2. Bir olaya üzülmek

3. Bir kimseye öfkelenmek (Aksoy, 2020, s.676).

“Hocalardan bazılarının kibirli tavırları ve konuşmalarına şahit olan Mahmut’un canı sıkılıyordu” (Bilgin Şehzade, s. 40).

Dilinin ucuna gelmek: Hemen söyleyecek duruma gelmek (Aksoy, 2020, s. 722).

“Muhammed Tigin, bu kadar konuştuktan sonra sustu. Dilinin ucuna kadar gelen hakanımız yaşlandı, akıl sağlığı bozuldu diyemedi.” (Bilgin Şehzade, s. 65)

Fırsat bulmak: Uygun, elverişli zaman bulmak (TDK, 2009).

“Fırsat bulduğunda çarşayı dolaşıyor, dükkân sahipleri ile müşterilerin pazarlıklarını dinlemekten zevk alıyordu” (Bilgin Şehzade, s. 39).

Gözünün önüne gelmek: Hatırlamak (TDK, 2009).

“Arkadaşlarının hayvanları taklit ederek gıdıklamaları, miyavlamaları, kişnemeleri gözünün önüne geldi” (Bilgin Şehzade, s. 104).

Karar vermek: Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak (TDK, 2009).

“En iyi bilgiyi ninemden alabilirim diyerek bu konuda onu konuşturmaya karar verdi” (Bilgin Şehzade, s. 60).

Karşı çıkmak: Bir düşünceye katılmamak, cephe almak (TDK, 2009).

“İbrahim Hakan’ın emrine girmemiş, karşı çıkmış” (Bilgin Şehzade, s. 97).

Merak etmek: Üstüne düşerek yapmak istemek (Aksoy, 2020, s.964).

“Türk dili ile ilgili derlediğin sözleri bana gösterir misin? Çok merak ediyorum da...”
(Bilgin Şehzade, s. 74).

Yem olmak: 1. Herhangi bir hayvan tarafından yenilmek

2. Birinin tuzağına düşmek (TDK, 2009).

“Geceye kalırsak vahşi hayvanlara yem olabiliriz” (Bilgin Şehzade, s. 124).

Ziyaret etmek: Birini görmeye gitmek (TDK, 2009).

“Barsgan’dan geçen kervanlarla anasını, atasını, kardeşlerini ziyaret etti” (Bilgin Şehzade, s. 39).

4.1.3 Anadolu’dan Yükselen Ses romanında yer alan deyimler

Tablo 7 Anadolu’dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Deyimler

Sıra Num.	Deyim	f
1.	karar vermek	10
2.	karşılık vermek	9
3.	moralini bozmak	9
4.	yola çıkmak	9
5.	canı sıkılmak	8
6.	davet etmek	8
7.	merak etmek	8
8.	idare etmek	7
9.	karar almak	7
10.	terk etmek	7
11.	haberi olmak	6
12.	teslim etmek	6
13.	(bir işte) yer almak	5
14.	gözden geçirmek	5
15.	sürgüne göndermek	5
16.	tedbir almak	5
17.	can vermek	4
18.	derli toplu	4
19.	doğru bulmak	4
20.	esir almak	4
21.	izin almak	4
22.	karşı çıkmak	4
23.	kontrol altına almak	4
24.	yol almak	4
25.	dersini vermek	3
26.	dikkat çekmek	3
27.	düzen vermek (düzene koymak, düzene sokmak) (	3
28.	el koymak	3
29.	esir düşmek	3
30.	eziyet etmek	3
31.	gözü olmak	3
32.	haber almak	3
33.	haber vermek	3
34.	haberi gelmek	3
35.	hayretler içinde kalmak (hayrette)	3
36.	karşı karşıya gelmek	3
37.	kaşı (kaşları) çatılmak	3
38.	kayıp vermek	3
39.	moral vermek	3
40.	savaş açmak (ilan etmek)	3

41.	telgraf çekmek	3
42.	ümit kesmek	3
43.	yakından bilmek (tanımak)	3
44.	yok etmek	3
45.	ziyaret etmek	3
46.	(bir yere) başını sokmak	2
47.	aklı bir yerde olmak	2
48.	aslan gibi	2
49.	ayağa kaldırmak	2
50.	dile getirmek	2
51.	eli kolu (ayağı) bağlı durmak (kalmak)	2
52.	esir etmek	2
53.	fark etmek	2
54.	faydalı olmak	2
55.	fırsat bulmak	2
56.	fırsatı kaçırmamak	2
57.	geri almak	2
58.	geri kalmak	2
59.	görev almak	2
60.	gözü (bir yerde olmak)	2
61.	gözyaşı dökmek	2
62.	hasret gidermek	2
63.	ısrar etmek	2
64.	ileri gitmek	2
65.	iş işten geçmek	2
66.	karşı koymak	2
67.	kendi başına	2
68.	mırın kırın etmek	2
69.	örnek olmak	2
70.	rahat etmek	2
71.	rapor etmek	2
72.	sözünü esirgememek (sakınmamak)	2
73.	surat asmak	2
74.	şeref vermek	2
75.	tehdit etmek	2
76.	uygun bulmak	2
77.	ümidi kırılmak	2
78.	ümit vermek	2
79.	üzerine almak	2
80.	(bir iş) elinde (elde) olmak	1
81.	(bir işin, bir yerin) başında gelmek	1
82.	(bir şey) elden gitmek	1
83.	(bir şeyi) garanti etmek	1
84.	(bir şeyin) başına geçmek	1
85.	(bir yere) kendini atmak	1
86.	(biri veya bir şey) ortadan kaybolmak	1
87.	(birinden) ricada bulunmak	1
88.	(birini) mecbur tutmak	1
89.	(birinin) aklını karıştırmak	1
90.	(birinin) başını belaya sokmak	1
91.	(birinin) eline kalmak	1
92.	(birinin) kuyusunu kazmak	1
93.	(birinin) tüyleri diken diken olmak	1
94.	(birinin) yakasını bırakmamak	1
95.	... bir hâl almak (hâle girmek)	1
96.	adam olmak	1
97.	ağız aramak (yoklamak)	1
98.	akıl erdirememek (ermemek)]	1
99.	aklı ve gönlü bir yerde olmak	1
100.	aklına gelmek	1

101.	anlam verememek (anlam vermek)	1
102.	anlayışla karşılaşmak (anlayış göstermek)	1
103.	ant içmek	1
104.	araya girmek	1
105.	ardı sıra (peşi sıra) (arkası sıra)	1
106.	arkadan vurmak	1
107.	arkasına almak	1
108.	ateş etmek	1
109.	ayrı düşmek	1
110.	bağrına basmak	1
111.	baskın yapmak	1
112.	başının çaresine bakmak	1
113.	başsız bırakmak	1
114.	bayram etmek (yapmak)	1
115.	birlik olmak	1
116.	boş bulunmak	1
117.	boyun eğmek	1
118.	burnunda tütme	1
119.	buz gibi	1
120.	can korkusu	1
121.	canla başla	1
122.	cennet gibi	1
123.	çakılıp kalmak	1
124.	çıkışmak (çıkış yapmak)	1
125.	denize dökmek	1
126.	destan yazmak	1
127.	dışına çıkmak	1
128.	dil uzatmak	1
129.	dili çözülmek	1
130.	diline dolamak	1
131.	dudak bükme (dudağını)	1
132.	duymazdan gelmek	1
133.	ekip biçmek	1
134.	el ele vermek	1
135.	elde etmek	1
136.	elden ele dolaşmak (gezmek)	1
137.	ele geçirmek	1
138.	elinden almak	1
139.	elinden geleni yapmak	1
140.	eline geçmek	1
141.	eline tutuşturmak	1
142.	elini kolunu sallaya sallaya gelmek	1
143.	emanet bırakmak (etmek, vermek)	1
144.	emrine girmek	1
145.	esir edilmek	1
146.	fırsat beklemek (aramak)	1
147.	fırsat vermek	1
148.	fırtına kopmak (patlamak)	1
149.	geri çekilmek	1
150.	geri çevirmek	1
151.	geri dönmek	1
152.	girişimde bulunmak	1
153.	göğüs göğüse	1
154.	görüş belirtmek	1
155.	göz altında tutmak	1
156.	göz dikmek	1
157.	göz göze gelmek	1
158.	göz önünde tutmak (bulundurmak)	1
159.	göz yummak	1
160.	göze almak	1

161.	göze çarpmak	1
162.	gözetime almak	1
163.	gözleri dolmak	1
164.	gözleri kamaşmak	1
165.	gözlerinden okumak	1
166.	gözlerini dikmek	1
167.	gözü ilişmek	1
168.	gözü kulağı olmak	1
169.	gözü üstünde olmak	1
170.	gözünü dikmek	1
171.	gözyaşına boğulmak	1
172.	gündüz gözüyle	1
173.	haber göndermek	1
174.	hakkı olmamak	1
175.	haklı çıkmak	1
176.	hata etmek	1
177.	hazırlık yapmak (görmek) (	1
178.	hazırlıklı olmak (bulunmak)	1
179.	hizmet etmek	1
180.	için için gülmek (gülümsemek)	1
181.	içine hüznün çökmek	1
182.	içini çekmek	1
183.	ileri atılmak (çıkma)	1
184.	ileri geri konuşmak (söz etmek, laflar etmek)	1
185.	ilgi duymak	1
186.	inci gibi	1
187.	inim inim inlemek	1
188.	inkârdan gelmek	1
189.	İşyan bayrağı çekmek	1
190.	işe yaramak	1
191.	kafasına koymak	1
192.	kafasını kırmak	1
193.	kan ağlamak	1
194.	kan akmak	1
195.	kan dökmek	1
196.	kanına girmek	1
197.	kapıya dayanmak	1
198.	karşı karşıya olmak	1
199.	karşı olmak	1
200.	kaşık sallamak	1
201.	kendi kendine	1
202.	kendinden emin	1
203.	kendini göstermek	1
204.	kendini yoklamak	1
205.	kıyamet kopmak	1
206.	kökünü kazımak	1
207.	kusur etmemek	1
208.	lafta kalmak	1
209.	layık görmek	1
210.	mesafe bırakmak (koymak)	1
211.	morali bozulmak	1
212.	murada (muradına) ermek	1
213.	mücadele vermek	1
214.	nam salmak	1
215.	nara atmak	1
216.	nesi var nesi yok	1
217.	omuz omuza	1
218.	ortaya atmak	1
219.	ortaya sürülmek	1
220.	otorite sağlamak (temin etmek)	1

221.	öç (öcünü) almak (çıkarmak)	1
222.	ölüm kalım meselesi (savaşı) yapmak (olmak)	1
223.	önüne geçmek	1
224.	paniğe kapılmak	1
225.	politika yapmak	1
226.	rahat bırakmamak	1
227.	rahat olmak	1
228.	rahat olmak	1
229.	rahat olmak	1
230.	rapor vermek	1
231.	serbest bırakmak	1
232.	sevk etmek	1
233.	sıkı durmak	1
234.	sitemde bulunmak	1
235.	söz vermek	1
236.	şaşkına dönmek	1
237.	taktik vermek	1
238.	tereddüt etmek / içinde olmak	1
239.	tereddüt göstermek	1
240.	teselli etmek	1
241.	tığ gibi	1
242.	tutsak düşmek	1
243.	umutsuzluğa düşmek (kapılmak)	1
244.	uygun görmek	1
245.	ümit bağlamak	1
246.	ümitsizliğe düşmek	1
247.	üzerine yürümek	1
248.	vakti gelmek	1
249.	varı yoğu (birinin)	1
250.	varlık göstermek	1
251.	velveleye vermek	1
252.	yanı sıra	1
253.	yanında olmak	1
254.	yere yıkılmak	1
255.	yerine getirmek	1
256.	yok olmak	1
257.	yolcu etmek	1
258.	yorgun düşmek	1
259.	yüreği cız etmek	1
260.	yüreği yanmak	1
261.	yüreğine su serpmek	1
262.	yüzü gülmek	1
263.	zar gibi	1
264.	zararlı çıkmak	1
265.	zemin hazırlamak	1
Toplam	-	463

Tablo 7’ye göre Anadolu’dan Yükselen Ses adlı romanda tespit edilen 265 farklı deyim sıklıklarıyla birlikte 463 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “karar vermek”(f=10) , “karşılık vermek” (f=9) , “moralini bozmak” (f=9), “yola çıkmak” (f=9), “canı sıkılmak” (f=8), “davet etmek” (f=8), “merak etmek”(f=8), “idare etmek”(f=7), “karar almak”(f=7), “terk etmek” (f=7) , “haberi olmak” (f=6), “teslim etmek” (f=6), “(bir işte) yer almak” (f=5) , “gözden geçirmek”(f=5), “sürgüne göndermek”(f=5), “tedbir almak” (f=5), “can vermek” (f=4), ”derli toplu” (f=4),

“doğru bulmak” (f=4), “esir almak” (f=4), “izin almak”(f=4), “karşı çıkmak” (f=4), “kontrol altına almak”(f=4), “yol almak” (f=4) , “dersini vermek”(f=3) , “dikkat çekmek”(f=3) , “düzen vermek (düzene koymak, düzene sokmak)” (f=3) , “el koymak”(f=3), “esir düşmek” (f=3) , “eziyet etmek” (f=3) , “gözü olmak” (f=3), “haber almak” (f=3), “haber vermek” (f=3), “haberi gelmek” (f=3), “hayretler içinde kalmak (hayrette)” (f=3), “karşı karşıya gelmek” (f=3), “kaşı (kaşları) çatılmak”(f=3), “kayıp vermek” (f=3), “moral vermek” (f=3), “savaş açmak (ilan etmek)” (f=3), “telgraf çekmek” (f=3), “ümit kesmek” (f=3), “yakından bilmek (tanımak)” (f=3), “yok etmek” (f=3), “ziyaret etmek”(f=3), “(bir yere) başını sokmak” (f=2), “aklı bir yerde olmak” (f=2), “aslan gibi” (f=2), “ayağa kaldırmak” (f=2), “dile getirmek “(f=2), “eli kolu (ayağı) bağlı durmak (kalmak)” (f=2), “esir etmek” (f=2), “fark etmek” (f=2), “faydalı olmak”(f=2), “fırsat bulmak” (f=2), “fırsatı kaçırmamak” (f=2), “geri almak” (f=2), “görev almak” (f=2), “gözü (bir yerde olmak)” (f=2), “gözyaşı dökmek” (f=2), “hasret gidermek” (f=2), “ısrar etmek” (f=2), “ileri gitmek” (f=2), “iş işten geçmek” (f=2), “karşı koymak” (f=2), “kendi başına” (f=2), “mırın kırın etmek” (f=2), “örnek olmak” (f=2), “rahat etmek” (f=2), “rapor etmek” (f=2), “sözünü esirgememek (sakinmemek)” (f=2), “surat asmak”(f=2), “şeref vermek” (f=2), “tehdit etmek”(f=2), “uygun bulmak” (f=2), “ümidi kırılmak” (f=2), “ümit vermek” (f=2), “üzerine alınmak” (f=2) deyimleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 186 deyim bir defa (f=1) kullanıldığı belirlenmiştir.

Aslan gibi: 1. Boylu boslu, güçlü ve yakışıklı

2. sağlığı yerinde (TDK, 2009).

“Mehmetçikler, aslanlar gibi çarpışıyordu” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 34).

Burnunda tütme: Çok özlemek (TDK, 2009).

“İstanbul’un serin havası, buz gibi suları burnunda tütecekti fakat vatan toprağı korunmalıydı” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 22).

Ders vermek: Bir kimseye, yaptığı işin yolsuz, yanlış olduğunu ağır sözlerle, darılarak bildirmek (Aksoy, 2020, s. 714).

“Köylü öfkelenmişti. Yerinden kıpırdamadan, yüksek sesle garsona dersini vermişti” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 26).

Destan yazmak: Olağanüstü kahramanlık, yararlık veya başarı göstermek (TDK, 2009).

“Mehmetçik, Çanakkale destanını yazmıştı, söndürölmek istenen Türklük ateşini de yeniden yakacaktı, buna inanıyordu” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 63).

Eli kolu (ayağı) bağlı durmak (kalmak): Bir engel dolayısıyla hiçbir iş yapamaz duruma gelmek (TDK, 2009).

“Biz burada eli kolu bağılı duruyor, bir şey yapamıyoruz” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 19).

Göz yummak: Kusurları hoşgörü ile karşılamak (Aksoy, 2020, s.822).

“İngilizlerin, bu cephedeki ordularını kuvvetlendirmesine göz yummuştu” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 38).

Mırın kırın etmek: İstenen şeyi yapmamak için bahaneler ileri sürmek, nazlanmak (Aksoy, 2020, s. 967).

“Kürsüye en son kendisi çıktı. İstiklal, mırın kırın etmelerle kazanılamazdı, kükredi” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 113).

Morali bozulmak: Ruhsal yönden direnme gücünü yitirmek, içine korku düşmek (TDK, 2009).

“Düşmanın morali iyice bozuldu, kaçmaya hazırlanıyor” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 33).

Muradına ermek: Çok istediği şeye kavuşmak (Aksoy, 2020, s. 969).

“Merak etme, yakında bu muradına da ereceksin” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 139).

Yola çıkmak: 1. Araca binmek üzere yol üstünde durmak. 2. Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. 3. Herhangi bir şeyi esas almak, oradan başlamak (TDK, 2009).

“Öyleyse hazırlıklara başla, dedi. Yakında yola çıkacağız” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 68).

4.2 Atasözleri

Bu bölümde, araştırmaya konu edilen kitaplardaki atasözlerine yer verilmiştir. İncelenen 3 kitapta toplamda 6 atasözü tespit edilmiş olup tabloda frekanslarıyla birlikte gösterilmiştir. Tespit edilen atasözleri sözlük anlamlarıyla birlikte kitaplarda yer alan cümlelerle açıklanmıştır.

4.2.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan atasözleri

Tablo 8 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Atasözleri

Sıra Num.	Atasözleri	f
1.	balık baştan kokar	1
2.	sinek küçüktür ama mide bulandırır	1
3.	su akarken testiye doldurmalı (doldur)	1
Toplam	-	3

Tablo 8'e göre Balasagunlu Yusuf adlı romanda tespit edilen toplan 3 atasözünün bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Balık baştan kokar: Baştakilerin tutumu bozuk olan toplumda her şey bozuk olur (Aksoy, 2020, s. 176).

“Bilirsin, balık baştan kokar” (Balasagunlu Yusuf, s. 34).

Sinek küçüktür ama mide bulandırır: Kirli şeylerle bir arada bulunan nesneyi ne kadar ufak olursa olsun ve ne kadar zararsız görünürse görünsün içimiz almaz (Aksoy, 2020, s. 426).

“Fakat sinek küçük de olsa mide bulandırıyordu” (Balasagunlu Yusuf, s. 29).

Su akarken testiği doldurmalı (doldur): Kişi, fırsattan yararlanmalı; geliri bol olduğu zaman ilerisi için para biriktirmeye, mal mülk edinmeye bakmalıdır (TDK, 2009).

“Su akarken kabımızı doldurmalıyız dostum, dedi” (Balasagunlu Yusuf, s. 19).

4.2.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan atasözleri

Tablo 9 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Atasözleri

Sıra Num.	Atasözleri	f
1.	avcı ne kadar hile (al) bilse ayı o kadar yol bilir	1
2.	damlaya damlaya göl olur	1
3.	şaşkın misafir, ev sahibini ağırlar	1
Toplam	-	3

Tablo 9'a göre Bilgin Şehzade adlı romanda tespit edilen toplan 3 atasözünün bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir..

Avcı ne kadar hile (al) bilse ayı o kadar yol bilir: Bir kişi başkasını alt etmek için çeşit çeşit ustalık kullanır ama karşısındaki de yenilmemek için türlü önlemler alır (TDK, 2009).

“Avcı avlanmak için ne kadar hile bilirse ayı da kaçmak için o kadar yol bilir” (Bilgin Şehzade, s. 130).

Damlaya damlaya göl olur: Küçük şeyler birike birike büyük varlık oluşur. Küçük şeylerin önemini biliniz, onları çarçur etmeyiniz (Aksoy, 2020, s. 226).

“Birer birer bin olur; damlaya damlaya göl olur” (Bilgin Şehzade, s. 131).

Şaşkın misafir, ev sahibini ağırlar: Misafir ağırlamak ev sahibine düşer. Ama şaşkın misafir bunun tersini yapar. Başkasının görev ve yetkilerini üzerine alan böyle ahmaklar başka konularda da görülür (Aksoy, 2020, s. 123).

“Şaşkın misafir, ev sahibini ağırlar” (Bilgin Şehzade, s. 130).

4.2.3 Anadolu'dan Yükselen adlı romanda atasözleri

Anadolu'dan Yükselen Ses adlı romanda atasözlerine rastlanmamıştır.

4.3 Kalıp Sözler

Bu bölümde, araştırmaya konu edilen kitaplardaki kalıp sözlere yer verilmiştir. İncelenen 3 kitapta toplamda 127 adet kalıp söz tespit edilmiş olup, kitaplarda yer alan kalıp sözler tabloda frekanslarıyla birlikte gösterilmiştir. Kalıp sözlerden rastgele 10 tanesi seçilmiş olup, Gökdayı (2008) ve Bayraktar'ın (2022) sınıflandırmalarına göre açıklanmış ve kitaplarda geçen cümlelerle örneklendirilmiştir.

4.3.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan kalıp sözler

Tablo 10 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Kalıp Sözler

Sıra Num.	Kalıp Sözler	f
1.	teşekkür ederim	10
2.	esen kalın	5
3.	hakkını helal et	5
4.	nasılsın	4
5.	helal olsun	3
6.	inşallah	3
7.	dikkat et	2
8.	dikkatli ol	2
9.	rica ederim	2
10.	Tanrı rahmet eylesin	1
11.	affet	1
12.	Allah korusun	1
13.	bereket versin	1
14.	geçmiş olsun	1
15.	ya sabır!	1
16.	yazıklar olsun	1
Toplam	-	43

Tablo 10'a göre Balasagunlu Yusuf adlı romanda tespit edilen 16 farklı kalıp sözler sıklıklarıyla birlikte 43 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “teşekkür ederim” ($f=10$), “esen kalın” ($f=5$), “hakkını helal et” ($f=5$), “nasılsın” ($f=4$), “helal olsun” ($f=3$), “inşallah” ($f=3$), “dikkat et” ($f=2$), “dikkatli ol” ($f=2$), “rica ederim” ($f=2$) kalıp sözleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 6 kalıp sözün bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Affet: Pişmanlık bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 162).

“Ey muhtaçsız olan Rabb'im, Sen bu muhtaç kulun bütün günahlarını şefkatle affet” (Balasagunlu Yusuf, s. 23).

Bereket versin: Alışveriş bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 154).

“Bakıyorum ipekli kumaşlara rağbet fazla. İyi de kazanıyorsun. Allah bereket versin, dedim” (Balasagunlu Yusuf, s. 19).

Dikkatli ol: Uyarma bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 169).

“Ansızın bir felaketle karşılaşmamak için hep uyanık, dikkatli ve tedbirli olunuz” (Balasagunlu Yusuf, s. 67).

Esen kalın: Karşılama, uğurlama bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 155)

“Bir araba kiralayıp Kâşgar’a doğru yola koyulduk. Esen kal Balasagun! Ver elini Kâşgar!” (Balasagunlu Yusuf, s. 26).

Geçmiş olsun: Üzüntü veya strese neden olan olaylarda söylenen kalıp sözler (Gökdayı, 2008, s. 104).

“Hakan bir gün Aytoldı’nın ziyaretine gitti. Geçmiş olsun dedi Nasılsın? Durumun nasıl? Kendini nasıl hissediyorsun diye sordu” (Balasagunlu Yusuf, s. 64).

Hakkını helal et: Başsağlığı dileme bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s.157).

“Aytoldı son sözlerini zorlanarak söylemişti. Nefes alması zorlaşmıştı. Oğlum hakkını helal et dedi” (Balasagunlu Yusuf, s. 68).

Helal olsun: Üzüntü veya strese neden olan olaylarda söylenen kalıp sözler (Gökdayı, 2008, s. 104).

“Büyük ayrılığın zamanı geldiğini anlamıştı. O an, hıçkırıklar boğazında düğümlendiyse de tuttu. Helal olsun ata...” (Balasagunlu Yusuf, s. 68).

Nasılsın?: Selamlaşma, hâl hatır sorma, tanışma bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 151).

“Hakan bir gün Aytoldı’nın ziyaretine gitti. Geçmiş olsun dedi Nasılsın? Durumun nasıl? Kendini nasıl hissediyorsun diye sordu” (Balasagunlu Yusuf, s. 64).

Teşekkür ederim: Teşekkür bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s.169).

“Bir sabah işe geldiğimde temizlikçi odamızdan çıkıyordu. Selamlaştık. Odanızı temizledim dedi. Teşekkür ederim dedim” (Balasagunlu Yusuf, s. 31).

Ya sabır!: Sabır bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 168).

“Sanki anlatsam ikna olacak diye homurdandı Ögdülmiş. Fakat ümitlenmişti de... Ya sabır! diyerek hakanın huzurunda nasıl hareket edileceğini, vezirlikten hizmetkârlığa kadar saraydaki görevlileri ve onların yaptıkları işleri bir bir anlatacaktı” (Balasagunlu Yusuf, s. 86).

4.3.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan kalıp sözler

Tablo 11 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Kalıp Sözler

Sıra Num.	Kalıp Sözler	f
1.	teşekkür ederim	6
2.	aferin	3
3.	hakkını helal et	3
4.	helal olsun	3
5.	hoşça kal	3
6.	teşekkürler	3
7.	dikkat et	2
8.	inşallah	2
9.	sağ ol	2
10.	Allah başımızdan eksik etmesin	1
11.	Allah bilir	1
12.	Allah razı olsun	1
13.	Allah sağlık versin	1
14.	Allah’a sonsuz övgüler	1
15.	eline sağlık	1
16.	çok şükür!	1
17.	hamdolsun	1
18.	hayırdır inşallah	1
19.	hoş geldin	1
20.	nasip	1
21.	özür diliyorum	1
Toplam	-	39

Tablo 11’e göre Bilgin Şehzade adlı romanda tespit edilen 21 farklı kalıp sözler sıklıklarıyla birlikte 39 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “teşekkür ederim” ($f=6$), “aferin” ($f=3$), “hakkını helal et” ($f=3$), “helal olsun” ($f=3$), “hoşça kal” ($f=3$), “teşekkürler” ($f=3$), “dikkat et” ($f=2$), “inşallah” ($f=2$), “sağ ol” ($f=2$) kalıp sözleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan 12 kalıp sözün bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Eline sağlık: Övülesi bir şey yapma bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 153).

“Halife, kitabı eline aldı. Tutarken, yapraklarını karıştırıp bazı sayfalardan bölümler okurken heyecan duyuyordu. Ellerine sağlık dedi” (Bilgin Şehzade, s. 142).

Hakkını helal et: Başsağlığı dileme bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s.157).

“Tekrar gelip sizi, buraları görmem mümkün olur mu bilmem! Bir daha görüşmek nasip olmayabilir. Hakkını helal et” (Bilgin Şehzade, s. 85).

Hamdolsun: Beğeni, memnuniyet bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 158).

“Çok erdemli, güzel eylemli Allah’a hamdolsun! Niyetlendiğim iş için Allah beni başarılı kılsın. Gönlümü bu işe verdim” (Bilgin Şehzade, s. 51).

Helal olsun: Üzüntü veya strese neden olan olaylarda söylenen kalıp sözler (Gökdayı, 2008, s. 104).

“Bir daha görüşmek nasip olmayabilir. Hakkını helal et. Helal olsun, dedi arkadaşı. Sen de hakkını helal et. Helal olsun!” (Bilgin Şehzade, s. 85).

Hoş geldin: Karşılama, uğurlama bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s.155).

“Medreseden izin alarak gitti. Anası hoş geldin diyerek oğlunu bağrına bastı ve bir süre bırakmadı” (Bilgin Şehzade, s. 44).

Hoşça kal: Ayrılık bildiren bağlamında kalıp sözler (Gökdayı, 2008, s. 101).

“Çocukluğu, dedesi, babası, akrabaları, arkadaşları, anıları hepsi geride kalıyordu. Hoşça kal Kâşgar, dedi. Hoşça kalın anılarım...” (Bilgin Şehzade, s. 87).

İnşallah: Belirsizlik çaresizlik bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s.159).

“Bu çok güzel bir haber, dedi Terken. İnşallah amcam sağdır” (Bilgin Şehzade, s.97).

Özür dilerim: Özür bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s. 168).

“Türkçe sözler derlemeye o kadar kendimi vermişim ki sana bir ad koymak aklıma bile gelmemmiş. Senden özür diliyorum.” (Bilgin Şehzade, s. 115).

Sağ ol(un): Minnet, teşekkür bildiren kalıp sözler (Gökdayı, 2008, s. 102).

“İbrahim Tamgaç Han da,kızı Terken de sağ olsunlar, dedi ve ekledi: İbrahim Han’ın Barsgan Valisi Yınal Tigin ile yaptığı savaşta yenildiğini ve canından olduğunu biliyorum” (Bilgin Şehzade, s. 108).

Teşekkür ederim: Teşekkür bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s.169).

“Bir arkış (mektup) ile para dolu bir kese uzattı. Mahmut, teşekkür ederek mektubu ve keseyi aldı” (Bilgin Şehzade, s. 108).

4.3.3 Anadolu’dan Yükselen Ses romanında yer alan kalıp sözler

Tablo 12 Anadolu’dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Kalıp Sözler

Sıra Num.	Kalıp Sözler	f
1.	hoş geldin	6
2.	tebrikler	6
3.	teşekkür ederim	6
4.	çok şükür!	3
5.	merhaba	3
6.	baş üstüne	2
7.	buyurun	2
8.	hayret!	2
9.	seve seve	2
10.	Allah korusun	1
11.	Allah’a ısmarladık	1
12.	Allah korusun	1
13.	Allah muvaffak eylesin.	1
14.	başarılar dilerim	1
15.	bravo	1
16.	dikkat et	1
17.	efendim	1
18.	gazan mübarek olsun	1
19.	güle güle	1

20.	hay hay!	1
21.	helal olsun	1
22.	sağ ol(un)	1
23.	uğurlar olsun	1
Toplam		46

Tablo 12’ye göre Anadolu’dan Yükselen Ses adlı romanda tespit edilen 23 farklı kalıp sözler sıklıklarıyla birlikte 46 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “hoş geldin” (f=6), “tebrikler” (f=6), “teşekkür ederim” (f=6), “çok şükür!” (f=3), “merhaba” (f=3), “baş üstüne” (f=2), “buyurun”(f=2), “hayret” (f=2), “seve seve” (f=2) kalıp sözleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan 14 kalıp sözün bir defa (f=1) kullanıldığı belirlenmiştir.

Allah’a ısmarladık: Karşılama, uğurlama bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 155).

“Bir şey diyemedi. Vedalaşmanın daha fazla uzamasını doğru bulmadı. Annesinin elini öptü. Allah’a ısmarladık güle güle” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 116).

Allah muvaffak eylesin: Yeni başlangıçlar (atanma, işe başlama, tanışma) bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s.153).

“Cevat Paşa samimi bir şekilde sordu. Kemal, bir şey mi yapacaksın? Evet Paşam, dedi Mustafa Kemal. Bir şey yapacağım. Allah muvaffak etsin” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 71).

Başarılar dilerim: Yeni başlangıçlar (atanma, işe başlama, tanışma) bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s.153).

“Sizi tahtta görmek sevindirdi, dedi Mustafa Kemal. Tebrik ediyor ve başarılar diliyorum” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s.46).

Çok şükür!: Beğeni, memnuniyet bağlamında kalıp sözler. (Bayraktar, 2022, s. 158).

“Mustafa Kemal, elini memuru sırtına koyarak; oh, çok şükür! Şimdi vatan kurtuldu, dedi” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s.79).

Dikkat et: Uyarma bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s.169).

“Hayır, dedi Zübeyde Hanım. Seni namuslu insanlarla beraber görmezsem o zaman üzülürüm. Yalnız dikkat et. Başarılı ol...” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s.18).

Güle güle: Karşılama, uğurlama bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s. 155).

“Bir şey diyemedi. Vedalaşmanın daha fazla uzamasını doğru bulmadı. Annesinin elini öptü. Allah’a ısmarladık güle güle” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 116).

Hoş geldin: Karşılama, uğurlama bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s.155).

“Salona alındığında tanımadığı bir kişi yanına yaklaştı. Hoş geldiniz paşa dedi. Tabancanızı teslim edeceksiniz” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s.49).

Sağ ol(un): Minnet, teşekkür bildiren kalıp sözler (Gökdayı, 2008, s. 102).

“Hoş geldiniz aslanlar! Vatanımızı ve bizleri kurtardınız. Sağ olun, var olun yiğitler!” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 130).

Tebrik ederim / tebrikler: Övülesi bir şey yapma bağlamında kalıp sözler (Bayraktar, 2022, s.153).

“Mustafa Kemal, sözünü ondan da esirgemedi. Bravo, tebrik ederim, dedi. Başarılı oldunuz. Beni İstanbul’dan uzaklaştırıyorsunuz” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 51).

Teşekkür ederim: Teşekkür bağlamında kalıp söz (Bayraktar, 2022, s.169).

“Biz yunanla Yunanlılara da karşı koymasını bildiğimiz gibi sizi de defetmesini biliriz, diye söylendi içinden. Kısaca; Teşekkür ederim dedi. Gerektiğinde yardım isteriz” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 64).

4.4 Kalıplaşmış Sözler

Bu bölümde, araştırmaya konu edilen kitaplardaki kalıplaşmış sözlere yer verilmiştir. İncelenen 3 kitapta toplamda 6 tane kalıplaşmış söz tespit edilmiş olup, tabloda frekanslarıyla birlikte gösterilmiştir. Tespit edilen kalıplaşmış sözler kitaplarda yer alan cümlelerle birlikte verilmiştir.

4.4.1 Balasagunlu Yusuf adlı romanda kalıplaşmış sözler

Balasagunlu Yusuf adlı romanda kalıplaşmış sözlere rastlanmamıştır.

4.4.2 Bilgin Şehzade adlı romanda kalıplaşmış sözler

Bilgin Şehzade adlı romanda kalıplaşmış sözlere rastlanmamıştır.

4.4.3 Anadolu’dan Yükselen Ses romanında yer alan kalıplaşmış sözler

Tablo 13 Anadolu’dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Kalıplaşmış Sözler

Sıra Num.	Kalıplaşmış Sözler	f
1.	Çanakkale geçilmez!	1
2.	Size ben hücum etmeyi emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum.	1
3.	Geldikleri gibi giderler!	1
4.	Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.	1
5.	Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıl bütün vatandır.	1
6.	Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz’dir; ileri!	1
Toplam	-	6

Tablo 13’e göre Anadolu’dan Yükselen Ses adlı romanda tespit edilen toplam 6 kalıplaşmış sözlerin bir defa (f=1) kullanıldığı belirlenmiştir.

Çanakkale geçilmez: Dünyaya, “Çanakkale geçilmez!” diye haykırmışlardı.

Size ben hücum etmeyi emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum: 57. Alayın Mehmetçiklerine seslendi. “Size ben hücum etmeyi emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum.” Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar gelebilir. Hücum!

Geldikleri gibi giderler: “Dün Çanakkale’den kovduğumuz düşman, elini kolunu sallaya sallaya İstanbul’a geldi.” diyerek yumruklarını ve dişlerini sıktı. Yanında bulunanlar, dudaklarından şu sözlerin döküldüğünü eşittirler: “Geldikleri gibi giderler!”

Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir: Meclis, ilk anayasayı yaparak, “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir!” diyerek haykırdı.

Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır: Mehmetçikler, vuruşuyor, şehit oluyor, vatani savunuyordu. Savaş, her karış vatan toprağında, Mustafa Kemal’in, “Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz...” anlayışıyla yapılıyordu.

Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz’dir; ileri: Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, tarihî emrini verdi. “Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz’dir; ileri!”

4.5 Terimler

Bu bölümde, araştırmaya konu edilen kitaplardaki terimlere yer verilmiştir. İncelenen 3 kitapta toplamda 146 terim belirlenmiş olup, kitaplarda yer alan terimler tabloda frekanslarıyla birlikte gösterilmiştir. Terimlerin bazıları Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü’ne göre anlamlarıyla birlikte verilmiş olup, kitaplarda geçen cümlelerle örneklendirilmiştir.

4.5.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan terimler

Tablo 14 Balasagunlu Yusuf Romanında Yer Alan Terimler

Sıra Num.	Terim	<i>f</i>
1.	başkent	11
2.	mektup	10
3.	nehir	4
4.	hamam	3
5.	medrese	3
6.	cilt	2
7.	dağ	2
8.	dolunay	1
9.	ay	1
10.	havza	1
Toplam	-	38

Tablo 14'a göre Balasagunlu Yusuf adlı romanda tespit edilen 10 farklı terimler sıklıklarıyla birlikte 38 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “başkent” ($f=11$), “mektup” ($f=10$), “nehir” ($f=4$), “hamam” ($f=3$), “medrese” ($f=3$), “cilt” ($f=2$), “dağ” ($f=2$) terimleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 3 terimin bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Başkent: Bir devletin yönetim merkezi olan kent (TDK, 2006).

“Aytoldı, oğlunun altına da bir at çekti. Kendi de atına bindi. Başkent yoluna koyuldular” (Balasagunlu Yusuf, s. 42).

Cilt: 1. Kitaba geçirilen ve deri, bez ya da kâğıtla kaplı bulunan mukavva kapak, kap (TDK, 2006).

“Kitap olarak eline alabilmesi için bu yapraklarını birleştirilerek ciltlenmesi gerekiyordu” (Balasagunlu Yusuf, s. 98).

Dağ: Yerkabuğunun çıkıntılı, yüksek; eğimli yamaçlarıyla çevresine egemen ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümlerine verilen ad (TDK, 2006).

“Balasagun kaynağını Tanrı Dağları’ndan alarak akan Çu Nehri’nin suladığı havzanın bereketli topraklarının üzerinde kurulmuştur” (Balasagunlu Yusuf, s. 13).

Dolunay: Ay’ın tam bir daire olarak dolgun, parlak görüldüğü evre (TDK, 2006).

“Ay, doğarken hilal olarak doğar, büyür ve dolunay şekline gelir.” (Balasagunlu Yusuf, s. 53).

Hamam: Halkın yıkanma gereksinmesini karşılayan mimarlık yapıtı (TDK, 2006).

“Karınlarını doyurduktan sonra bir hamama gittiler. Yunup temizlenerek yol yorgunluğunu attılar” (Balasagunlu Yusuf, s. 42).

Medrese: İslam ülkelerinde, görenekçi yöntemlerle yürütülen öğretim kurumu (TDK, 2006).

“Medreselerde yetişen, Arapça ve Farsça okuma yazma öğrenenler her nedense Türkçeye sırt dönmüşlerdi” (Balasagunlu Yusuf, s. 19).

Mektup: Kişiler, kurumlar, kuruluşlar ve örgütler arasındaki bildirişim yazılarına verilen ad. Özel mektuplar, iş mektupları, yazınsal mektuplar, açık mektup (TDK, 2006).

“Hakanım siz gitmeyiniz. Benim gitmem daha uygun olur, dedi. Bir mektup daha yazınız, götüreyim” (Balasagunlu Yusuf, s. 85).

Nehir: Özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük anaakarsu. (TDK, 2006).

“Balasagun kaynağını Tanrı Dağları’ndan alarak akan Çu Nehiri’nin suladığı havzanın bereketli toprakları üzerinde kurulmuştur” (Balasagunlu Yusuf, s. 13).

4.5.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan terimler

Tablo 15 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan Terimler

Sıra Num.	Terim	f
1.	medrese	23
2.	nehir	13
3.	dağ	5
4.	cilt	5
5.	lehçe	5
6.	kervansaray	3
7.	alfabe	3
8.	hamam	3
9.	tepe	3
10.	dere	2
11.	kopuz	2
12.	top	2
13.	matematik	1
14.	müderis	1
Toplam	-	71

Tablo 15’e göre Bilgin Şehzade adlı romanda tespit edilen 14 farklı terimler sıklıklarıyla birlikte 71 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “medrese” (f=23), “nehir” (f=13), “cilt” (f=5), “dağ” (f=5), “lehçe” (f=5), “kervansaray” (f=3), “alfabe” (f=3), “hamam” (f=3), “tepe” (f=3), “dere” (f=2), “kopuz” (f=2), “top” (f=2) terimleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 2 terimin bir defa (f=1) kullanıldığı belirlenmiştir.

Cilt: 1. Kitaba geçirilen ve deri, bez ya da kâğıtla kaplı bulunan mukavva kapak, kap (TDK, 2006).

“Kitabını yazıp bitirdiği o gün tarihler 9 Ocak 1072’yi gösteriyordu. Yaprakları ciltletti. Yılların emeği, Kitâbu Dîvânu Lugâti’t Türk kitap olarak elindeydi artık” (Bilgin Şehzade, s. 141).

Dağ: Yerkabuğunun çıkıntılı, yüksek; eğimli yamaçlarıyla çevresine egemen ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümlerine verilen ad (TDK, 2006).

“Göktürler, Altay Dağları’nın güney eteklerinde yaşıyorlardı” (Bilgin Şehzade, s. 54).

Lehçe: Bir anadilin, ses, yapı ve sözdizimi bakımlarından büyük ayrılık gösteren kolu: Anadolu lehçesi, Çuvaş lehçesi, Yakut lehçesi vb. (TDK, 2006).

“Türk lehçeleri arasındaki benzerliklere ve farklılıklara da işaret etmeliyim” (Bilgin Şehzade, s. 49).

Matematik: Orta dereceli ve yüksek okullarda öğrencilere biçim, sayı ve çoklukların yapıları, özellikleri ve aralarındaki bağıntılar üzerinde uygulamaya dayalı olarak belli bilgi ve anlayışları kazandırmak amacıyla okutulan ders (TDK, 2006).

“Astronomi, tıp, matematik dersleri de veriliyordu” (Bilgin Şehzade, s. 38).

Medrese: İslam ülkelerinde, görenekçi yöntemlerle yürütülen öğretim kurumu (TDK, 2006).

“Medresede konuşulunca öğrendim. Süleyman Arslan Han, Budist Türklere İslam dinini anlatmış, onları Müslümanlığa davet etmiş” (Bilgin Şehzade, s. 59).

Müderres: Medreselerde ya da büyük camilerde ders okutan kimse (TDK, 2006).

“Mahmut, hakan olacaksa da iyi yetişmeli müderres olacaksa da...” (Bilgin Şehzade, s. 33).

Nehir: Özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımlarından en büyük anaakarsu. (TDK, 2006).

“Onları İla Nehri’ne doğru sürüp kovalayalım” (Bilgin Şehzade, s. 27).

Top: Ayaktopu oyununda kullanılan, dışı deri ya da plastikten, içi hava ile şişirilmiş, lastikten yapılma, yuvarlak biçimdeki top (TDK, 2006).

“Oyun itişip kakışmalarla devam ediyordu. On sekiz sayıya ulaşan takımın oyuncuları topu ağacın yanına kadar taşıyınca, on artukı tokuz diye bağırdılar” (Bilgin Şehzade, s. 12).

4.5.3 Anadolu’dan Yükselen Ses romanında yer alan terimler

Tablo 16 Anadolu’dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan Terimler

Sıra Num.	Terim	f
1.	liman	13
2.	boğaz	5
3.	çöl	4
4.	dağ	4
5.	körfez	4
6.	nehir	4
7.	deniz	2
8.	dere	1
Toplam	-	37

Tablo 16’ya göre Anadolu’dan Yükselen Ses adlı romanda tespit edilen 8 farklı terimler sıklıklarıyla birlikte 37 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “liman” (f=13), “boğaz” (f=5), “çöl” (f=4), “dağ” (f=4), “körfez” (f=4), “nehir” (f=4), “deniz” (f=2), terimleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 1 teriminse bir defa (f=1) kullanıldığı belirlenmiştir.

Boğaz: İki denizi birbirine bağlayan, biçimleri, uzunluk ve genişlikleri, üzerindeki akıntı düzenleri gibi özellikleriyle ayrımlı dar su geçidi (TDK, 2006).

“Çanakkale ve İstanbul boğazlarını koruyan Beşinci Ordu’nun... Ben de yanınızda kurmay başkanınız olurum” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 45).

Deniz: Yerkabuğunun çukur kesimlerini dolduran, bağlı olduğu anadenize göre daha az derin, karasal sahanlıkları daha yaygın ve karaların etkisine çokça açık tuzlu su alanları. (TDK, 2006).

“Düşman hücumları her seferinde püskürtüldü. Düşman denizden geçemeyeceği gibi karadan da İstanbul’a gidemeyeceğini anlamıştı” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 34).

Çöl: Özellikle sıcak ve ılıman iklim bölgelerinde geniş alanlar kaplayan kurak, sürekli akıştan ve bitki örtüsünden yoksun, günlük ve mevsimlik sıcaklık ayrımları yüksek, nüfuslanma ve yerleşim olanakları çok sınırlı bölgelere verilen ad. (TDK, 2006).

“Suriye Cephesi’nde de toprak kaybedilmiş ve çölde binlerce Mehmetçik can vermişti” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 55).

Nehir: Özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımlarından en büyük anaakarsu. (TDK, 2006).

“Mustafa Kemal düşmanla savaştı hem de orduyu çölden ve nehirden geçirerek kuzeye doğru çekti” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 54).

Liman: Gemilerin yolcu indirip-bindirme, yükleme-boşaltma, bağlama ve beklemelerine elverişli yeterli su derinliğine sahip, teknik ve sosyal altyapı tesisleri, yönetim, destek, bakım-onarım ve depolama birimleri bulunan doğal veya yapay olarak rüzgâr ve deniz tesirlerinden korunmuş kıyı yapıları (TDK, 2006).

“İskenderun limanı ve oradan Suriye’ye giden yolu da bize açın” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 56).

Dağ: Yerkabuğunun çıkıntılı, yüksek; eğimli yamaçlarıyla çevresine egemen ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümlerine verilen ad (TDK, 2006).

“Yunan ordusu Murat Dağı eteklerinden çekilmeye fırsat bulamadan kesin neticeyi almalıyız” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 120).

Körfez: Karanın içine sokulmuş deniz parçası (TDK, 2006).

“İşte, siz de bakın, diyerek körfezi işaret etti” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 132).

4.6 İkilemeler

Bu bölümde, araştırmaya konu edilen kitaplardaki ikilemelere yer verilmiştir. İncelenen 3 kitapta toplamda 121 ikileme tespit edilmiş olup, kitaplarda yer alan ikilemeler tabloda frekanslarıyla birlikte gösterilmiştir. Kitaplarda yer alan ikilemelerden rastgele 10 tanesi seçilmiş olup, kitapta geçen cümlelerle örneklendirilmiştir.

4.6.1 Balasagunlu Yusuf romanında yer alan ikilemeler

Tablo 17 Balasagunlu Yusuf Romanda Yer Alan İkilemeler

Sıra Num.	İkilemeler	f
1.	beyit beyit	5
2.	gece gündüz	3
3.	gelir gider	3
4.	uzun uzun	3
5.	çoluk çocuk	2
6.	günden güne	2
7.	sık sık	2
8.	ağır ağır	1
9.	alev alev	1
10.	alt alta	1
11.	ayet ayet	1
12.	bir bir	1
13.	bol bol	1
14.	coğrafyadan coğrafyaya	1
15.	çeşit çeşit	1
16.	dinlene dinlene	1
17.	durup durup	1
18.	evirip çevirmek	1
19.	fakir fukara	1
20.	için için	1
21.	insandan insana	1
22.	kendi kendine	1
23.	soy sop	1
24.	sure sure	1
25.	tıkır tıkır	1
Toplam	-	38

Tablo 17’ye göre Balasagunlu Yusuf adlı romanda tespit edilen 25 farklı ikileme sıklıklarıyla birlikte 38 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “beyit beyit” ($f=5$), “gece gündüz” ($f=3$), “gelir gider” ($f=3$), “uzun uzun”, ($f=3$), “çoluk çocuk” ($f=2$), “günden güne” ($f=2$), “sık sık” ($f=2$) ikilemeleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 18 ikilemenin bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Alev alev

“Hiddetlenmeyiniz, öfkenizi tutmayı biliniz ki kutunuz zarar görmesin. Kimseye kaba söz söylemeyiz. Bilesiniz ki dil, alev alev ya da bir ateştir” (Balasagunlu Yusuf, s. 67).

Alt alta

“Yine dilimin döndüğünce, bilgimin ve anlayışımın ölçüsüyle, ifademın gücüyle beyitler alt alta sıralanmaya başladı” (Balasagunlu Yusuf, s. 23).

Beyit beyit

“Peygamberimizin arkadaşları, danışmanları olan dört sahabeyi beyit beyit anlattım” (Balasagunlu Yusuf, s. 24).

Bir bir

“Sözü daha fazla uzatmadan bana huzursuzluk yaşatan sebepleri bir bir sıralayayım” (Balasagunlu Yusuf, s. 15).

Doğru dürüst

“Kişi ahlaklı ve bilgili olur, bu dünyada işini doğru dürüst yaparsa...” (Balasagunlu Yusuf, s.21).

Durup durup

“Bu arada eşim de durup durup söyleniyordu” (Balasagunlu Yusuf, s. 26).

Fakir fukara

“Bunları da sana bırakıyorum. Sıkıntılı günlerinde kullanırsın. Kalanların da fakir fukaraya, dağıt sevinsinler” (Balasagunlu Yusuf, s. 64).

İşıl işıl

“Aldığı parayı da kuşağındaki diğer paraların yanına koydu. Keyifliydi. Gözleri ıslı ıslıldı” (Balasagunlu Yusuf, s.19).

Tıkır tıkır

“Yıllar su gibi akıyor, saraydaki tüm işler sıkıntısız, sorunsuz, tıkır tıkır işliyordu” (Balasagunlu Yusuf, s. 63).

Uzun uzun

“Küntogdı Hakan ile Ögdülmiş yıllar boyunca, taht odasında uzun uzun, defalarca sohbet ettiler” (Balasagunlu Yusuf, s. 76).

4.6.2 Bilgin Şehzade romanında yer alan ikilemeler

Tablo 18 Bilgin Şehzade Romanında Yer Alan İkilemeler

Sıra Num.	İkilemeler	<i>f</i>
1.	sık sık	5
2.	zaman zaman	5
3.	baş başa	2
4.	el ele	2
5.	gece gündüz	2
6.	gönül gönüle	2
7.	oba oba	2
8.	soluk soluğa	2

9.	uzun uzun	2
10.	ardı ardın	1
11.	bağırış çağırış	1
12.	cırlaya cırlaya	1
13.	cıvıl cıvıl	1
14.	cızırdaya cızırdaya	1
15.	cilt cilt	1
16.	dönüp dönüp	1
17.	hızlı hızlı	1
18.	ışıl ışıl	1
19.	için için	1
20.	kendi kendine	1
21.	kim kim	1
22.	kişi kişi	1
23.	mişil mişil	1
24.	oymak oymak	1
25.	ötüş ötüş	1
26.	satır satır	1
27.	tek tük	1
28.	terli terli	1
29.	uyuklaya uyuklaya	1
30.	yavaş yavaş	1
31.	yaz yaz	1
32.	zıplaya zıplaya	1
Toplam		47

Tablo 18'e göre Bilgin Şehzade adlı romanda tespit edilen 32 farklı ikileme sıklıklarıyla birlikte 47 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; "sık sık" ($f=5$), "zaman zaman" ($f=5$), "baş başa" ($f=5$), "el ele" ($f=2$), "gece gündüz" ($f=2$), "gönül gönüle" ($f=2$), "oba oba" ($f=2$), "soluk soluğa" ($f=2$), "uzun uzun" ($f=2$) ikilemeleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan toplam 23 ikilemenin bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Boy Boy

"Peki, diğer boy ve oymaklardaki kardeşlerimizle birlikte hepimize ne denir? Ne denecek ata? Elbette Türk denir. Kişi kişi, oymak oymak, boy boy, oba oba... birlikte hepimiz Türk'üz" (Bilgin Şehzade, s. 29).

Cilt cilt

"Cilt cilt kitaplar okuyor, araştırıyor, sorguluyor, bilmediği konuları çevresindeki bilgin kişilere danışıyordu" (Bilgin Şehzade, s. 42).

El ele

"Yazacağım eserle Türkler de Türk dilinin lehçelerini öğrenir, birbirlerini tanırlar. Türkçe onları kaynaştırır. Türk boyları el ele, gönül gölüne yaşar birlik olurlar" (Bilgin Şehzade, s. 50).

Gece gündüz

“Kendilerine öğretilenlerden daha fazla bilgiye sahip olmak için gece gündüz çalışıyordu” (Bilgin Şehzade, s. 42).

Kişi kişi

“Peki, diğer boy ve oymaklardaki kardeşlerimizle birlikte hepimize ne denir? Ne denecek ata? Elbette Türk denir. Kişi kişi, oymak oymak, boy boy, oba oba... birlikte hepimiz Türk’üz” (Bilgin Şehzade, s. 29).

Sık sık

“Camiler alçı kabartmalarla süslendikçe daha bir güzelleşiyordu. Sık sık yanan ahşap minareler yerini tuğlalardan minarelere bırakmıştı” (Bilgin Şehzade, s. 37).

Tek tük

“Tek tük de olsa Türk hocalar da vardı. Arap hocalar halkın gözünde çok itibarlıydı” (Bilgin Şehzade, s. 40).

Terli terli

” Acıktı ya ana! Canım ohak (kaysı kurusu şerbeti) içmek istiyor.

Terli terli soğuk bir şey içmek istedi canım, dedi anası” (Bilgin Şehzade, s. 14).

Uzun uzun

“Hepsi uzun uzun düşünmüşler. Fakat içinden çıkmamışlar” (Bilgin Şehzade, s. 27).

Yavaş yavaş

“En beğendikleri, Halil adlı birinin yazdığı ilk Arap sözlüğü ile Farabi’nin sözlüğüydü. Onları inceledi. Yavaş yavaş düşüncelerini netleştiriyordu” (Bilgin Şehzade, s. 48).

4.6.3 Anadolu’dan Yükselen Ses romanında yer alan ikilemeler

Tablo 19 Anadolu’dan Yükselen Ses Romanında Yer Alan İkilemeler

Sıra Num.	İkilemeler	f
1.	uzun uzun	5
2.	tekrar tekrar	3
3.	acı acı	2
4.	açık açık	2
5.	adım adım	2
6.	gece gündüz	2
7.	sık sık	2
8.	akın akın	1
9.	ayrı ayrı	1
10.	baş başa	1

11.	derin derin	1
12.	hıçkır hıçkır	1
13.	için için	1
14.	içire içire	1
15.	irili ufaklı	1
16.	kol kola	1
17.	seve seve	1
18.	şehir şehir	1
19.	teker teker	1
20.	üst üste	1
21.	vuruşa vuruşa	1
22.	yavaş yavaş	1
23.	yer yer	1
24.	yüz yüze	1
25.	zaman zaman	1
Toplam	-	36

Tablo 19'a göre Anadolu'dan Yükselen Ses adlı romanda tespit edilen 25 farklı ikileme sıklıklarıyla birlikte 36 defa kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından en çok tekrar edenlerin; “uzun uzun” ($f=5$), “tekrar tekrar” ($f=3$), “acı acı” ($f=2$), “açık açık” ($f=2$), “adım adım” ($f=2$), “gece gündüz” ($f=2$), “sık sık” ($f=2$) ikilemeleri olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında kalan 19 ikilemenin bir defa ($f=1$) kullanıldığı belirlenmiştir.

Açık açık

“Neler de söylüyordu? Açık açık küstahça çekinmeden” (Anadolu'dan Yükselen Ses, s. 39).

Akın akın

“Balkanlardan yüzbinler akın akın İstanbul'a geliyordu” (Anadolu'dan Yükselen Ses, s. 23).

Baş başa

“Vahdettin'le baş başa kaldığı zamanlarda memleketin durumunu bütün ayrıntılarıyla anlattı” (Anadolu'dan Yükselen Ses, s. 44).

El ele

“Geleceğin subayları bizler askerlik mesleğini çok iyi öğrenmeliyiz el ele olmalıyız” (Anadolu'dan Yükselen Ses, s. 10).

Kol kola

“Caddede bir zaman kol kola yürüdüler” (Anadolu'dan Yükselen Ses, s. 71).

Seve seve

“Kâzım Bey’in gözleri parladı. Gelir misin ne demek? Seve seve gelirim” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 67).

Sık sık

“Zübeyde Hanım’ın kaldığı eve sık sık baskınlar yapıyordu” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 90).

Tekrar tekrar

“Mustafa Kemal de annesinin ellerini tekrar tekrar öpüyordu” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 74).

Uzun uzun

“Ben bu sebeple Anadolu’ya gidiyorum. Burada sizlerle uzun uzun konuşmaya gerek olmadığını da sanıyorum” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 73).

Vuruşa vuruşa

“Mustafa Kemal. Biz sömürgecilerin pençesine düşen bir kuş gibi yavaş yavaş aşağılık bir ölüme gitmeyiz. Babalarımızın oğulları olarak vuruşa vuruşa ölmeyi tercih ederiz” (Anadolu’dan Yükselen Ses, s. 92).

4.7 Okunabilirlik

Bu bölümde, araştırmaya konu edilen kitapların Çetinkaya - Uzun (2010) ve Ateşman (1997) okunabilirlik formüllerine göre okunabilirliklerine yer verilmiştir. İncelenen kitaplardaki cümle, sözcük ve hece sayıları tablolar halinde gösterilmiş ve Çetinkaya – Uzun (2010) ile Ateşman (1997) formüllerine uyarlanarak yorumlanmıştır.

4.7.1 Balasagunlu Yusuf adlı romanında okunabilirlik

Tablo 20 Balasagunlu Yusuf Adlı Romanının Sayısal Verileri

	Cümle Sayısı	Sözcük Sayısı	Hece Sayısı
Balasagunlu Yusuf	2.270	14.414	38.355

Çetinkaya-Uzun (2010) formülüne göre;

Ortalama cümle uzunluğu (OCU) = Toplam sözcük sayısı / toplam cümle sayısı

Yani; 14.414 / 2.270

= 6,34977974

Orta sözcük uzunluğu (OSU): Toplam hece sayısı / toplam sözcük sayısı

Yani; 38.355 / 14.414

= 2,66095463

Metnin okunabilirlik puanı: **OP = 118,823 – 25,987 x OSU – 0,971x OCU**

Yani; 118,823 – 25,987x2,66 – 0,971x6,34

= 118,823- 69,12 – 6,15

= 49,703 – 6,15

= **43,553**

Formülün Balasagunlu Yusuf adlı kitaba uygulanması sonucunda elde edilen **43 puan** Balasagunlu Yusuf adlı romanın Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü tablosuna bakılarak yorumlanması sonucunda **35 – 50 aralığına** denk geldiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle Balasagunlu Yusuf adlı roman **eğitsel okuma** düzey kategorisinde olup **8 ve 9. sınıf** düzeylerine uygundur.

Ateşman (1997) formülüne göre ise;

Ortalama cümle uzunluğu (OCU) = Toplam sözcük sayısı / toplam cümle sayısı

Yani; 14.414 / 2.270

= 6,34977974

Ortalama sözcük uzunluğu (OSU): Toplam hece sayısı / toplam sözcük sayısı

Yani; 38.355 / 14.414

= 2,66095463

Metin okunabilirlik puanı: **OS= 198,825 – 40,175x1 – 2,610x2**

x1: ortalama sözcük uzunluğu (OSU)

x2: ortalama cümle uzunluğu (OCU)

198,825 – 40,175x2,66 – 2,610x6,34

= 198,825 – 106,8655 – 16,5474

$$= 91,965 - 16,5474$$

$$= 75,4121$$

Balasagunlu Yusuf adlı kitap Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre **75 puan** ile **70-89** aralığındaki kategoriye girmekte olup **kolay** okunabilirlik düzeyindedir.

4.7.2 Bilgin Şehzade adlı romanında okunabilirlik

Tablo 21 Bilgin Şehzade Adlı Romanının Sayısal Verileri

	Cümle Sayısı	Sözcük Sayısı	Hece Sayısı
Bilgin Şehzade	2.320	17.450	45.300

Çetinkaya - Uzun (2010) formülüne göre

Ortalama cümle uzunluğu (OCU): Toplam sözcük sayısı / toplam cümle sayısı

Yani; 17.450 / 2.320

$$= 7,52155172$$

Orta sözcük uzunluğu (OSU): Toplam hece sayısı / toplam sözcük sayısı

Yani; 45.300 / 17.450

$$= 2,59598854$$

Metnin okunabilirlik puanı: **OP = 118,823 – 25,987 x OSU – 0,971x OCU**

Yani; 118,823 – 25,987x2,59 – 0,971x7,52

$$= 118,823 – (67,30633) – (7,30192)$$

$$= 118,823 – 67,30633 – 7,30192$$

$$= 51,51667 – 7,30192$$

$$= 44,214$$

Formülün Bilgin Şehzade adlı kitaba uygulanması sonucunda elde edilen **44 puan** Bilgin Şehzade adlı romanın Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü tablosuna bakılarak yorumlanması sonucunda **35 – 50 aralığına** denk geldiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle Bilgin Şehzade adlı roman **eğitsel okuma** düzey kategorisinde olup **8 ve 9. sınıf** düzeylerine uygundur.

Ateşman (1997) formülüne göre ise;

Ortalama cümle uzunluğu (OCU): Toplam sözcük sayısı / toplam cümle sayısı

Yani; 17.450 / 2.320

= 7,52155172

Ortalama sözcük uzunluğu (OSU): Toplam hece sayısı / toplam sözcük sayısı

Yani; 45.300 / 17.450

= 2,59598854

Metin okunabilirlik puanı: **OS= 198,825 – 40,175x1 – 2,610x2**

x1: ortalama sözcük uzunluğu (OSU)

x2: ortalama cümle uzunluğu (OCU)

198,825 – 40,175x2,59 – 2,610x7,52

= 198,825 – 104,05 – 19,62

= 94,775 – 19,62

= **75,155**

Bilgin Şehzade adlı kitap Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre **75 puan** ile **70-89** aralığındaki kategoriye girmekte olup **kolay** okunabilirlik düzeyindedir.

4.7.3 Anadolu'dan Yükselen Ses adlı romanında okunabilirlik

Tablo 22 Anadolu'dan Yükselen Ses Adlı Romanının Sayısal Verileri

	Cümle Sayısı	Sözcük Sayısı	Hece Sayısı
Anadolu'dan Yükselen Ses	3.402	21.967	60.039

Çetinkaya-Uzun (2010) formülüne göre

Ortalama cümle uzunluğu (OCU): Toplam sözcük sayısı / toplam cümle sayısı

Yani; 21.967 / 3.402

= 6,45708407

Orta sözcük uzunluğu (OSU): Toplam hece sayısı / toplam sözcük sayısı

Yani; 60.039 / 21.967

= 2,73314517

Metnin okunabilirlik puanı: **OP = 118,823 – 25,987 x OSU – 0,971x OCU**

Yani; 118,823 – 70,94 – 6,26

$$= 47,883 - 6,26$$

$$= 41,623$$

Formülün Anadolu'dan Yükselen Ses adlı kitaba uygulanması sonucunda elde edilen **41 puan** Anadolu'dan Yükselen Ses adlı romanın Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü tablosuna bakılarak yorumlanması sonucunda **35 – 50 aralığına** denk geldiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle Anadolu'dan Yükselen Ses adlı roman **eğitsel okuma** düzey kategorisinde olup **8 ve 9. sınıf** düzeylerine uygundur.

Ateşman (1997) formülüne göre ise;

Ortalama cümle uzunluğu (OCU) = Toplam sözcük sayısı / toplam cümle sayısı

Yani; 21.967 / 3.402

$$= 6,45708407$$

Ortalama sözcük uzunluğu (OSU): Toplam hece sayısı / toplam sözcük sayısı

Yani; 60.039 / 21.967

$$= 2,73314517$$

Metin okunabilirlik puanı: **OS= 198,825 – 40,175X1 – 2,610x2**

x1: ortalama sözcük uzunluğu (OSU)

x2: ortalama cümle uzunluğu (OCU)

$$198,825 - 109,80 - 16,8345$$

$$= 89,25 - 16,8345$$

$$= 72,3135$$

Anadolu'dan Yükselen adlı kitap Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre **72 puan** ile **70-89** aralığındaki kategoriye girmekte olup **kolay** okunabilirlik düzeyindedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen veriler alan yazınındaki diğer çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmış ve değerlendirilmiştir. Ayrıca, öğretmenlere, kitap yazarlarına ve araştırmacılara yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.1 Sonuç, Tartışma

Hasan Kallimci'nin Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitapları söz varlığı (deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler,

terimler, ikilemeler) ve okunabilirlik (Ateşman, 1997; Çetinkaya-Uzun, 2010) açısından incelenmiş, çalışmanın bulguları değerlendirilmiştir.

İncelemeye konu olan kitaplarda toplam 1301 söz varlığı unsuru belirlenmiştir. Sıklık dağılımlarına göre 894 kullanımı ile deyimler, 146 kullanım ile terimler, 128 kullanımı ile kalıp sözler, 121 kullanımı ile ikilemeler ve 6'şar kullanımla atasözleri ve kalıplaşmış sözler olarak belirlenmiştir.

Deyimler açısından yapılan incelemelerde, araştırmaya konu edilen kitaplardan en fazla deyim Anadolu'dan Yükselen Ses adlı kitapta (463 deyim) bulunduğu, en az deyim ise Bilgin Şehzade adlı kitapta (209 deyim) tespit edildiği görülmektedir. Anadolu'dan Yükselen Ses adlı kitabı 222 deyimle Balasagunlu Yusuf kitabı takip etmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığı açısından incelendiği benzer çalışmalara bakıldığında tespit edilen deyim sayıları şu şekildedir: Aktaş (2016) Sevim Ak'ın Yıldızlar Nereye?, Duvarlar Resim olsa öykülerinde 458, Özdemir Mete (2016) Sevim Ak'a ait 12 adet kitapta 1412, Akkuş (2019) Seza Kutlar Aksoy'un öykülerinde 398, Fidan (2019) Çahit Uçuk'un Türk İkizleri ve Gümüş Kanat adlı çocuk romanlarında 435, Ziya (2019) Behiç Ak'ın çocuk romanlarında 1144, Çetinkaya (2020) Ayla Çınaroğlu'nun masal ve hikâyelerini söz varlığı açısından incelediği 24 eserde 168, Kumaş (2021) Süleyman Bulut'un çocuk romanlarında 1996, Ay (2021) Aytül Akal'ın çocuk romanlarında 703, Şanda (2022) Özgür Balpınar'ın çocuk edebiyatı yapıtlarında 1145, Artuğ (2023) Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde 1687, Evler (2023) Şermin Yaşar'ın çocuklara yönelik eserlerinde 1938, Bayer (2024) Rıfat Ilgaz'ın çocuklara yönelik eserlerinde 522, Gülbeyaz (2024) Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında 1367 deyim tespit etmiştir. Söz konusu çalışmalardaki deyimlerin sayısındaki farklılığın sebebinin çalışmalara dâhil edilen eserlerin sayısı, hacmi ve kapsamının farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Deyimler açısından incelemeye konu olan üç kitabın da diğer söz varlığı unsurlarına göre zengin olduğu görülüp farklı tarihlerde yapılan benzer çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Atasözlerine bakıldığında, en fazla atasözünün üçer örnekle Bilgin Şehzade ve Balasagunlu Yusuf adlı kitaplarda yer aldığı belirlenmiştir. Anadolu'dan Yükselen Ses adlı kitapta ise herhangi bir atasözü belirlenmemiştir. Tespit edilen üç atasözü şunlardır: “sinek küçük de olsa mide bulandırıyor” (sinek küçük ama mide bulandırır), “su akarken kabımızı doldurmalıyız” (su akarken testi doldurulmalı), “avcı avlanmak için ne kadar hile bilirse, ayı da kaçmak için o kadar yol bilir” (avcı ne kadar hile bilse, ayı o kadar yol bilir). Yazarın, bu atasözlerini aktarırken kalıp dışına çıkarak sözcük

değişikliklerine gittiği görülmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığı açısından incelendiği benzer çalışmalara bakıldığında tespit edilen atasözleri sayıları şu şekildedir: Aktaş (2016) Sevim Ak'ın Yıldızlar Nereye?, Duvarlar Resim olsa öykülerinde 3, Özdemir Mete (2016) Sevim Ak'a ait 12 adet kitapta 14, Akkuş (2019) Seza Kutlar Aksoy'un öykülerinde 5, , Fidan (2019) Çahit Uçuk'un Türk İkizleri ve Gümüş Kanat adlı çocuk romanlarında 15, Ziya (2019) Behiç Ak'ın çocuk romanlarında 17, Çetinkaya (2020) Ayla Çınaroğlu'nun masal ve hikâyelerini söz varlığı açısından incelediği 24 eserde 3, Kumaş (2021) Süleyman Bulut'un çocuk romanlarında 4, , Ay (2021) Aytül Akal'ın çocuk romanlarında 1, Şanda (2022) Özgür Balpınar'ın çocuk edebiyatı yapıtlarında 4, Artuğ (2023) Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde 18, Evler (2023) Şermin Yaşar'ın çocuklara yönelik eserlerinde 22, Bayer (2024) Rıfat Ilgaz'ın çocuklara yönelik eserlerinde 33, Gülbeyaz (2024) Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında 17 atasözü tespit etmiştir. İncelemeye konu olan eserlerdeki toplam 3282 söz varlığı unsuru arasında 6 atasözünün kullanılmasının yeterli olmadığı düşünülse de farklı tarihlerde yapılan benzer çalışmalarının sonuçlarıyla örtüştüğü görülmektedir.

Kalıp sözler incelendiğinde, en fazla kalıp sözün 46 kullanımla Anadolu'dan Yükselen Ses adlı kitabında, en az kalıp sözün ise 39 kullanımla Bilgin Şehzade adlı kitabında kullanıldığı görülmektedir. Anadolu'dan Yükselen Ses adlı eseri, 42 kalıp söz ile Balasagunlu Yusuf adlı kitap takip etmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığı açısından incelendiği benzer çalışmalara bakıldığında, tespit edilen kalıp sözlerin sayıları şu şekildedir: Aktaş (2016), Sevim Ak'ın Yıldızlar Nereye? ve Duvarlar Resim Olsa adlı öykülerinde 18; Özdemir Mete (2016), Sevim Ak'a ait 12 kitapta 70; Akkuş (2019), Seza Kutlar Aksoy'un öykülerinde 21; Fidan (2019), Çahit Uçuk'un Türk İkizleri ve Gümüş Kanat adlı çocuk romanlarında 122; Ziya (2019), Behiç Ak'ın çocuk romanlarında 153; Çetinkaya (2020), Ayla Çınaroğlu'nun masal ve hikâyelerini incelediği 24 eserde 6; Kumaş (2021), Süleyman Bulut'un çocuk romanlarında 623; Ay (2021), Aytül Akal'ın çocuk romanlarında 82; Evler (2023), Şermin Yaşar'ın çocuklara yönelik eserlerinde 221; Bayer (2024), Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarında 222; Gülbeyaz (2024) ise Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında 1016 kalıp söz tespit etmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında, çocuk edebiyatı eserlerinde kalıp söz kullanımının yazar ve eser arasında farklılık gösterdiği ve söz varlığı açısından zenginliğin belirgin biçimde değişebildiğini ortaya koyulmaktadır.

Kalıplaşmış sözler açısından yapılan incelemede, tespit edilen altı kalıplaşmış sözün tamamının Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitabında yer aldığı, Bilgin Şehzade ve Balasagunlu Yusuf adlı kitaplarda ise herhangi bir kalıplaşmış sözün tespit

edilmediği belirlenmiştir. Çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığı açısından incelendiği benzer çalışmalara bakıldığında; Aktaş (2016), Sevim Ak'ın Yıldızlar Nereye? ve Duvarlar Resim Olsa adlı öykülerinin kalıplaşmış sözler açısından zengin olmadığı sonucuna ulaşırken, Akçakoyun (2019), Zeynep Cemali Öykü Yarışmalarında (2011–2017 Yılları) Ödüllü Eserlerin Söz Varlığı İncelemesi adlı çalışmasında, söz konusu dönemde ödül alan otuz öyküden yalnızca ikisinde kalıplaşmış sözlere yer verildiğini tespit etmiştir. Kumaş (2021), Süleyman Bulut'un yedi çocuk romanında; Gülbeyaz (2024) ise Şermin Yaşar'a ait sekiz çocuk kitabında herhangi bir kalıplaşmış söze rastlamamıştır. Balasagunlu Yusuf ve Bilgin Şehzade adlı çocuk kitapları, MEB (2024) 5., 6., 7. ve 8. sınıf seviyelerinde konuşma ve yazma becerileri bölümünde “konuşmasını zenginleştirecek biçimde söz varlığını kullanabilme” ve “yazısını zenginleştirecek biçimde söz varlığını kullanabilme” öğrenme çıktılarına ulaşma noktasında yeterli olmadığı düşünülmektedir. Alan yazınındaki diğer çalışmalara da bakıldığında Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk romanı söz konusu öğrenme çıktısına ulaşma noktasında yeterli olduğu düşünülmektedir.

Terimlere bakıldığında, en fazla terimin 71 kullanım sıklığıyla Bilgin Şehzade, en az terimin ise 37 kullanımla Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitabında yer aldığı görülmüştür. Bilgin Şehzade'yi, 38 kullanımla Balasagunlu Yusuf adlı çocuk kitabı takip etmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığı açısından incelendiği çalışmalara bakıldığında; Ziya (2019), Behiç Ak'ın eserlerinde 317 terim tespit etmiş; Kumaş (2021), Süleyman Bulut'un eserlerinde 927 terim belirlemiş; Metin (2022) ise deyimlerden sonra en çok kullanılan söz varlığı unsurunun 137 kullanımla terimler olduğunu ortaya koymuştur. Mangır (2009), Osman Cemal Kaygılı'nın eserlerinde deyimlerin ardından en çok ikilemelerin ve terimlerin kullanıldığını belirtmiştir. Gülbeyaz (2024) ise Şermin Yaşar'ın 12 çocuk kitabını incelediği çalışmasında, deyimlerin ardından 1108 terimin kullanıldığını tespit etmiş ve bu durumun eseri terim açısından zengin kıldığını ifade etmiştir. Benzer konularda, farklı tarihlerde yapılan çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın bulguları örtüştüğü görülmektedir.

İkilemeler açısından yapılan incelemede, en fazla ikilemenin 47 ikileme ile Bilgin Şehzade, en az ikilemeninse 36 ikileme ile Anadolu'dan Yükselen Ses adlı kitapta kullanıldığı görülmüş ve Bilgin Şehzade'yi 38 ikileme ile Balasagunlu Yusuf adlı kitabın takip ettiği gözlemlenmiştir. Baş'ın (2006) çalışmasında da ikilemelerin en yoğun kullanıldığı edebî türün hikâyeler olduğunu belirtmiş ve incelenen her üç kitabın da edebî türünün roman olmasından kaynaklı sonuçların eşdeğer çıktığı görülmüştür. Farklı

tarihlerde çocuk romanı üzerine yapılan incelemelere bakıldığında: Fidan (2019) 168 ikileme ile deyim ve yabancı sözcüklerden sonra ikilemelerin geldiğini belirtmiş, Ziya (2019) Behiç Ak'ın çocuk romanlarını incelediği çalışmada 348 ikilemenin, Kumaş (2021) Süleyman Bulut'un çocuk romanlarında 1016 ikilemenin, Ay (2021) Aytül Akalın iki çocuk romanında 265 ikilemenin, Bayer (2024) Rıfat Ilgaz'ın çocuklara yönelik eserlerinde deyim ve ikilemelerin daha yoğun bir şekilde kullanıldığı tespitiyle söz konusu eserlerin ikileme varlığı açısından zengin olduğunu belirtmişlerdir. Metin (2022) çalışmasında ikilemenin, diğer söz varlığı unsurlarına göre daha az kullanılmış olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya konu olan ve Hasan Kallimci tarafından kaleme alınan üç çocuk kitabı, cümle, sözcük, hece sayıları belirlenerek Çetinkaya – Uzun (2010) ve Ateşman'ın (1997) formüllerine göre tespiti yapılmıştır. Çetinkaya – Uzun okunabilirlik formülüne göre Bilgin Şehzade kitabının okunabilirlik puanı 44,214, Balasagunlu Yusuf kitabının 43,553, Anadolu'dan Yükselen Ses kitabının 41,623 puan olarak belirlenmiştir. İncelemeye konu olan her bir kitabın, 8. ve 9. sınıf seviyesinde eğitsel okuma düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda, incelemeye konu olan kitapların ilköğretim son sınıf düzeyinde (8. sınıf) eğitim gören öğrencilere önerilebileceği gibi, öğretim düzeyinin 9. sınıfı kapsayacak şekilde bir sonuç vermiş olmasından dolayı söz konusu kitapların ortaöğretim giriş seviyesi için de uygun olduğu ve daha alt yaş grupları için ise uygunluk göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

İncelemeye konu olan her bir kitap, Çetinkaya – Uzun (2010) formülüne göre eğitsel düzey seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Eğitsel düzey, okurun bir eğitimcinin yardımıyla metni işleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzey olduğundan, incelemeye konu olan kitapları okuyan çocuk okura, kitabın anlamlandırılması noktasında kendisinden daha deneyimli birinin destek vermesi gerektiğini ifade eder. Araştırmaya alınan kitapların puanlarının ve eğitim düzeylerinin birbirine benzer çıkması, yazarın ulaşmayı hedeflediği kitleyi yakından tanıdığı sonucuna ulaşılabilir.

Söz konusu kitaplar, Ateşman'ın (1997) formülüne göre; Balasagunlu Yusuf kitabının 75,4121, Bilgin Şehzade kitabının 75,155, Anadolu'dan Yükselen Ses kitabının ise 72,3135 okunabilirlik puanına sahip olduğu tespit edilmiş ve her bir kitabın kolay okunabilir seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ateşman'ın (1997) formülüne göre, kolay okunabilir seviyedeki kitaplar, çocukların okuma becerilerini geliştirirken onları daha karmaşık metinleri okumaya hazırlayan önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir. Bu tarz metinlerin, çocuklara dil gelişimi ve okuma zevki kazandırma noktasında da

fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ateşman'ın (1997) formülüne göre kitapların puanları ve eğitim düzeylerinin birbirine benzer çıkması, yazarın ulaşmayı hedeflediği kitleyi yakından tanıdığı sonucunu ifade etmektedir.

Hasan Kallimci'ye ait Balasagunlu Yusuf, Bilgin Şehzade ve Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk romanları, Çetinkaya – Uzun (2010) ve Ateşman (1997) formüllerine göre 8. ve 9. sınıf seviyesinde ve kolay okunabilir düzeydedir.

5.2 Öneriler

Hasan Kallimci'nin Balasagunlu Yusuf, Bilgin Şehzade ve Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitaplarının söz varlığı ve okunabilirlik açısından değerlendirilerek şu önerilerde bulunulabilir:

1. Türkçe öğretmenleri derslerinde, Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk romanları deyim varlığı bakımından zenginlik göstermesinden kaynaklı, MEB (2024) 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerinde konuşma ve yazma becerileri bölümünde “konuşmasını zenginleştirecek biçimde söz varlığını kullanabilme” ve “yazısını zenginleştirecek biçimde söz varlığını kullanabilme” öğrenme çıktılarına ulaşma noktasında söz konusu çocuk kitaplarından faydalanılabileceği düşünülmektedir.
2. Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin, okudukları, dinledikleri/izledikleri metinlerden hareketle söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevklerini geliştirmeleri ve dil bilincine ulaşmaları amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmada Bilgin Şehzade, Balasagunlu Yusuf ve Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk romanlarının ders kitabı yazarları tarafından dinleme, konuşma, okuma ya da serbest okuma metni olarak kullanılması; öğrencilerin sözcük dağarcıklarının gelişmesine, dil zevki ve bilincine ulaşmalarına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.
3. Hasan Kallimci'ye ait, Balasagunlu Yusuf, Bilgin Şehzade ve Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk romanları, Çetinkaya – Uzun (2010) ve Ateşman'a (1997) göre 8., 9. sınıflar seviyesinde ve kolay düzeyde belirlendiğinden çocuklara okuma kültürü ve zevki kazandırma açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
4. MEB (2024) öğrencilerin, “millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel ve sosyal değerlere önem vermeleri; millî duygu ve düşüncelerini geliştirmelerini” amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmada; Balasagunlu Yusuf adlı çocuk kitabı, bin yıl önce konuşulan Türkçeyi bugünlere taşıyan ilk Türkçe eser olan Kutadgu Biligi ve onu kalem alan Yusuf Has Hacib'in kim olduğunu, Bilgin Şehzade adlı çocuk kitabı, Türkçe'nin ilk

sözlüğü olan Divânu Lugât'it Türk'ün nasıl yazıldığını, Kaşgarlı Mahmut'un kim olduğu, binlerce yıl önceki Türklerin yaşamının nasıl olduğunu, Anadolu'dan Yükselen Ses adlı çocuk kitabı, Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını ve şerefli Türk milletinin onurlu kurtuluş mücadelesini konu olarak işlemektedir. Çocuk okurların, Türkçenin yapı taşları arasında yer alan Divânu Lugât'it Türk'ü ve Kutadgu Bilig ile erken yaşta tanışmasına, bilgi sahibi olmasına kaynaklık sağlayacağından ötürü, kitap yazarlarınca 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında dinleme, konuşma, okuma metni veyahut serbest okuma metni olarak kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Akay, S. (2022). *Miyase Sertbarut'un Kırmızı Kartal ve Sisın Sakladıkları adlı eserlerinin söz varlığı ögeleri açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Akçakoyun, F. E. (2019). *Zeynep Cemali öykü yarışmalarında (2011-2017 yılları) ödüllü eserlerin söz varlığı incelemesi* (Tez No. 537149) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Akdemir, B. (2019). *H. Salih Zengin'in çocuk hikâyelerindeki söz varlığının Türkçe eğitimine katkısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, M. (2019). *Seza Kutlar Aksoy'un öykülerinde söz varlığı* [Yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Aksan, D. (2014). *Anadilimizin söz denizinde*. Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2017). *Dil, şu büyümlü düzen*. Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin sözcük varlığı*. Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2019). *Türkçenin gücü*. Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2020). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İnkılap Yayınevi.
- Aktaş, E. (2016). Okuma eğitimi açısından Sevim Ak'ın çocuk öykülerinde söz varlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 539-562.
- Anaz, Z. (2018). *Mavisel Yener'in çocuk edebiyatı yapıtlarının dış özellikleri, söz varlığı, anlatım teknikleri ve dış yapı özellikleri bakımından incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. T.C. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Artuğ, M. (2023). *Okuma eğitimi açısından Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde değerler eğitimi ve söz varlığı* (Tez No. 812417) [Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aslan, C. (2017). Oğuz Tansel'in derlediği masalların Türkçenin söz varlığı bağlamında incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 56-80.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Pegem Akademi.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *A.Ü. Tömer Dil Dergisi*, 58, 171-174.
- Ay, M. (2021). *Aytül Akal'ın çocuk romanlarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 137-159.

- Bayer, B. (2024). *Rıfat Ilgaz'ın çocuklara yönelik eserlerinde söz varlığı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Bayraktar, S. (2022). *Kalıp sözler: Özellikleri, sınıflandırılması, kültürel göstergeleri, yabancı dil öğretimindeki yeri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bezirci, B. & Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12(3), 49-62.
- Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk edebiyatı*. Esin Yayınevi.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinkaya, S. (2020). *Ayla Çınaroğlu'nun masal ve hikâyelerinin Türkçe öğretimi bağlamında söz varlığı açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Çiftçi, F. (2013). Çocuk edebiyatında yaş gruplarına göre kitaplar ve özellikleri. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 125-138.
- Çotuksöken, Y. (1994). *Deyimlerimiz*. Özgül Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2015). *Uygulamalı Türk dili*. Papatya Yayınları.
- Degeç, H. (2016). *Hasan Kallimci'nin çocuk romanlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Kütahya.
- Duran, E., & Gök, B. K. (2021). Hasan Kallimci'nin ilköğretim birinci sınıflar için yazmış olduğu eserlerdeki söz varlığı. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 51-67.
- Duran, M. (2019). *Tarık Dursun K.'nin çocuk hikâyelerinin atasözleri ve deyimler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Er Aydemir, N., & Ökmen, D. N. (2024). Hasan Kallimci'nin "A Benim Çakır Oğlum Atatürk'ün Anıları" Adlı Eserinin Söz Varlığı Bağlamında İncelemesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(44), 2987-3006. <https://doi.org/10.35675/befdergi.1529873>.
- Er Aydemir, N., (2023). Söz Varlığı ve Türkçe. *Türkçe Öğretimi* (pp.279-296), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erişik, K. (2019). *Çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallimci'nin ilköğretim düzeyindeki kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.
- Evler, D. (2023). *Şermin Yaşar'ın çocuklara yönelik eserlerinde söz varlığı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Fidan, Z. (2019). *Cahit Uçuk'un Türk İkiizleri ve Gümüş Kanat çocuk romanlarının söz varlığı açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, 44, 89-110.
- Gökdayı, H. (2015). *Türkçede kalıp sözler*. Kriter Yayınevi.
- Gülbeyaz, S. (2024). *Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında Türkçenin söz varlığı unsurları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe dilbilgisi*. Engin Yayınevi.
- <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 03.12.2024
- <https://www.hasankallimci.com/> (erişim tarihi:16.03.2025)
- Kallimci, H. (2022). *Bilgin Şehzade*. Uçan At Yayınları.
- Kallimci, H. (2023). *Anadolu'dan Yükselen Ses*. Çınaraltı Yayınları.
- Kallimci, H. (2024). *Balasagunlu Yusuf*. Töre-Devlet Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Kula, O. B. (1996). Dilin kültürelliği ya da kültürün dilselliği. *Bilim ve Ütopya*, (46-47).
- Kumaş, Z. (2021). *Süleyman Bulut'un çocuk romanlarında söz varlığı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- MEB (2024). *Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5-8. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2021). *Ders kitaplarında okunabilirlik*. MEB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mete, Ö. Ö. (2016). *Sevim Ak'ın çocuk edebiyatı romanlarının söz varlığı açısından çözümlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Oğuzkan, A. F., & Alaylıoğlu, R. (1976). *Ansiklopedik eğitim sözlüğü*. İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Özbaşı, S. (2016). *Zeynep Cemali'nin çocuk edebiyatı yapıtlarının söz varlığı öğeleri açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir Mete, Ö. (2016). *Sevim Ak'ın çocuk edebiyatı romanlarının sözvarlığı açısından çözümlenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özdemir, E. (2000). *Erdemin başı dil*. Bilgi Yayınevi.
- Özkul Çobanoğlu. (2004). *Türk dünyası ortak atasözleri sözlüğü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Kök Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2003). Metinlerin eğitselliğini saptamada matematiksel bir yaklaşım (Sönmez Modeli). *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (10), 24-39.

- Şahin, A. (2007). Çocuk, edebiyat ve çocuk edebiyatı. In L. Turhan & Ö. Yılar (Eds.), *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı* (s. 1-36). Pegem.
- Şanda, N. (2022). *Özgür Balpınar'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının Türkçenin söz varlığı açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Sinop Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Şen, E. (2009). *1980'den günümüze çocuk edebiyatı alanında yazılmış yerli çocuk tiyatrosu metinlerinin söz varlığı üzerine bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatı ve kültür*. Kök Yayıncılık.
- Teke, S. (2016). *Çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallimci'nin öykülerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Tekşan, K., Çinpolat, E., Çelenk, B., & Güneş, T. (2019). Sevim Ak'ın eserlerinde söz varlığı unsurları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 361-370.
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (Readability) Kavramı. *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13, 169-180.
- Türk Dil Kurumu (2006). *Bilim ve sanat terimleri sözlüğü*. TDK Yayını, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2009). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. TDK Yayını, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Güncel Türkçe sözlük*. TDK Yayını, Ankara.
- Türkmen, F. & Öger, A. (2006, Eylül 6-8). Türk çocuk edebiyatında Denizlili bir yazar: Hasan Kallimci. Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli
- Uyar, Y. E. (2019). *Hasan Kallimci'nin destan romanlar serisinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Yazıcı Okuyan, H. (2006). *Türkçenin sözvarlığı açısından Fakir Baykurt'un romanları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım Bilgen, D. (2017). *1970-2015 yılları arasında yayımlanan çocuk şiir kitaplarındaki söz varlığı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yüceol, Ö. M. (2001). Türkçede deyimler üzerinde birkaç söz. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, (600), 869-879.
- Ziya, S. (2019). *Behiç Ak'ın çocuk romanlarının söz varlığı ve okunabilirlik yönünden değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Zülfikar, H. (2004). Doğru yazalım doğru konuşalım. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (633), 220-227.

7. EKLER

Ek 1: Hasan Kallımcı İle Yapılan Söyleyiş

1-Öncelikle bize biraz kendinizden, hayatınızdan bahsedebilir misiniz?

1949 yılında Denizli'nin Sarayköy ilçesinde doğmuşum. Üç çocuklu bir ailenin ilk çocuğuyum. İlk ve ortaokulu ilçemde okudum. Nazilli Öğretmen Okulu'ndan 1967 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl içinde öğretmen olarak hayata atıldım. 1994 yılı başında da emekliye ayrıldım. Evliyim, iki evlat ve dört torunum var. Denizli'de yaşıyorum.

2-Yazarlık süreciniz boyunca birçok ödüle layık görüldünüz. Bize aldığınız ödüller ve bu ödüllerin sizin için anlamından bahseder misiniz?

Ödüllerim şunlar:

Dündar Taşer Tiyatro Eserleri Yarışmasında “Düşünme Odası” adlı eserle mansiyon ödülü (1974);

32. Türkçüler Bayramı Tiyatro Eserleri Yarışmasında “Cemiloğlu” adlı piyesimle birincilik ödülü (1976);

Dündar Taşer Roman yarışmasında “Önce Hürriyet” adlı eserimle “Roman Teşvik Ödülü” (1978);

Millî Eğitim Bakanlığı'nın tertipleği çocuk romanları yazma yarışmasında “Sihirli Dürbün” adlı romanımla ikincilik ödülü (1992);

Yayımladığım çocuk romanlarıyla Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği'nden “Çocuk Romanları Ödülü” (2001);

(EGAY-DER) Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği'nden “Türk Kültürüne Hizmet Ödülü” (2002);

(AYSIAD) Avrasya Yönetici Sanayici ve İş Adamları Derneği'nden çocuk edebiyatı sahasından verdiğim eserler sebebiyle “Kültüre Hizmet Ödülü” (20 Mart 2007);

Karaçay Çerkes ve Kabardin Malkar Özerk Cumhuriyetlerinde yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinden, Karaçay Türklerini anlatan kitaplar yazdığım için “İsmail Semenov Gümüş Madalya Ödülü” (2012);

Millî Düşünce Merkezi'nden “Yahya Kemal Fikir Sanat Edebiyat Armağanı” (2018);

Denizli Gazeteciler Cemiyeti'nden, 1970-2020 yılları arasında Denizli'nin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişimine verdiğim destekten dolayı “DGC 50. Yıl Onur Ödülü” (2021).

3-Yazar kimliğiniz dışında bir öğretmensiniz de. Öğretmenlikten yazarlığa geçiş sürecinizi nasıl anlatırsınız? Kaleminiz, sınıfta geçen yıllarınızdan nasıl beslendi?

Öğretmenlik ile yazarlığı paralel yaşadım. Hatta yazarlığım öğretmenliğimden çok önceye, çocukluk yıllarıma dayanır. İlkokulda başlayıp sonraki ortaokul ve öğretmen okulunda da devam eden şiir, masal, hikâye, araştırma yazıları denemelerim olmuştur. O yıllarda Ömer Seyfettin hikâyeleri, Kemalettin Tuğcu romanları, ilçe kütüphanesinde okuduğum Doğan Kardeş çocuk dergileri ile Cemal Erten'in başkahramanı Cantürk olan küçük macera hikâyeleri ve Jules Werne'nin bilimkurgu romanlarıyla beslendim. Öğretmenlik yıllarımda yaptığım okumalar sonucu çocuklarımızın / insanımızın kendi hikâyelerine muhtaç olduğunu fark ettim. Özellikle çocuklarımız için yazmaya başladım. Türk milletinin dününü, bugününü ve geleceğini roman, hikâye, masal, şiir, tekerleme, piyeslerle anlatmaya çalıştım.

4-Edebiyat yolculuğunuzda örnek aldığınız, üslubundan ya da anlatımından etkilendiğiniz bir yazar var mı? Yazarlığınızı hangi kalemler besledi?

Pek çok yazarın edebî ve fikrî eserlerini okudum. Kurgu, işleyiş, üslup vd. açılardan inceledim. Arıların her çiçekten bal toplaması gibi hepsinin üzerimde etkisi mutlaka vardır. Zaferler ve acılarla dolu tarihimiz, tarihî şahsiyetlerimiz, coğrafyamız, günümüzde çevremizde yaşananlar, Türkçeyi ve Türk milletini dünya üzerinde yaşatma endişe ve sorumluluğu besledi beni. Emine Işınsu Öksüz'ü önce romanlarıyla tanıdım, sonra kendisiyle tanışmak nasip oldu. Gösterdiği ablalık ve büyük ilgi sonucu yazarlık hayatımın başlarında ustam oldu. Başka mesleklerde usta ve çırak ilişkisi vardır fakat yazarlıkta böyle bir süreç yaşanmaz. Bizimkisi bir istisnadır. Rahmetlinin üzerimde çok emeği vardır. Sağlığında, kendisini anlatan tek kitabın¹ yazarı olma mutluluğunu duyuyorum.

5-Tez çalışmamızı yaparken 150'nin üzerinde eseriniz olduğunu gördüm. Bu kadar üretken olmanızı sağlayan şey nedir? Hikâyelerinizin kaynağı tükenmez bir pınar gibi mi yoksa bazen “yazacak bir şey bulamıyorum” dediğiniz anlar da oluyor mu?

Hiçbir zaman “yazacak bir şey bulamıyorum” endişesini duymadım. Türk milleti ile ilgili yazılacak o kadar konu var ki; sizin de ifade ettiğiniz şekilde “tükenmez bir pınar gibi” hâlâ... Yukarıdaki soruyu cevaplarken yazdığım gibi: “Türkçeyi ve Türk milletini

¹ Ablam Ustam Emine Işınsu, (Biyografi, hatırat), Hikmet Neşriyat, İstanbul 2006) / Bengü Yayıncılık, Ankara 2021

dünya üzerinde yaşatma endişe ve sorumluluğu”, yüzlerce, binlerce konuyu önüne getiriyor insanın. Birkaç örnek vereyim: Yahudiler, Hitler zamanında yaşadıkları zulmün ardından nice eserler yazdılar, çok sayıda filmler çevirdiler. Cengiz Dağcı yazmasa Kırım Türklerinin sürgünlerinden haberimiz olmayacaktı. Cengiz Dağcı’yı bile tanıtamadık insanımıza. Karaçay Türklerinin sürgünü ile ilgili tek roman var, onu da Halimat Bayramuk yazdı. Ahıska Türklerinin sürgününü anlatan kaç roman biliniyor? İşgal altındaki Doğu Türkistan’ı anlatan kaç eser yazabildik; Çin zulmünü anlatan kaç piyes, kaç film seyrettik? Kutadgu Bilig’i ve Dîvânu Lugâtî’t Türk’ü anlatan kaç resim sergisini gezdiniz?...

6-Yazarken belli bir rutin veya ritüeliniz var mı? Örneğin belli bir saat diliminde mi yazarsınız?

Yazarken kendime koyduğum kurallarım ve edindiğim alışkanlıklarım yok. Kendime özel bir zaman da ayırmam. Yazacağım eserin konusuna yoğunlaşırım o kadar. O yoğunlaşma beni bilgisayarın başına oturtur. Bir örnek vermem yeterli olur sanırım: Daktilo kullandığım yıllardı. “Güdüklerin Vedat” romanımı yazıyordum. Hane halkı uyumuştı. Aniden elektrik kesildi. Sebebini araştırdım; alt katımızda duran ev sahibim binanın sigortasından kesmişti. O an anladım ki vakit gece yarısını çoktan geçmiş ve daktilo tıkırtısı ev sahibini uyutmamıştı... Tercihim sabah kahvaltısından sonra öğleye kadarki zamandır, çünkü o saatler zihnen daha verimli çalışmayı sağlar; tabii ben gibi bir emekli için...

7-Eserlerinizin birçoğunu çocuk edebiyatı kitapları oluşturduğu için bu soruyu size sormak çok önemli diye düşünüyorum: Sizce çocuk edebiyatı gelecekte nasıl bir dönüşüm geçirecek? Geleneksel hikâye anlatımı yerini dijital içeriklere mi bırakıyor, yoksa kitaplar hâlâ çocukların dünyasında güçlü bir yer tutmaya devam edecek mi?

Yazmak da dijitalleşti zaten. Bilgisayarda yazıyor, yazdıklarımızı bilgisayarda oluşturduğumuz dosya ve klasörlerde muhafaza ediyoruz. E-kitapların, sesli kitapların sayısı artıyor. Kütüphaneler de dijitalleşiyor. Kitap yazma ve resimlemede “yapay zeka” da devreye girdi. Bu süreç nereye varır bilemiyorum. “İlle de basılı kitap” diyemem. İkisinden de en verimli olacak şekilde faydalanmalıyız görüşündeyim. Mesela parkta veya sahilde otururken sesli kitap dinlemeyi tercih etmem. Oradaki manzarayı, havayı, duygu ve düşüncelerimle yaşamayı tercih ederim. Sesli de olsa bir kitabı, konusuna kendimizi vererek okuyamadıktan sonra, o kitap okunmuş olamaz ki... Ben dijitalde yazmayı, yazdıklarımı hem dijital ortamda hem de kâğıda basılı olarak muhafaza etmeyi

ve kâğıt kokusunu alarak, göz sağlığıma da dikkat ederek belli süreler içinde, sindire sindire, bazı satırların altını çizerek okumayı tercih ediyorum. Çağ dışı mı kalıyorum acaba!

8) Eserlerinizde Türk destanlarından, halk hikâyelerinden ve tarihî olaylardan sıklıkla yararlanıyorsunuz. Peki size en çok ilham veren kaynaklar neler? Yeni bir hikâye oluştururken en çok hangi tür anlatılardan besleniyorsunuz?

Kitaplaşan ve kitaplaşmayı bekleyen eserlerim incelendiğinde görülecektir ki destanlar, halk hikâyeleri ve tarihî olaylar kadar günlük yaşayışımızdan kesitler ve geleceğimiz hakkında yaptığım kurgular da önemli bir yer tutmaktadır. Çevremizde şahidi olduğumuz veya işittiğimiz çocuk edebiyatına konu olabilecek pek çok konuyu da kitap kitap işledim. Yani kitaplarımın konuları arasında; hastalıklardan korunmak, çevreyi korumak, yardımlaşmak, aile hayatının önemi, merhametli ve sevgi dolu yaşamak, saygılı olmak vd. bulunduğu görülecektir. Destanlar ve tarihî olayları anlatan kitaplarımın öne çıkarılması sanırım günümüzün konularına yer verdiğim diğerlerini gölgeledi. Bu durum, www.hasankallimci.com adlı sitemde kitaplarımın içeriği hakkında verilen bilgilere bakıldığında görülebilir.

9) “Destan Romanlar” başlığı altında Türk destanlarından esinlenerek kaleme aldığınız 22 adet çocuk kitabınız bulunmakta. Peki siz bir destanı çocuklara uygun hale getirirken en çok nelere dikkat ediyorsunuz? Geleneksel anlatıyı korumak ile modern bir hikâye oluşturmak arasındaki dengeyi nasıl sağlıyorsunuz?

Bugüne kadar 27 Türk destanını çocuklarımız için romanlaştırdım. Birkaç tanesi henüz kitaplaşmadı. Destanlar sözlü kültürden geldiği ve yetişkinlere de anlatıldığı için, içlerinde çocuğun önüne getirilmemesi gereken bölümler de yer alabiliyor. Bunları ayıklıyorum. Aslımı bozmadan kurguluyor ve kendimi bir ırçıl, yıray yerine koyarak, yalın bir dille anlatmaya çalışıyorum. Mesela: Dede Korkut destanları / hikâyeleri bugüne kadar hep bulunduğu şekliyle ve sırayla 12 boy olarak yayımlanıyor. Önceki bölümlerde can veren bir kahraman sonraki bölümlerde sağ olarak karşımıza çıkıyor. Okudukça öğrendim ki Dede Korkut boyları aynı zaman diliminde, aynı coğrafyada ve aynı kahramanlarla yaşanmış. Bölümleri kendimce sıraladım, aralarında bağlantı da kurarak bir roman tarzında yeniden yazdım. Yapılacak son baskısında, Türkmensahra’da bulunan 13. boy da yer alacak ve okuyucuyla buluşacak.

10) Çocuk edebiyatına yönelik kaleme aldığınız eserlerde millî duygular ve kahramanlık temalarından sıklıkla yararlanıyorsunuz. Bu temaları tercih etmenizin sebebi nedir?

Bu sorunuza şöyle cevap verebilirim: Çocuklarımıza ve gençlerimize, büyük Türk milletinin bir mensubu olduğu bilgisini vererek büyük Türk milletine mensup bir fert olduğunun bilincini kazandırmak... Devletine ve milletine karşı sorumlu bir birey olduğunun farkına vardırarak... Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, milletini en iyi şekilde temsil edebilecek hayat tarzıyla yaşaması gerektiği anlayışına sahip kılmak... “Her mindere çıktığımda arkamda Türk milletinin olduğunu düşünürüm.” diyen bir Kurtdereli Mehmet Pehlivan’ın anlayışına vardırarak...

11) Hem çocuk edebiyatı hem de yetişkinlere yönelik eserler kaleme almış bir yazar olarak bu iki alanın yazma sürecini nasıl karşılaştırırsınız? Çocuk kitapları yazmak yetişkinler için yazmaktan daha mı zor? Hangi yönleriyle daha fazla özen ve emek gerektiriyor?

İnsan için, ömrü boyunca meşgul eden bütün işler zordur. Çünkü yapılacak her iş, sorumluluk yükler. Basittir, kolay gibi görünür, kısa veya uzun sürelidir fakat diğer işler arasında bir önem arz eder. Dünyadaki varlıkların bir zincir halkasındaki yeri gibidir. O olmazsa diğerleri de olmaz. Hayat aksar, denge bozulur. Yazarlık da böyledir. Yetişkinler için yazmak da kolay değildir, çocuklar ve gençler için yazmak da... Konu, okuyucunun yaşına uygun işlenir. Cümlelerin kısa veya uzun olmasından tutun da kullanılan kelimelere kadar –hedef kitleye göre- dikkat ve titizlik gerektirir. Yazma süreci; hazırlık, kurguyu belirleme, yazma, kontrolünü yapma gibi çalışmalarla zaman dilimlerinden geçer. Bazı kitaplarda hazırlık süresi yazma süresinden çok ama daha çok uzun zaman alır. 12. sorunuza cevap olarak vereceğim iki kitabın hazırlığı, yazılma sürecine göre kat kat fazla olmuştur.

12) Okuyucularınıza sunduğunuz birçok değerli eserin arasından kalbinizde ayrı bir yeri olan bir kitap var mı? Varsa eseri ve nedenini bizimle paylaşabilir misiniz?

İki Kitap var: Bilgin Şehzade ve Balasagunlu Yusuf. Bu iki kitap, akademik hayatta kalarak halkımıza ulaştırılmamış, Türkçenin şaheserlerinden Dîvânu Lugâti't Türk ve Kutadgu Bilig'in romanlarıdır. Bilgin Şehzade'de, 1000 yıl önceki Türkçemizi çocuklarımızla tanıştırdım. Okuyanlar, Türkçenin güzelliğini ve gücünü dolayısıyla Türk milletinin büyüklüğünü fark edecekler. Balasagunlu Yusuf'ta ise insanın gerçek bir insan olabilmesi için hangi vasıflarla donanması gerektiğini öğrenecekler.

13) Eserlerinizde tarih, mitoloji ve edebiyat alanlarına hâkim olduğunuzu görüyoruz. Tarih, mitoloji ve edebiyat sizin için ne ifade ediyor?

Tarih ve mitoloji insanoğlunun dünüdür, geçmişidir, köküdür. Edebiyat ise onu kişinin yaşadığı güne getiren ve kişiye millî bilinci kazandıran araçtır. Tarih, mitoloji ve edebiyat üçlüsü; kişiyi, İsmail Gaspıralı'nın "Milletine hizmet etmek istiyorsan elinden gelen işle başla!" öğüdü doğrultusunda düşündüren ve yaşatan itici güçlerdir.

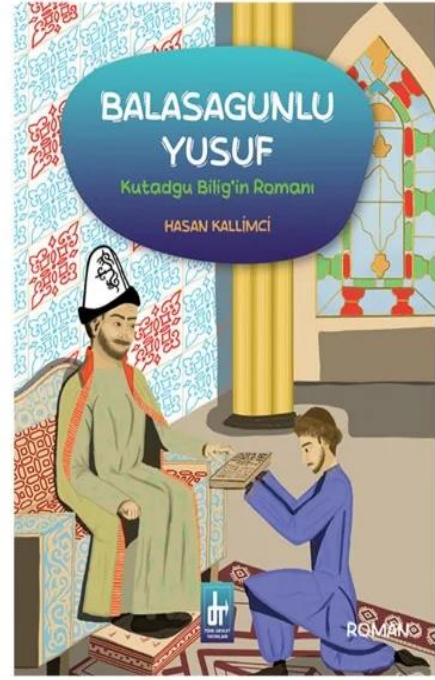
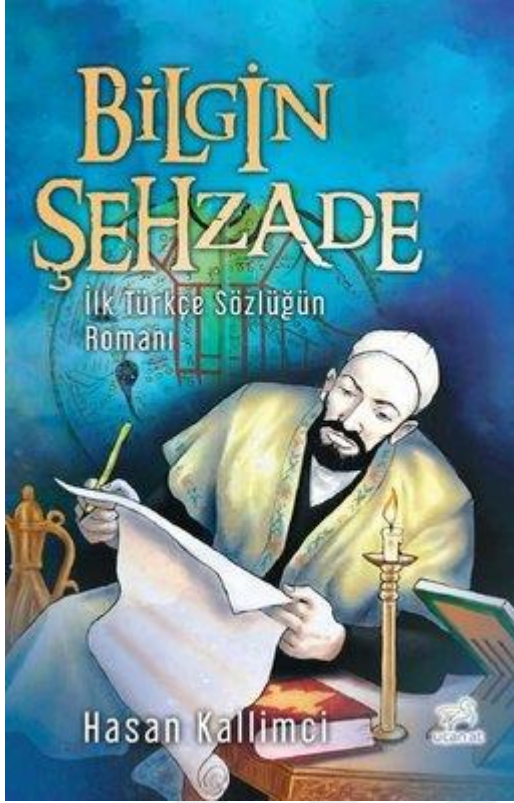
14) Türkçenin konuşulduğu diğer coğrafyalar sizi nasıl besliyor?

Cengiz Dağcı'nın "Onlar da İnsandı" sayesinde Kırım Türkleri kardeşlerimi tanıdım; "Çırpınırdı Karadeniz" ile Azerbaycan'daki kardeşlerimi; Aytmatov'un eserleriyle Kırgız Türklerini, Atsız'ın "Bozkurtlar" romanıyla Türkistan'ı ve Çin adlı yağıy; Emine Işınsoy'un "Azap Toprakları", "Çiçekler Büyür" ve "Tutsak" romanlarıyla Yunanistan, Bulgaristan ve Kerkük ile çevresinde zulüm altında yaşayan kardeşlerimizi... Avrasya Yazarlar Birliği ise yayımladığı 500'ü aşan kitapla Balkanlardan Güney Sibirya'ya kadar bütün Türk illerine götürdü bizi... Türk milleti olarak büyüdüğümü, daha da büyüdüğümü hissettim... Yalnızlık duygusuyla yaşayan insan "Ah, arkam!" der; ben "Var arkam!" diyorum, kıvanıyorum.

15) Son olarak okuyucularınıza önerileriniz var mı?

"Tezinizi okuyanlar bu söyleşiyi okumadırsa okusunlar. Okuyanlar ise bu söyleşide verdiğim cevaplar üzerinde şöyle bir düşünsünler." derim.

Ek 2: İncelenen Çocuk Kitaplarına Ait Kapak Resimleri

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Eray NERGİZ

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Geçmişi:

- 2018, Mehmet Serttaş Anadolu Lisesi
- 2023, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Lisans Programı
- 2025, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Yayınları ve Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

Nergiz, E., & Bayram, B. (2024). 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Deyim Varlığı Bakımından İncelenmesi. EDUCATIONE, 3(2), 68-101. <https://doi.org/10.58650/educatione.1557359>